

รายงานผลการศึกษา

ผลการแก้ไขปัญหามุมชนแออัดอย่างเป็นระบบทั้งเมือง
ประจำปี 2562

สำนักบ้านมั่นคง

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
คณะที่ปรึกษา คณะทำงาน และผู้ร่วมดำเนินการศึกษา

คณะที่ปรึกษา

1. นางสาวพรรณทิพย์	เพชรมาศ	รองผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
2. นางสาวเฉลิมศรี	ระดากุล	ผู้ช่วยผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
3. นางทิพวรรณ	หัวหิน	ผู้จัดการสำนักบ้านมั่นคง
4. นางสาวศิริมา	ซื่อหา	หัวหน้างานปฏิบัติการชุมชน สำนักบ้านมั่นคง
5. นางสนอง	รวยสูงเนิน	ขบวนองค์กรชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
6. นางอาภรณ์	บุญญะไวโรจน์	ขบวนองค์กรชุมชนภาคใต้

คณะทำงาน

1. นางสาวสิริภรณ์	บุญสังข์	ประธานสาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
2. นางสาวสุริย์พันธ์	พวงแก้ว	ขบวนองค์กรชุมชนภาคกลางและตะวันตก
3. นางสาวนิ่มอนงค์	จันทร์สุขศรี	ขบวนองค์กรชุมชนภาคกลางและตะวันตก
4. นางพัชรลีดา	หลักคำ	ขบวนองค์กรชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
5. นางแสงเดือน	ศรีไพรวลัย	ขบวนองค์กรชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
6. นางสาวเชอริ	พุ่มแย้ม	ขบวนองค์กรชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
7. นางสาวฐาปนีย์	ศิลากุล	ขบวนองค์กรชุมชนภาคกรุงเทพฯปริมณฑลและตะวันออก
8. นางอุษา	พลูเอี่ยม	ขบวนองค์กรชุมชนภาคกรุงเทพฯปริมณฑลและตะวันออก
9. นางวาสนา	เอี่ยมบุตร	ขบวนองค์กรชุมชนภาคใต้
10. นางศุภวิษณุ	เสนเรือง	ขบวนองค์กรชุมชนภาคใต้
11. นางสาวกรรณิการ์	เมืองแก้ว	เจ้าหน้าที่บริหารงานข้อมูล สำนักบ้านมั่นคง
12. นางสาวพิมพ์พลอย	ขจรเดชไพบูลย์	เจ้าหน้าที่บริหารงานข้อมูล สำนักบ้านมั่นคง

ผู้ร่วมดำเนินการศึกษา

1. นายอนิวัฒน์	สุวรรณ	เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน สำนักบ้านมั่นคง
2. นายวัชรพงษ์	พันสูงเนิน	เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน ภาคประชาสังคม
3. นางสาวเกษรา	เชียงทอง	สถาปนิก สำนักบ้านมั่นคง
4. นางสาวอารีย์	แซ่ไค้ว	เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน ภาคกรุงเทพฯปรีและตะวันออก
5. นายวิษณุพงศ์	โนจิตต์	เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน ภาคกรุงเทพฯปรีและตะวันออก
6. นางสาวพิชชานันท์	อ่อนพวย	เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
7. นางสาวฟ้าใส	ศิริประภา	เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน ภาคเหนือ
8. นายชัยตะวัน	สุขขาว	เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน ภาคใต้

คำนำ

เนื่องจากสภาพปัญหาสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ผนวกกับความพลวัตของเมืองที่ไม่หยุดนิ่ง ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมที่หลากหลายและต่อเนื่องมายาวนาน ทั้งปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาทางด้านการสร้างโอกาส การเข้าถึงสวัสดิการทางสังคมต่างๆ เป็นต้น จากการศึกษายุทธศาสตร์ที่สำคัญของประเทศไทย การพัฒนาและแก้ไขเรื่องความยากจน และการเพิ่มโอกาสของคนไทยในการพึ่งพาตนเองนั้นเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาที่พบในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ใน พ.ศ. 2546 จึงเกิด “โครงการบ้านมั่นคง” ขึ้นโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย และสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยแก่คนจนในเมืองที่ยังไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง โดยเฉพาะกลุ่มผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ชุมชนบุกรุก กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้อยู่อาศัยกระจัดกระจายอยู่นอกชุมชน ผู้อยู่อาศัยในบ้านเช่า บ้านพักตามโรงงาน ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยต่ำกว่ามาตรฐาน ขาดบริการพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต โดยมุ่งเน้นการใช้หลักการที่ให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการร่วมคิด ร่วมทำในการพัฒนา โดยจะขยายผลไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยคนจน/ชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองแต่ละเมืองทั่วประเทศต่อไป ในแนวทางใหม่ที่ให้ชุมชนและท้องถิ่นเป็นแกนหลัก

นอกเหนือจากการดำเนินการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดภายใต้โครงการบ้านมั่นคงแล้ว การยกระดับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเมืองอย่างเป็นระบบทั้งเมือง (City-wide scale) ในทุกมิติเป็นหนึ่งในแนวทางการดำเนินงานของ พอช. โดยเชื่อมโยงกลไกทุกภาคส่วนในการทำงานร่วมกันอย่างมีสมดุล ทั้งขบวนการองค์กรชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคีพัฒนา รวมถึงการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนแออัดภายในเมืองในด้านต่างๆ โดยการสร้างให้ชุมชนเกิดความร่วมมือกัน เกิดเครือข่ายที่พึ่งพาซึ่งกันเองได้ และเกิดต้นแบบเพื่อนำไปสู่การขยายผลแก่พื้นที่ใกล้เคียงหรือหน่วยงานอื่นๆ การศึกษาผลสำเร็จจากการแก้ไขปัญหาและพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนแออัดในเมืองอย่างเป็นระบบ จึงเป็นเรื่องที่สำคัญในอนาคตอย่างยิ่งที่จะต้องเกิดการจัดการองค์ความรู้ (Knowledge Management) ทั้งจากระดับนโยบายของหน่วยงานหลักอย่าง พอช. การปฏิบัติจริงของชุมชน การจัดการเมืองอย่างเป็นระบบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ และมุ่งเน้นการหาแนวทางในการขยายผลภายในเครือข่ายให้เกิดผลลัพธ์อย่างเป็นระบบทั้งเมืองในลำดับต่อไป โดยรายงานฉบับนี้เป็นรายงานผลจากการศึกษาผลสำเร็จจากการแก้ไขปัญหาและพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนแออัดอย่างเป็นระบบทั้งเมือง ในเรื่องความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน ,การลดลงของชุมชนแออัดในแต่ละเมือง ,กลุ่มออมทรัพย์/สหกรณ์/กองทุนชุมชนและการเป็นศูนย์เรียนรู้ศึกษาดูงานการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดให้กับองค์กร/ หน่วยงานต่างๆ

สำนักบ้านมั่นคง

วันที่ 9 กันยายน 2562

สารบัญ

	หน้า
บทนำ.....	5
1.1 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา	5
1.3 กระบวนการศึกษา	6
ความเป็นมาและสภาพปัญหา	7
กลไกการพัฒนาเมือง.....	8
ผลการประเมินการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดอย่างเป็นระบบทั้งเมือง	9
ความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน	9
การลดลงของชุมชนแออัดในแต่ละเมือง	10
กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และกองทุนเมือง	12
แผนการพัฒนาเมือง และการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาเมือง	13
ศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด	13
รายงานผลการประเมินการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดอย่างเป็นระบบทั้งเมือง 10 เมือง	15
เมืองกรณีศึกษา 1 : เมืองช่วงเปา อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่.....	15
เมืองกรณีศึกษา 2 : เมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์.....	20
เมืองกรณีศึกษา 3 : เมืองชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น	25
เมืองกรณีศึกษา 4 : เมืองบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	29
เมืองกรณีศึกษา 5 : เมืองสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์.....	34
เมืองกรณีศึกษา 6 : เมืองบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	43
เมืองกรณีศึกษา 7 : เมืองบางพูน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี.....	48
เมืองกรณีศึกษา 8 : เมืองรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี	54
เมืองกรณีศึกษา 9 : เมืองเกาะสมุย อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี	61
เมืองกรณีศึกษา 10 : เมืองนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี	67

การศึกษาผลการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศอย่างเป็นระบบทั้งเมือง

บทนำ

สำนักบ้านมั่นคงได้ดำเนินการจัดทำผลการศึกษาศึกษาการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศอย่างเป็นระบบทั้งเมืองของโครงการบ้านมั่นคงประจำปี 2562 เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์การแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศอย่างเป็นระบบทั้งเมือง (Cities without Slums) วัดผลการดำเนินงานโดยเน้นชุมชนแออัดในเมืองภายใต้โครงการบ้านมั่นคงเป็นการยกระดับการแก้ไขปัญหามลพิษและพัฒนาเมืองอย่างเป็นระบบทั้งเมือง ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ในเป้าหมายที่ 11 การพัฒนาเมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน โดยเป็นการศึกษาผลสำเร็จจากการแก้ไขปัญหามลพิษและพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนแออัดในเมือง และเพื่อเป็นการศึกษาเชิงวิชาการที่สามารถอธิบายผลกระทบความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ที่เริ่มจากสภาพปัญหาที่อยู่อาศัยแต่มีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการวางแผนแก้ไขปัญหามลพิษที่อยู่อาศัย และการพัฒนาคุณภาพชีวิต และกลไกการแก้ไขปัญหามลพิษที่อยู่อาศัยในเมือง ส่งผลให้เกิดความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน การลดลงของชุมชนแออัดในเมือง การมีกลุ่มออมทรัพย์/สหกรณ์/กองทุนและสมาชิกในชุมชน การเป็นศูนย์เรียนรู้ ศึกษาดูงานการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศให้กับองค์กร หน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศจากโครงการบ้านมั่นคง

1.1 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อพัฒนาเครื่องมือในการศึกษาและประมวลผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศอย่างเป็นระบบทั้งเมืองของโครงการบ้านมั่นคง
2. เพื่อให้เกิดการศึกษาศึกษาผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศอย่างเป็นระบบทั้งเมืองของโครงการบ้านมั่นคงที่ได้รับการยอมรับและเผยแพร่ต่อสาธารณะได้

1.2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

คณะทำงาน ได้ดำเนินการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายจากเมืองที่มีแผนการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศทั้งเมือง และมีการดำเนินการสร้างบ้านแล้วเสร็จ เข้าอยู่อาศัยเรียบร้อยแล้ว อย่างน้อยร้อยละ 50 ของกลุ่มผู้เดือดร้อน ส่วนการเก็บแบบสำรวจครัวเรือน ทางผู้แทนคณะกรรมการเมืองจะเป็นผู้กำหนดเป้าหมายตามความพร้อมของเมือง โดยมีรายชื่อพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการศึกษานี้ทั้งสิ้น 10 เมือง 7 จังหวัด กลุ่มเป้าหมาย 2,817 ครัวเรือน ดังนี้

ลำดับ	ภูมิภาค	เขตการปกครอง	จังหวัด	โครงการ	ครัวเรือน	กลุ่มเป้าหมาย	ร้อยละ
1	เหนือ	อบต.ช่วงเปา	เชียงใหม่	5	181	70	38.67
2	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ทม.ภาพสินธุ์	ภาพสินธุ์	4	423	232	54.85

ลำดับ	ภูมิภาค	เขตการปกครอง	จังหวัด	โครงการ	ครัวเรือน	กลุ่มเป้าหมาย	ร้อยละ
3	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ทต.ชนบท	ขอนแก่น	4	480	122	25.42
4	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ทต.บ้านไร่	ขอนแก่น	10	1,042	379	36.37
5	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ทต.สุรินทร์	สุรินทร์	11	1,310	551	42.06
6	กลางและตะวันตก	ทต.บางหลวง	นครปฐม	3	142	142	100.00
7	กรุงเทพฯปริมณฑลและตะวันออก	อบต.บางขุน	ปทุมธานี	3	307	265	86.32
8	กรุงเทพฯปริมณฑลและตะวันออก	ทต.รังสิต	ปทุมธานี	8	1,110	244	21.98
9	ใต้	ทต.เกาะสมุย	สุราษฎร์ฯ	3	688	655	95.20
10	ใต้	ทต.นาสาร	สุราษฎร์ฯ	1	363	157	43.25
5 ภูมิภาค		10 เขต/ตำบล	7 จังหวัด	54	6,046	2,817	46.59

1.3 กระบวนการศึกษา

- 1) ประชุมวางแผนกระบวนการศึกษาและออกแบบเครื่องมือในการเก็บผลการศึกษา ร่วมกับนักวิชาการ สถาบันการศึกษา และเจ้าหน้าที่สถาบันฯ
- 2) ดำเนินการจัดตั้งกลไกคณะทำงานทำงาน ประกอบด้วย คณะที่ปรึกษา กลุ่มขบวนองค์กรชุมชนคนรุ่นใหม่ที่เคยผ่านกระบวนการทำโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่ ภูมิภาคของตนเอง นักวิชาการ สถาบันการศึกษา เจ้าหน้าที่สำนักบ้านมั่นคง เจ้าหน้าที่สำนักงานภาค คณะประสานงานระดับเมือง
- 3) พัฒนาเครื่องมือในการเก็บผลศึกษาระดับครัวเรือนและกรอบคำถามในการสัมภาษณ์ระดับเมือง
- 4) การเก็บผลศึกษาระดับครัวเรือน ให้กับผู้ประสานงานระดับเมือง ทั้ง 13 เมือง
 - ประชุมทำความเข้าใจเครื่องมือกับคณะประสานงานระดับเมือง และผู้แทนแต่ละชุมชนในเมือง
 - จัดคณะทำงานรายชุมชน เพื่อดำเนินการสำรวจและทำความเข้าใจเครื่องมือในแต่ละครัวเรือน
 - ปฏิบัติการจัดเก็บข้อมูลการศึกษาระดับครัวเรือน
 - สำนักบ้านมั่นคง จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ผู้แทนแต่ละเมืองร่วมกันฝึกข้อมูลเข้าระบบฐานข้อมูล
- 5) ประมวลผลข้อมูลภาพรวมระดับเมือง และสรุปผลการศึกษาร่วมกัน
 - ประมวลผลข้อมูลระดับครัวเรือนและสรุปผลการสำรวจ
- 6) ลงพื้นที่สัมภาษณ์คณะกรรมการเมืองและสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ พื้นที่ละ 4-5 ท่าน
 - ประมวลผลข้อมูลระดับเมืองและเรียบเรียงผลการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
- 7) จัดทำรายงานผลการศึกษา

ความเป็นมา และสภาพปัญหา

การศึกษาผลการแก้ไขปัญหามลพิษชุมชนแออัดอย่างเป็นระบบทั้งเมือง ในปี 2562 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้ดำเนินการ คัดเลือกพื้นที่เพื่อเป็นพื้นที่กรณีศึกษา 10 เมือง โดยมีการรวบรวมข้อมูลจากฐานระบบบริหารงานบ้านมั่นคง และสำนักงานภาค มีการสนับสนุนให้คณะทำงานในเมืองสำรวจข้อมูลระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และมีคณะทำงานลงไปเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ระดับเมือง

จากการศึกษาข้อมูลจากพื้นที่กรณีศึกษา 10 เมือง พบว่า สภาพปัญหาส่วนใหญ่เป็นชุมชนอยู่อาศัยในที่ดินรัฐ ที่ดินเอกชน ซึ่งมีทั้งที่อยู่อาศัยมาดั้งเดิม และบุกรุกอยู่จนกระทั่งถูกไล่รื้อให้ออกจากพื้นที่รายละเอียดดังนี้

1) เมืองขวงเปา อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้เดือดร้อนอยู่อาศัยในที่ดินรัฐประเภทต่างๆ ได้แก่ ที่ดินแขวงทาง ทางที่ดินกรมเจ้าท่า ที่ดิน ส.ป.ก. ที่ดินสาธารณะฯ มีผู้เดือดร้อนบางส่วนต้องรื้อย้ายออกจากที่ดินเดิม

2) เมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ผู้เดือดร้อนส่วนใหญ่บุกรุกอยู่อาศัยในพื้นที่สาธารณะเขื่อนลำปาว เมื่อมีแผนนโยบายการขุดลอกเขื่อนจึงจะกระทบต่อผู้เดือดร้อนที่บุกรุกอยู่อาศัยครอบคลุมพื้นที่ริมเขื่อนลำปาว ลำน้ำกุดอ้อ และมีผู้ที่อยู่อาศัยในที่ดินราชพัสดุ

3) เมืองชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น พบว่า ผู้เดือดร้อนอยู่อาศัยในที่ดินสาธารณะฯ ซึ่งกลุ่มผู้เดือดร้อนได้ร่วมกับเทศบาลในการขับเคลื่อนเพื่อขออนุญาตใช้ที่ดินมาเป็นระยะเวลายาวนานแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ

4) เมืองบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ผู้เดือดร้อนอยู่อาศัยในที่ดินรัฐประเภทต่างๆ ได้แก่ ที่ดินสาธารณะฯ ที่ดินการรถไฟฯ มีผู้เดือดร้อนบางส่วนต้องรื้อย้ายออกจากที่ดินเดิม

5) เมืองสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ผู้เดือดร้อนอยู่อาศัยในที่ดินตามแนวกำแพงเมืองและคูเมืองเก่า ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร วัฒนธรรม และท้องถิ่น

6) เมืองบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า ผู้เดือดร้อนอยู่อาศัยในตลาดซึ่งเป็นที่ดินเอกชน ต่อมาถูกให้ออกจากที่ดินเพราะเจ้าของชายที่ดินได้ขายที่ดินแล้ว ชุมชนมีสภาพการอยู่อาศัยทรุดโทรม ไม่มีระบบการจัดการสาธารณสุขที่ถูกสุขอนามัย และบางส่วนประสบเหตุเพลิงไหม้

7) เมืองบางพูน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ผู้เดือดร้อนมักถูกตีตราว่า “เป็นกลุ่มคนสลัม เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากที่อื่น จะนำเอายาเสพติดเข้ามาในพื้นที่ มาสร้างความเดือดร้อนให้กับพื้นที่ ไม่อยากให้มาอยู่ร่วมด้วย” ถูกไล่รื้อซ้ำซาก เมื่อโดนไล่รื้อที่หนึ่ง ก็จะย้ายไปบุกรุกอยู่ในอีกพื้นที่หนึ่ง พบว่า ผู้เดือดร้อนจำนวนมากอยู่อาศัยในที่ดินสาธารณะฯ บุกรุกล้ำแนวคลอง และที่ดินแขวงทาง

8) เมืองรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ผู้เดือดร้อนในที่ดินสาธารณะฯ บุกรุกล้ำแนวคลอง และที่ดินแขวงทาง เทศบาลนครรังสิตต้องการจัดระเบียบการอยู่อาศัยที่ดียิ่งขึ้น จึงเรียกคืนพื้นที่ที่ชุมชนบุกรุกเพื่อรื้อถอนส่งมอบให้กับเจ้าของที่ดิน นำไปปรับภูมิทัศน์ที่ถูกสุขอนามัยเหมาะสมกับเป็นพื้นที่ใจกลางเมือง

9) เมืองเกาะสมุย อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า เนื่องจากราคาที่ดินสูงส่งผลให้ผู้เดือดร้อนที่ต้องเช่าที่ดินปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในที่ดินเอกชน ถูกเรียกเก็บค่าเช่าที่ดิน ค่าน้ำ ค่าไฟ ที่ไม่เป็นธรรม

10) เมืองนาสาร อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ผู้เดือดร้อนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างรถไฟรางคู่ทำให้ชาวบ้านที่บุกรุกที่ดินการรถไฟฯ ได้รับความเดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยและที่ดิน ต้องรื้อย้ายเร่งด่วน เนื่องจากชาวบ้านกระทำการปลูกสร้างบ้านโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

กลไกการพัฒนาเมือง

กลไกโครงสร้างการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเมืองของโครงการบ้านมั่นคงจะประกอบไปด้วย ขบวนการองค์กรชุมชนซึ่งมีทั้งระดับชุมชน ระดับเมือง ระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับชาติ ซึ่งรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของคนจนเมืองที่ประสบชุมชนแออัด และความไม่มั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัย ได้แก่

2.1 คณะทำงานระดับชุมชน

คณะทำงานบ้านมั่นคงระดับชุมชน เป็นกลไกหลักในการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย รู้ความต้องการของชุมชนที่เดือดร้อน เกิดจากการรวมกลุ่มโดยแต่ละชุมชนที่ประสบปัญหา เพื่อสำรวจและวางแผนการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชน เมื่อมีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนแล้ว ก็จะมีการแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบการทำงานตามภารกิจและแผนที่จะต้องดำเนินการ เช่น ทีมกองทุน ทีมที่ดิน ทีมช่างชุมชน ทีมข้อมูล ทีมบริหารจัดการ เป็นต้น ซึ่งขึ้นอยู่กับการจัดทีมทำงานระดับปฏิบัติการของแต่ละชุมชน แต่ละเมือง บางชุมชนมีการจัดทีมทำงานเรื่องเด็กเยาวชน เรื่องผู้สูงอายุ เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องความปลอดภัยและความ เป็นอยู่ เรื่องสหกรณ์

2.2 คณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงระดับเมือง/ตำบล

คณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงระดับเมือง เป็นการตั้งคณะกรรมการร่วมกันจากตัวแทนทุกชุมชนที่มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย และดำเนินโครงการบ้านมั่นคงในแต่ละเมือง เพื่อเป็นการร่วมมือ ช่วยเหลือกันแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดระดับเมือง มีการประชุมเพื่อการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเมือง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานระหว่างคนทำงานในแต่ละชุมชน ช่วยเหลือ หนุนเสริมในเรื่องที่ชุมชนของตนเองมีความชำนาญ หรือ ชุมชนตนเองขาดความรู้เรื่องอะไรก็จะได้เรียนรู้จากชุมชนอื่น ช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเป็นส่วนช่วยให้การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงประสบผลสำเร็จอีกด้วย คณะทำงานบางเมืองที่ดำเนินโครงการสำเร็จแล้ว ก็ยังไปช่วยเป็นที่ปรึกษาให้ผู้เดือดร้อนคนพื้นที่อื่นๆ

2.3 คณะกรรมการเมือง

คณะกรรมการเมือง เป็นกลไกสำคัญระดับเมืองที่จะมองภาพรวมการพัฒนาเมือง ประกอบด้วย ชุมชนองค์กรท้องถิ่น สถาบันการศึกษาท้องถิ่น และภาคีพัฒนาอื่น ๆ ในท้องถิ่น เพื่อดำเนินการโครงการบ้านมั่นคงกับผู้เกี่ยวข้อง และภาคีต่างๆ โดยจัดทำเป็นคำสั่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นกลไกกลางในการประสานแก้ไขปัญหา วางแผนการดำเนินการ ออกแบบระบบการทำงาน และสนับสนุนการทำงานของขบวนการองค์กรชุมชนและประสานหน่วยงานอื่นๆ จากหลายฝ่ายมาสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน

ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงกลไกพัฒนาทั้งในการดำเนินโครงการ คณะกรรมการจะวางแผนระบบการทำงานที่สำคัญ เช่น ระบบการประชุม คณะกรรมการ การสำรวจข้อมูลชุมชน การวางแผนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย โดยโครงการบ้านมั่นคง การพัฒนาโครงการเพื่อรองรับสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนการออกแบบวางผังชุมชน เป็นต้น

ผลการประเมินการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดอย่างเป็นระบบทั้งเมือง

1. ความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน

เดิมชุมชนแออัดอยู่อาศัยในฐานะผู้บุกรุก หรือไม่ได้รับการอนุญาตให้อยู่อาศัยในที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย อีกทั้งบางชุมชนยังถูกไล่ออกจากที่ดิน ไม่มีความมั่นคงในที่ดิน ไม่มีกรรมสิทธิ์ เสียค่าเช่าเป็นรายเดือน เช่น ที่ดินวัด ที่ดินราชพัสดุ บางเมืองอยู่อาศัยมานานในที่ดินป่าชายเลน ป่าสงวนแห่งชาติด้วยความหวาดระแวงว่าจะถูกให้รื้อย้ายออกจากพื้นที่จากนโยบายทวงคืนผืนป่า ไม่ได้รับการรับรองสิทธิ

หลังจากได้รับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย โดยโครงการบ้านมั่นคงแล้ว ทำให้เกิดความมั่นคงในที่ดินแบบสิทธิร่วม จากการศึกษาข้อมูลพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 10 เมือง 54 โครงการ พบว่า เกิดความมั่นคงในที่ดินกว่าเดิม 4 ระดับ คือ

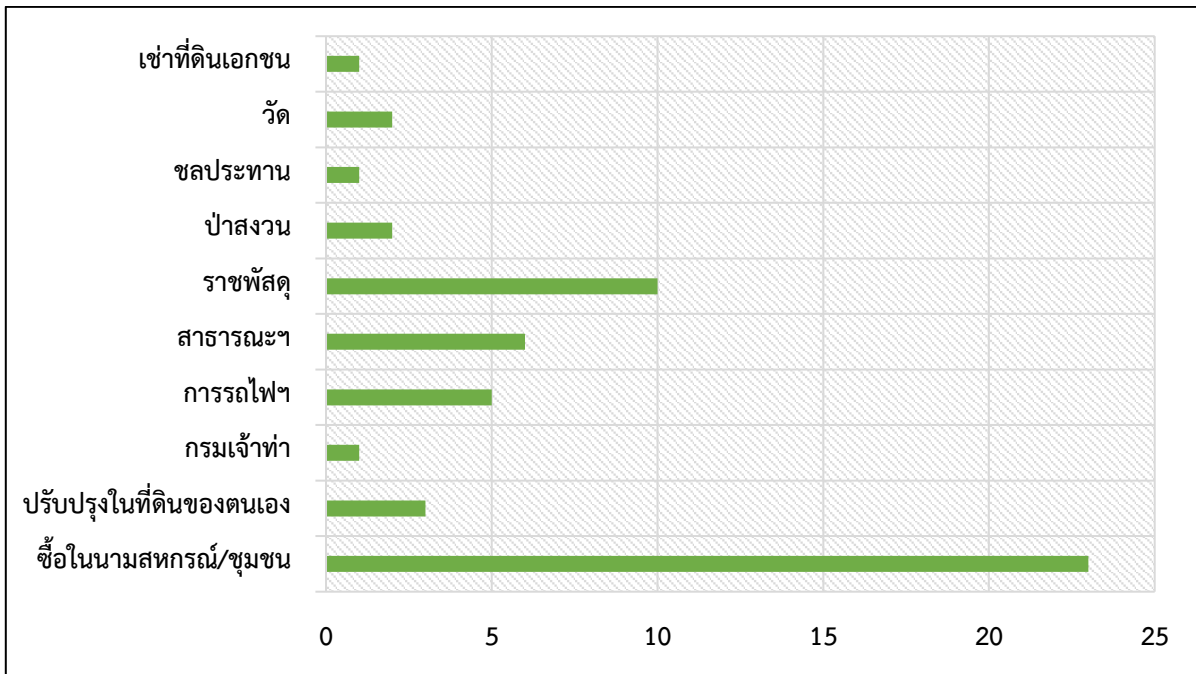
- 1) ส่วนใหญ่มีการรวมกลุ่มเพื่อซื้อที่ดินเพื่อสร้างชุมชนใหม่ร่วมกันในนามสหกรณ์ เกิดกรรมสิทธิ์ร่วมอย่างถูกต้องตามกฎหมาย 22 โครงการ คิดเป็นร้อยละเป็น 40.74
- 2) รวมกลุ่มขออนุญาตอยู่อาศัยในที่ดินรัฐ ได้แก่ ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ,ที่ดินป่าชายเลน มีการกั้นแนวเขตการอยู่อาศัย ได้รับการรับรองการอยู่อาศัยจากสภาท้องถิ่น มีข้อตกลงร่วมกับหน่วยงานป่าชายเลนที่ 34 จำนวน 20 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 37.04
- 3) รวมกลุ่มขอเช่าที่ดินรัฐระยะยาว มีการทำสัญญาเช่าอย่างถูกต้องตามกฎหมาย กับเทศบาลกรมธนารักษ์ 6 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 11.11
- 4) รวมกลุ่มขอเช่าที่ดินระยะสั้น 6 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 11.11

ลำดับ	พื้นที่	จังหวัด	คก.	ความมั่นคงในที่ดิน			
				มีกรรมสิทธิ์ร่วม	เช่าระยะยาว	เช่าระยะสั้น	ยินยอมให้อยู่
1	อบต.ช่วงเปา	เชียงใหม่	5			3	2
2	เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์	กาฬสินธุ์	4	3			1
3	เทศบาลตำบลชนบท	ขอนแก่น	4	1	1		2
4	เทศบาลเมืองบ้านไผ่	ขอนแก่น	10		5		5
5	เทศบาลเมืองสุรินทร์	สุรินทร์	11	2			9
6	อบต.บางพูน	ปทุมธานี	3	3			
7	เทศบาลนครรังสิต	ปทุมธานี	8	8			
8	เทศบาลตำบลบางหลวง	นครปฐม	3	1		2	
9	เทศบาลเมืองเกาะสมุย	สุราษฎร์ธานี	3	2		1	

ลำดับ	พื้นที่	จังหวัด	คก.	ความมั่นคงในที่ดิน			
				มีกรรมสิทธิ์ร่วม	เช่าระยะยาว	เช่าระยะสั้น	ยินยอมให้อยู่
10	เทศบาลเมืองนาสาร	สุราษฎร์ธานี	3	2			1
รวม 10 เมือง		7 จังหวัด	54	22	6	6	20

เมื่อได้ศึกษาข้อมูลประเภทที่ดินที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดใน 10 เมืองนั้น พบว่าส่วนใหญ่มีการใช้ที่ดินเอกชนโดยชุมชนจัดตั้งเป็นสหกรณ์เพื่อซื้อที่ดินมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย 23 โครงการ รองลงมามีการใช้ที่ดินสาธารณะหรือที่ดินของท้องถิ่น 6 โครงการ , ที่ดินกรมศิลป์/ที่ดินราชพัสดุ 10 โครงการ , ที่ดินการรถไฟฯ 5 โครงการ , ที่ดินป่าสงวน 2 โครงการ, ที่ดินวัด 2 โครงการ , ที่ดินกรมเจ้าท่า 1 โครงการ , ที่ดินชลประทาน 1 โครงการ และปรับปรุงในที่ดินของตนเอง 3 โครงการ

ตารางแสดง จำนวนโครงการที่ใช้ที่ดินแต่ละประเภทเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด

2. การลดลงของชุมชนแออัดในแต่ละเมือง

จากการศึกษาข้อมูลโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 10 เมือง 54 โครงการ พบว่ามีการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนในเมืองรวมทั้งสิ้น 7,769 ครัวเรือน เมื่อมีการส่งเสริมการวางแผน และเสนอแผนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยโครงการบ้านมั่นคง ช่วยให้เกิดการลดลงของชุมชนแออัดในเมือง แล้ว 5,840 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 75.17 ยังคงเหลือผู้เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยอีก 1,929 ครัวเรือน

ลำดับ	พื้นที่	จังหวัด	โครงการ	ผลสำรวจผู้เดือดร้อนทั้งเมือง(ครัวเรือน)	ผลการแก้ปัญหา(ครัวเรือน)	ร้อยละ
1	อบต.ช่วงเปา	เชียงใหม่	5	358	181	50.56
2	เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์	กาฬสินธุ์	4	418	423	101.20

ลำดับ	พื้นที่	จังหวัด	โครงการ	ผลสำรวจผู้เดือดร้อน ทั้งเมือง(ครัวเรือน)	ผลการแก้ปัญหา (ครัวเรือน)	ร้อยละ
3	เทศบาลตำบลชนบท	ขอนแก่น	4	480	480	100.00
4	เทศบาลเมืองบ้านไผ่	ขอนแก่น	10	1,295	1,042	80.46
5	เทศบาลเมืองสุรินทร์	สุรินทร์	11	1,310	1,310	100.00
6	อบต.บางพูน	ปทุมธานี	3	891	307	34.46
7	เทศบาลนครรังสิต	ปทุมธานี	8	1,110	1,110	100.00
8	เทศบาลตำบลบางหลวง	นครปฐม	3	199	142	71.36
9	เทศบาลเมืองเกาะสมุย	สุราษฎร์ธานี	3	1,000	688	68.80
10	เทศบาลเมืองนาสาร	สุราษฎร์ธานี	3	708	157	22.18
รวม 10 เมือง		7 จังหวัด	54	7,769	5,840	75.17

มีรูปแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยการรื้อย้ายสร้างชุมชนใหม่ 30 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 55.56 และการปรับปรุงในที่ดินเดิม 24 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 53.44 โดยมีรายละเอียด ดังนี้ นอกจากนี้จากการศึกษาข้อมูลระดับชุมชนและระดับเมือง พบว่า โครงการบ้านมั่นคงเป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหชุมชนแออัด ทำให้เจ้าผู้เดือดร้อน ผู้บุกรุกที่มีบ้านที่ทรุดโทรม ผุพัง สภาพแวดล้อมมีขยะ น้ำท่วมขัง มีสภาพบ้านที่มั่นคงดีขึ้น ลูกหลาน ผู้สูงอายุมีบ้านที่ปลอดภัยสามารถปิดล็อกได้ บางครอบครัวที่อยู่อาศัยกันแออัดหลายครอบครัวในบ้านหลังเดียว ก็ได้มีโอกาสมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ลดความแออัดในบ้านลงได้ , พื้นที่ในบ้านมีการจัดพื้นที่เป็นสัดส่วนดีขึ้น จากสภาพความเป็นอยู่แออัดมีการจัดระเบียบที่อยู่อาศัยที่ดีขึ้น มีสิ่งแวดล้อมมีระบบสาธารณสุขที่ปลอดภัยดีขึ้น ชุมชนสามารถเข้าถึงหน่วยงานได้สะดวก ชุมชนแออัดบริหารจัดการชุมชนใหม่ด้วยตนเองมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ลำดับ	พื้นที่	จังหวัด	รูปแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัย	
			สร้างชุมชนใหม่	ปรับปรุงในที่ดินเดิม
1	อบต.ชวงเปา	เชียงใหม่	2	3
2	เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์	กาฬสินธุ์	4	
3	เทศบาลตำบลชนบท	ขอนแก่น	2	2
4	เทศบาลเมืองบ้านไผ่	ขอนแก่น	2	8
5	เทศบาลเมืองสุรินทร์	สุรินทร์	2	9
6	อบต.บางพูน	ปทุมธานี	3	
7	เทศบาลนครรังสิต	ปทุมธานี	8	
8	เทศบาลตำบลบางหลวง	นครปฐม	1	2
9	เทศบาลเมืองเกาะสมุย	สุราษฎร์ธานี	3	
10	เทศบาลเมืองนาสาร	สุราษฎร์ธานี	3	
รวม 10 เมือง		7 จังหวัด	30	24

3. กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และกองทุนเมือง

สถาบันฯได้มุ่งเน้นให้สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเกิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และมีกองทุนเป็นของชุมชน เพื่อให้เกิดทุนหมุนเวียนสำหรับการพัฒนาที่ดินและที่อยู่อาศัย และที่มากกว่านั้นคือเกิดการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ และบรรเทาเหตุจำเป็นเร่งด่วนของชุมชนเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า และเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมในฐานประชาชนทั่วประเทศ มีระบบในการบริหารจัดการตนเอง ตามเงื่อนไข ข้อตกลงที่ชุมชนกำหนดร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น และสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในระดับหนึ่ง ส่งผลให้สมาชิกชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ก้าวพ้นจากชุมชนแออัด กระทั่งสามารถยกระดับสู่กองทุนเพื่อการพัฒนาโดยชุมชน ได้รับการยอมรับจากสังคม

“การสร้างทุนชุมชน” หรือ “เงินทุน” มุ่งให้ความช่วยเหลือ 3 ด้าน หลักๆ คือ (1) อาชีพ (2) สวัสดิการที่ให้ความช่วยเหลือทั้งเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส และ (3) การปลดหนี้ระบบและการออม การให้ความช่วยเหลือทั้งสามด้านหวังผลที่ให้เครือข่ายภาคประชาชนเมื่อมีการดำเนินการตั้งกองทุนฯ ขึ้นมาแล้ว กองทุนฯจะเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงการพัฒนาเชิงบูรณาการ สร้างโอกาสให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งทุนได้โดยง่าย สามารถแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยได้อย่างยั่งยืน มีสวัสดิการอย่างทั่วถึง และสิ่งสำคัญที่สุดคือ ชุมชนจะเป็นชุมชน เป็นสังคมที่น่าอยู่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สมัคสมานสามัคคี สำหรับการบริหารจัดการกองทุนฯ นั้นเพื่อความโปร่งใสและยึดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทางคณะกรรมการเมืองและเครือข่ายได้ร่วมกันกำหนดคุณสมบัติของคณะกรรมการบริหารกองทุนฯ บทบาทอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการฯ คือ ดูแล เก็บรักษา เบิกจ่ายตามระเบียบหรือกรรมการเมืองอนุมัติ เสนอแนวทาง/หลักเกณฑ์ ระเบียบในการบริหารจัดการกองทุนฯ ทำนิติกรรมสัญญาการกู้เงิน รายงานสถานะกองทุนต่อกรรมการเมืองทุกเดือน ประสานภาคีหรือองค์กรอื่นๆ เพื่อให้กองทุนเติบโตอย่างยั่งยืน ประสานภาคีการดูแลความเสี่ยงให้สมาชิกภายในชุมชน เป็นต้น

กองทุนในโครงการบ้านมั่นคงมี 3 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

1) กองทุนชุมชน/กองทุนเมือง หมายถึง การรวมกลุ่มสะสมเงินออมจากผู้เดือดร้อนในเมือง ซึ่งเงื่อนไขในการออมจะขึ้นอยู่กับกำลังในการออม มีเงื่อนไขในการใช้จ่ายเงินตามที่สมาชิกกองทุนกำหนดร่วมกัน ทั้งนี้ความเข้มแข็งของกองทุนจะขึ้นอยู่กับความร่วมมือของสมาชิก และหลักการบริหารของคณะกรรมการ โดยแนวคิดในการทำเรื่องนี้ก็คือการที่ชุมชนมีระบบการเงินที่ยืดหยุ่น ออกระเบียบข้อตกลงในการบริหารกองทุนตนเอง ทำให้มีระบบเงินทุนหมุนเวียนที่มีดอกเบียดำให้กับสมาชิก ให้สมาชิกใช้ในยามจำเป็น หรือกรณีฉุกเฉิน หรือเพื่อการลงทุนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การประกอบอาชีพ

เมืองที่มีการรวมกันจัดตั้งกองทุนเมือง ได้รับการรับรองกองทุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้แก่ กองทุนเมืองบางพูน กองทุนเมืองรังสิต จังหวัดปทุมธานี กองทุนเมืองบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา กองทุนเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น และกองทุนเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

2) กองทุนสวัสดิการชุมชน/กองทุนสวัสดิการวันละบาท เป็นการออมเงินของสมาชิกในชุมชนเพื่อเป็นสวัสดิการดูแลคนในชุมชน เป็นหลักประกันให้กับกลุ่มเพื่อสมาชิกที่กำลังอยู่ในสภาวะ เจ็บป่วย ได้รับความเจ็บหรือคลอดบุตร แก่ชรา จนถึงการเสียชีวิต ในบางพื้นที่ที่สามารถรวมกลุ่มเป็นกองทุนแล้วก็มีมีการเชื่อมโยงกับท้องถิ่นเพื่อรับการสมทบจากภาครัฐ นำมาต่อยอด และเพิ่มเกณฑ์การให้สวัสดิการกับกลุ่มสมาชิกมากขึ้น เช่น

มอบทุนการศึกษา จัดงานกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มอาปนกิจเพื่อเป็นเงินสบทบในการช่วยเหลือกันเมื่อมีงานศพในชุมชน

3) กองทุนรักษาดินรักษากัน เป็นกองทุนในการป้องกันความเสี่ยงของชุมชนทั้งต่อสมาชิก และความเสี่ยงต่อที่อยู่อาศัยในชุมชน การป้องกันปัญหาขาดการชำระค่าน้ำค่าน้ำประปาของชุมชน และนำมาซึ่งความยั่งยืนในการอยู่ร่วมกันของชุมชน เป็นระบบการดูแล รับประโยชน์ และรับผิดชอบร่วมกันระหว่างสมาชิก สหกรณ์ และเครือข่ายชุมชน สมาชิกสมทบปีละ 240 บาท ต่อครัวเรือน โดยจะมีการแบ่งสัดส่วนการสมทบระดับชุมชน ระดับเมือง และกองทุนระดับชาติ โดยจากการศึกษาข้อมูลระดับเมือง จาก 10 เมือง พบว่า เมืองที่เป็นสมาชิกกองทุนรักษาดินรักษากัน มี 5 เมือง ได้แก่ เมืองบางพูน เมืองรังสิต จังหวัดปทุมธานี , เมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น , เมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ และเมืองเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

4. แผนการพัฒนาเมือง และการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาเมือง

การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงมีการส่งเสริมให้ชุมชนประสานความร่วมมือกับท้องถิ่น ท้องถิ่น หน่วยงาน สถาบันการศึกษา และภาคีเครือข่ายพัฒนาในพื้นที่ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และปัญหาอื่นๆในเมือง ให้เกิดการพัฒนามือทั้งระบบ และหลายโครงการเกิดความร่วมมือในการพัฒนาเมืองเป็นอย่างดี

- ท้องถิ่น มีส่วนร่วมเป็นอย่างดีในการสนับสนุนทั้งบุคลากรในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยร่วมกับชุมชนแออัดในเมือง ตั้งแต่เรื่องการวางวัดที่ดิน การบริการงานก่อสร้าง สนับสนุนงบประมาณด้านสาธารณูปโภค และการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นหลังจากมีบ้านเป็นของตนเอง ทั้งการส่งเสริมอาชีพ สาธารณสุข สวัสดิการ
- สถาบันการศึกษา มีบทบาทในการมาช่วยสนับสนุนยกระดับความรู้ และพัฒนาศักยภาพให้ผู้มีรายได้น้อยในเมืองได้มีความรู้ ความสามารถ ทั้งมหาวิทยาลัย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน กรมส่งเสริมสหกรณ์ ในพื้นที่
- การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สนับสนุนการติดตั้ง หรือ การขยายเขตไฟฟ้าในโครงการบ้านมั่นคง
- การประปา สนับสนุนการติดตั้งระบบประปาในโครงการบ้านมั่นคง

5. ศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด

โครงการบ้านมั่นคงหลายแห่งยกระดับเป็นแหล่งเรียนรู้ จัดพื้นที่การเรียนรู้ทางกายภาพเพื่อให้ผู้สนใจสามารถมาเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มเล็กๆ ตามลักษณะอันโดดเด่นของแต่ละพื้นที่ โดยมีสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเป็นผู้คอยแนะนำ มีรูปแบบการศึกษาระบบเปิด โดยการจัดพื้นฐานการเรียนรู้ให้ผู้สนใจมีโอกาสควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมการทำกิจกรรมด้วยตนเองหรือเป็นกลุ่ม เปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้อภิปราย ซักถาม หรือทดลองทำกิจกรรมร่วมกัน ฝึกทักษะ (Skill) กระตุ้นให้เกิดความสนใจ ให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ (Interest) เสริมความรู้พิเศษ (Remedial) กระตุ้นประสบการณ์การเรียนรู้ เพิ่มพูนความรู้ (Enrichment) ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่ที่ได้รับความสนใจจากคนที่เข้ามานั้น จะเป็นเรื่องกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยทั้งเมืองโดยชุมชน , การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในที่ดินรัฐ และเอกชน เรื่องการบริหารจัดการ

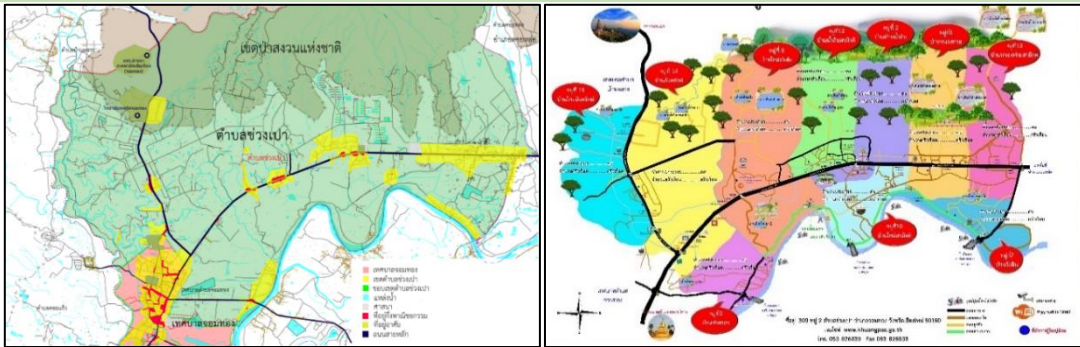
ก่อสร้าง การปรับปรุงซ่อมสร้างบ้านในราคาประหยัดให้มั่นคง และสวยงาม การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์
 วิสาหกิจชุมชน แหล่งเรียนรู้ที่อยู่อาศัยสองศาสนา แหล่งเรียนรู้การบริหารจัดการขยะ แหล่งเรียนรู้การบริหาร
 จัดการสิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้การบริหารจัดการการรับมือจากภัยพิบัติ การอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยชุมชน การ
 พัฒนาคุณภาพชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ขณะนี้หลายๆพื้นที่ที่ศึกษา มีผู้เดินทางมาศึกษาดูงานเป็น
 จำนวนมาก บางพื้นที่มีคนเข้ามาศึกษาดูงาน กลุ่มละ 30 - 50 คน/ครั้ง ซึ่งมาจากทั้งภายใน และภายนอก
 ประเทศ

รายชื่อศูนย์เรียนรู้และประเด็นที่น่าสนใจจาก 10 เมืองในโครงการบ้านมั่นคง

ลำดับ	ภูมิภาค	เขตการปกครอง	จังหวัด	ประเด็นที่น่าสนใจในการเรียนรู้
1	เหนือ	อบต.ช่วงเปา	เชียงใหม่	การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยทั้งตำบล ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตามศาสตร์พระราชา
2	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ทต.กาฬสินธุ์	กาฬสินธุ์	บทเรียนการดำเนินการบัญชีสินเชื่อโดยชุมชน , การจัดการที่อยู่อาศัยในกรณีเขื่อนลำปาว
3	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ทต.ชนบท	ขอนแก่น	โรงเรียนช่างชุมชน , กลุ่มอาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่
4	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ทต.บ้านไผ่	ขอนแก่น	การก่อสร้างที่อยู่อาศัยโดยใช้โครงสร้างสำเร็จรูป
5	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ทต.สุรินทร์	สุรินทร์	การพัฒนาเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ในการจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม , ลานกิจกรรมเด็กและเยาวชน , ระบบการจัดการ บัญชีโดยชุมชน , ระบบการจัดการขยะ การจัดการกลุ่มออมทรัพย์
6	กลางและตะวันตก	ทต.บางหลวง	นครปฐม	การออมทรัพย์ การฝึกอาชีพ วิสาหกิจชุมชน การ แก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในที่ดินวัด
7	กรุงเทพฯปริมณฑลและตะวันออก	อบต.บางขุน	ปทุมธานี	การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในสถานการณ์ไร้ชื่อของ กลุ่มผู้บุกรุกตามแนวคลองชลประทาน
8	กรุงเทพฯปริมณฑลและตะวันออก	ทต.รังสิต	ปทุมธานี	การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในสถานการณ์ไร้ชื่อของ กลุ่มผู้บุกรุกตามแนวคลองชลประทาน
9	ใต้	ทต.เกาะสมุย	สุราษฎร์ฯ	การจัดการพื้นที่อยู่อาศัยระหว่างชาวไทยพุทธและ ชาวไทยมุสลิม , บทเรียนของชาวไทยอีสานที่ย้าย ถิ่นฐานมาอยู่ในเกาะสมุย
10	ใต้	ทต.นาสาร	สุราษฎร์ฯ	การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยโดยผู้มีรายได้น้อย
5 ภูมิภาค		10 เขต/ตำบล	7 จังหวัด	-

รายงานผลการประเมินการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดอย่างเป็นระบบทั้งเมือง 10 เมือง

เมืองกรณีศึกษา 1 : เมืองช่วงเปา อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

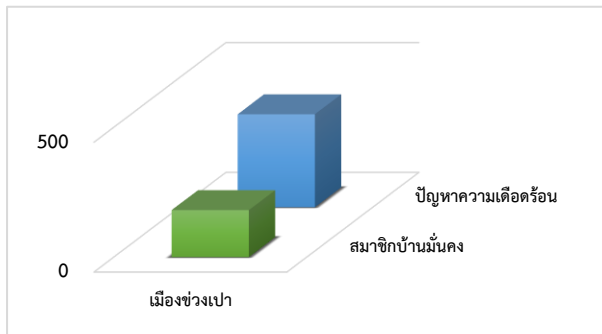
เมืองช่วงเปา หรือองค์การบริหารส่วนตำบลช่วงเปาประกอบด้วย 15 หมู่บ้าน ใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นเพื่อเป็นอาคารบ้านเรือนสำหรับอยู่อาศัย ประกอบกิจกรรมร้านค้าและบริการ กระจายทั่วเส้นทางถนนสายหลัก รองรับการท่องเที่ยวจากตัวเมืองเชียงใหม่และกระจายไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในอำเภอจอมทองและอำเภอแม่แจ่ม รวมทั้งเป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างจังหวัดลำพูนและจังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่รอบนอกเป็นพื้นที่เกษตรกรรมขนาดใหญ่ มีแหล่งน้ำครอบคลุมพื้นที่ เป็นจุดถ่ายเทขนส่งสินค้าเกษตรจากพื้นที่เพาะปลูกไปยังโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูป ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ในช่วงระยะเวลา 10 ปีหลังมานี้ มีกลุ่มนายทุนภายนอกเข้ามากว้านซื้อที่ดินไปจำนวนมาก ราคาที่ดินพุ่งสูงขึ้น เกิดปรากฏการณ์ทุนภายนอกมาแทนทุนภายใน ซึ่งจากแผนการพัฒนาผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่ฉบับล่าสุด พบว่าจะมีการกำหนดให้พื้นที่ตำบลช่วงเปาด้านเหนือเป็นพื้นที่อนุรักษ์ป่าไม้ เพาะปลูกทำการเกษตรกรรม และเขตพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้ ยังเกิดกรณีพื้นที่ผู้เดือดร้อนได้รับผลกระทบจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ทำเพื่อเวนคืนที่ดินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในชุมชนบ้านพรสวรรค์ หมู่ 14 จำนวน 47 ครัวเรือน ที่จำเป็นต้องรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง รวมทั้งเกิดความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยในที่ดินรัฐประเภทต่างๆ เช่น ที่ดินแขวงทาง ทาง ที่ดินกรมเจ้าท่า ที่ดิน ส.ป.ก. ที่ดินสาธารณะฯ และผู้เดือดร้อนในที่ดินเอกชน ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลช่วงเปา จำนวน 5 กลุ่มออมทรัพย์ ตามแต่ละโซนพื้นที่โครงการ อนุมัติสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน จำนวน 5 โครงการ 181 ครัวเรือน

1. ความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน

การสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนที่ดินที่อยู่อาศัยเมื่อปี 2560 พบว่ามีจำนวนผู้เดือดร้อนในที่ดินรัฐประเภทต่างๆ ได้แก่ ที่ดินแขวงทาง ทาง ที่ดินกรมเจ้าท่า ที่ดิน ส.ป.ก. ที่ดินสาธารณะฯ มีผู้เดือดร้อนบางส่วนต้องรื้อย้ายออกจากที่ดินเดิม ผลการสำรวจความเดือดร้อนจำนวน 358 ครัวเรือน 1,066 คน ครอบคลุมพื้นที่ 10 หมู่บ้าน สถาบันฯ จึงสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงเพื่อเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม เกิดขบวนการภาคประชาชน และงบประมาณจำนวนหนึ่งในการแก้ไขปัญหา ขับเคลื่อนการสร้าง ความมั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัย จำนวน 5 โครงการ 181 ครัวเรือน งบประมาณรวม 7,271,200 บาท ซึ่งสามารถดำเนินการของเช่าที่ดินราชพัสดุระยะยาว 2 โครงการ ขออนุญาตอยู่อาศัยที่ดินชลประทานและที่ดินสาธารณะฯ 3 โครงการ ดังนี้

ชื่อโครงการ	ประเภทที่ดิน	กรรมสิทธิ์	ครัวเรือน	อนุมัติงบประมาณ
1. กลุ่มออมทรัพย์พัฒนาหนองปู	สาธารณะ	อนุญาตให้อยู่	15	972,000
2. กลุ่มออมทรัพย์ราชพัสดุ	ราชพัสดุ	เช่าระยะยาว	47	1,175,000
3. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนบ้านใหม่อังกักษ์	ราชพัสดุ	เช่าระยะยาว	50	1,250,000
4. กลุ่มออมทรัพย์บ้านไท่งป่าหมาก	ชลประทาน	อนุญาตให้อยู่	15	375,000
5. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนบ้านพรสวรรค์	ป่าสงวน	อนุญาตให้อยู่	54	3,499,200
รวม			181	7,271,200

2. การลดลงของชุมชนแออัดในแต่ละเมือง

ผลการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัยจากประชากรทั้งสิ้น 10,920 ครัวเรือน ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลในช่วงปี 2560 พบครัวเรือนที่มีความเดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 358 ครัวเรือน ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว 181 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 50.56 ของผู้เดือดร้อนทั้งหมด

3. กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และกองทุนเมือง

สมาชิกเมืองช่วงเปา หลังจากเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงเกิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่ดินที่อยู่อาศัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกและคนในเมือง โดยมีกลุ่ม/กองทุนเดิม ได้แก่ กองทุนสวัสดิการ กองทุนฌาปนกิจระดับชุมชน แต่ยังไม่เชื่อมโยงเป็นกองทุนระดับเมือง โดยผลการสำรวจข้อมูลระดับครัวเรือนจากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 70 ครัวเรือน พบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง สมาชิกเข้าร่วมกองทุนชุมชนจำนวน 58 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนชุมชนคงเดิม , สมาชิกกองทุนสวัสดิการจำนวน 55 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนสวัสดิการเพิ่มขึ้นจำนวน 5 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 6.94 และ , จัดตั้งกองทุนรักษาดินรักษาบ้านสำหรับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 11 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 15.28 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ ได้ดำเนินการเก็บออมเงินกองทุนแต่ละประเภทเพื่อสร้างทุนภายในชุมชน โดยเฉลี่ยการออม 50 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน

กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนระดับเมือง	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละสมาชิกทั้งหมด
1. สมาชิกกองทุนชุมชน	58	58	0	80.55
2. สมาชิกกองทุนสวัสดิการ	55	60	+5	83.33
3. สมาชิกกองทุนรักษาดินบ้าน	0	11	+11	15.28

4. ความเปลี่ยนแปลง แผนการพัฒนาเมือง และการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาเมือง

เมื่อมีการเสนอแผนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในระดับตำบลร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลช่วงเปา สถาบันฯ ได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว จำนวน 5 โครงการ โดยมีสภาพความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการตัวอย่าง ดังนี้

ชุมชนโถ้งป่าหมาก อาศัยอยู่ในที่ดินกรมเจ้าท่า ซึ่งก่อนจะได้รับการซ่อมแซมชุมชนมีข้อติดขัดเรื่องไฟฟ้า ประปา แต่เมื่อเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง นายกอบต. หรือในตำแหน่งประธานคณะกรรมการเมืองรับทราบ จึงเข้ามาช่วยในการประสานกับหน่วยงาน จนปัจจุบันชุมชนได้รับการติดตั้งไฟฟ้า ประปาเรียบร้อยแล้ว พร้อมทั้งได้รับการปรับปรุงซ่อมแซมไปแล้ว จำนวน 7 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่นำไปเทพื้น เปลี่ยนหลังคา ฝา เพดาน เนื่องจากอยู่ในบริเวณพื้นที่ริมน้ำ ประสบปัญหาพื้นแตก พื้นแยก ดินทรุดตัว หลังคาปลิว หลังคารั่ว ฝาผนัง หรือบางหลังไม่มีประตู หน้าต่างที่มิดชิด จึงส่งผลให้เกิดการปรับปรุงที่บ้านเรือนมีสภาพดีขึ้น มีความปลอดภัยในการอยู่อาศัย โดยเฉพาะเด็กสาว ที่สามารถอยู่ในบ้านที่มีประตูหน้าต่างปิดมิดชิด

ชุมชนบ้านใหม่อังกักษ์ ปรับปรุงซ่อมแซมบ้านให้อยู่ในสภาพดีขึ้นแล้ว จำนวน 20 ครั้วเรือน สภาพพื้นที่ในชุมชนเดิม เป็นทางน้ำแต่มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่มาสร้างเป็นถนนในชุมชน เมื่อถึงฤดูฝนน้ำไหลผ่านทางถนน เกิดเป็นตะไคร่น้ำเกาะถนน ทำให้เดินทางผ่านไปมาไม่สะดวก ผู้สูงอายุบางรายมักลื่นหกล้มอยู่บ่อยๆ เมื่อได้รับงบประมาณจากโครงการบ้านมั่นคง จึงนำมาปรับปรุงถนนให้สูงขึ้นและมีท่อระบายน้ำ ทำให้การเดินทางของคนในชุมชนปลอดภัย นอกจากนี้ยังได้ปรับปรุงระบบเสียงตามสายจากเดิมที่เสียงขาดๆหายๆการกระจายข่าวสารไม่ทั่วถึงก็ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น ตอนนี้ทำให้การประชาสัมพันธ์การรับรู้ข่าวสารของคนในชุมชนทั่วถึงและชัดเจน

ชุมชนหนองปู จากเดิมผู้เดือดร้อนไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง อยู่อาศัยกับผู้อื่น หรือบุกรุกที่ดินสาธารณะที่รกร้างต่างๆ จำนวน 15 ครั้วเรือน ทางองค์การบริหารส่วนตำบลจึงได้จัดสรรพื้นที่ว่างเปล่าบริเวณริมบึง ชำงองค์การบริหารส่วนตำบล ขนาด 11 ไร่ 1 งาน เพื่อสร้างบ้านมั่นคงและพัฒนาเป็นพื้นที่ศึกษาดูงานด้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จ จำนวน 6 หลังคาเรือน อยู่ระหว่างการก่อสร้าง 9 หลังคาเรือน ผู้เดือดร้อนที่ได้รับบ้านเป็นของตนเองมีความภาคภูมิใจและอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมผู้อื่น มีพื้นที่สำหรับการประกอบอาชีพ ได้แก่ การเพาะปลูกพืชสวนครัว ทำนาข้าว เลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ดไข่ และหมูหลุม พร้อมทั้งกลายเป็นพื้นที่ให้ผู้อื่นได้เข้ามาศึกษารูปแบบการจัดการวิถีชีวิตชุมชน

ในการนี้ ชุมชนบ้านมั่นคงได้มีการประสานการทำงานร่วมกับท้องที่ โดยท้องถิ่นได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินโครงการทุกขั้นตอนกระบวนการ นอกจากนี้ยังมีการประสานขอใช้ที่ดินเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยให้ผู้มีรายได้น้อยกับกรมเจ้าท่า กรมธนารักษ์ กรมทางหลวง

ในอนาคต เมืองช่วงไปจะดำเนินการแก้ไขปัญหาระบบการบำบัดน้ำ ระบบประปา การปรับปรุง ถนน การปรับปรุงแนวเขตไฟฟ้า จึงมีแผนในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค การสร้างสวนสาธารณะ ลานออกกำลังกาย สนามเด็กเล่น และการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอาชีพ เพื่อให้สมาชิกมีอาชีพ มีรายได้จากหลายช่องทาง รวมทั้งยกระดับศักยภาพของพื้นที่เพื่อเป็นแรงดึงดูดให้คนภายนอกแวะเวียนเข้ามาเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และพัฒนานวัตกรรมที่มาสสนับสนุนให้กับชุมชน

5. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน และระดับเมือง

สมาชิกเมืองช่วงไปส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค่าขาย และรับจ้างทั่วไป ซึ่งภาคเกษตรกรรมในช่วงปี 2562 นี้ประสบปัญหาหาคาผลผลิตตกต่ำ สมาชิกกลุ่มโครงการบ้านมั่นคงจึงส่งเสริมอาชีพ รายได้เสริมให้กับสมาชิกโครงการ โดยพัฒนาทักษะงานก่อสร้างให้กับแรงงานชายที่ว่างงาน พัฒนาพื้นที่ชุมชนให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานของบุคคลภายนอกด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดช่องทางการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจจากพื้นที่ สร้างรายได้ควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้ จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 70 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอแต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ จำนวน 29 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 41.43 ครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอและมีเงินเหลือเก็บ จำนวน 14 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20 และ , ครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จำนวน 27 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 38.57

รายได้	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. รายได้เพียงพอ แต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ	29	41.43
2. รายได้เพียงพอ มีเงินเหลือเก็บ	14	20.00
3. รายได้ไม่เพียงพอ	27	38.57

ด้านภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่มีภาระค่าใช้จ่ายเท่าเดิม เนื่องจากการแก้ไขปัญหาที่ดินที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบการปรับปรุงที่อยู่อาศัยในที่ดินเดิม ในวงเงินไม่เกินกรอบอนุมัติ 25,000 บาทต่อครัวเรือน และไม่ได้จ้างเหมาแรงงาน แต่อาศัยการหมุนเวียนไปช่วยเหลือกัน ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 70 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเท่าเดิม จำนวน 66 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 94.29 , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น จำนวน 2 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 2.86 และ , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายลดลง 2 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 2.86 ทั้งนี้ ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น เกิดจากการที่สมาชิกต้องการปรับปรุงก่อสร้างที่อยู่อาศัย หรือซื้อทรัพย์สินเพิ่มเติม

ค่าใช้จ่าย	ครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละ
1. ค่าใช้จ่ายเท่าเดิม	66	94.29
2. ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น	2	2.86
3. ค่าใช้จ่ายลดลง	2	2.86

ด้านภาระหนี้สิน หลายครัวเรือนยังจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินเพื่อการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมที่มีความผันผวนของราคาผลผลิต ด้วยมียอดหนี้สะสมทั้งสิ้นจำนวน 1,067,200 บาท จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กองทุนเงินล้าน ธนาคารออมสิน และธนาคาร ธนาชาติ สหกรณ์ออมทรัพย์ ซึ่งมีภาระในการผ่อนชำระคืนเดือนละ 2,000 – 24,000 บาทต่อครัวเรือน

6. การพัฒนาระบบสังคมระดับชุมชน และระดับเมือง

องค์การบริหารส่วนตำบลช่วงเปา ได้สนับสนุนให้สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเกิดการพัฒนาย่อยอาศัย ควบคู่กับพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้ดำเนินการนำร่อง พื้นที่รูปธรรมที่ชุมชนหนองปู จำนวน 15 ครัวเรือน ส่งเสริมอาชีพปศุสัตว์และการเกษตรกรรม เลี้ยงปลา ไก่ หมู วัว และปลูกผักสวนครัว ด้านความปลอดภัยส่งเสริมให้ชุมชนมีป้อมเวรยาม มีเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาดูแล ความปลอดภัย ด้านการศึกษาทุกคนมีโอกาสเข้าถึงสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เนื่องจากที่ตั้งโครงการบ้านมั่นคง อยู่ไม่ไกลจากสถาบันการศึกษา รวมทั้งด้านสาธารณสุขทุกคนมีโอกาสเข้าถึงสถานพยาบาลในพื้นที่เช่นกัน เนื่องจากที่ตั้งโครงการบ้านมั่นคงอยู่ไม่ไกลจากสถานพยาบาลมีรถบริการรับส่งโรงพยาบาลตลอด 24 ชั่วโมง รวมทั้งเกิดการรวมกลุ่ม/เครือข่าย จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์พัฒนาหนองปู มีสมาชิก 15 ครัวเรือน เพื่อประกอบอาชีพ เลี้ยงปลา ไก่ หมู วัว และปลูกผัก มีเงินทุนสะสม 80,000 บาท , กลุ่มออมทรัพย์ที่ราชพัสดุ จำนวนสมาชิก 47 ครัวเรือน , กลุ่มออมทรัพย์บ้านโถงป่าหมาก จำนวนสมาชิก 15 ครัวเรือน และกลุ่มออมทรัพย์บ้านใหม่อังกักษ์ จำนวนสมาชิก 44 ครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ๆกับกลุ่ม ภาควิทยา สถาบันการศึกษา และสร้างเครือข่ายระดับจังหวัด ระดับภาค ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานบ้านมั่นคง

จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 70 ครัวเรือน พบว่า (1) สมาชิกมีทะเบียน บ้านเป็นของหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 62 ครัวเรือน ซึ่งลดลง 2 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 88.57 เนื่องจาก เป็นกลุ่มผู้เดือดร้อนในชุมชนหนองปูที่สร้างที่อยู่อาศัยใหม่ 15 ครัวเรือน ซึ่งอยู่ระหว่างการขอตะเบียนบ้าน (2) สมาชิกเข้าถึงแหล่งหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 56 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 80.00 (3) สมาชิกมีบทบาทเป็น คณะทำงานระดับชุมชนหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 58 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 82.86 นอกจากนี้ สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองช่วงเปาส่วนใหญ่ยังได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน เข้าถึงการใช้ประโยชน์ พื้นที่ส่วนกลาง การรวมกลุ่มกิจกรรมต่างๆเพิ่มมากขึ้น

การเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละ
1. มีทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง	64	62	-2	88.57
2. สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนกู้ยืม	54	56	+2	80.00
3. เป็นผู้แทนคณะทำงานระดับชุมชน	57	58	+1	82.86
4. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	62	64	+2	91.43
5. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน	58	58	0	82.86
6. เข้าถึงการในพื้นที่ส่วนกลาง	62	62	0	88.57
7. เข้าถึงการรวมกลุ่มอาชีพ	19	25	+6	35.71

7. ศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด

เมืองช่วงเปา ยกกระดับเป็นพื้นที่เรียนรู้การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงชนบทตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ชุมชนหนองปู โดยมีผู้มาเรียนรู้ครั้งละ 15-20 คนต่อกลุ่ม ในแต่ละเดือนจะมีกลุ่มมา เยี่ยมชมไม่น้อยกว่า 2 กลุ่ม ซึ่งเนื้อหาการบรรยายให้ความรู้มาจากประสบการณ์ของสมาชิกผู้เดือดร้อน ที่พัฒนากระบวนการบ้านมั่นคง โดยจัดเป็นชุดความรู้เรื่องการทำที่อยู่อาศัย เรื่องการจัดการพื้นที่เศรษฐกิจ

พอเพียง และกิจกรรมให้ผู้เข้ามาชมได้ทดลองปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกข้าว/หวานข้าว เก็บไข่เป็ด หรือทำปุ๋ยหมัก ฯลฯ โดยกลุ่มผู้มาเยี่ยมชมที่เข้ามาแล้ว ได้แก่ เครือข่ายองค์กรชุมชนภาคเหนือ หน่วยงานท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ และกลุ่มคนจากจังหวัดอื่น ๆ มาศึกษาดูงาน รวมทั้งสถาบันการศึกษาที่มาร่วมเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และคิดค้นนวัตกรรมร่วมกับชุมชน

เมืองกรณีศึกษา 2 : เมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

เมืองกาฬสินธุ์ หรือเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย 36 ชุมชน พื้นที่ทั้งหมด 16.96 ตารางกิโลเมตร ประชากร 34,625 คน 13,334 ครัวเรือน มีเขื่อนลำปาว เขื่อนดินขนาดใหญ่ที่เริ่มก่อสร้างตั้งแต่ 2506 สร้างแล้วเสร็จปี 2511 พาดผ่านเพื่อบรรเทาอุทกภัยและสำหรับประกอบอาชีพเพาะปลูกทำการเกษตร แต่ในขณะเดียวกันนั้น ส่งผลให้มีผู้เดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยจำนวนมากเข้าไปบุกรุกอยู่อาศัยในพื้นที่บริเวณเขื่อนลำปาวเนื่องจากเป็นที่สาธารณะ ประกอบกับไม่มีที่ดินที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง เพราะมีฐานะยากจน ต้องเช่าที่ดินปลูกสร้างบ้านมาเป็นระยะเวลาอันตั้งแต่บรรพบุรุษ จนกระทั่งปี 2548 เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ประกาศนโยบายขุดลอกเขื่อนลำปาว เพื่อบำบัดน้ำเสีย ซึ่งกระบวนการขั้นตอนการขุดลอกจะกระทบต่อผู้บุกรุกอยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าวแน่นอน จึงมีการสำรวจข้อมูลจำนวนผู้บุกรุกบริเวณเขื่อนลำปาว และลำน้ำบริเวณพื้นที่ในเมืองทั้งหมด เพื่อจัดการที่ดินที่อยู่อาศัยให้เป็นระบบระเบียบมากขึ้น จึงได้นำโครงการบ้านมั่นคง มาเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการทำงานและงบประมาณให้กับชุมชน สร้างความมั่นคงในสิทธิการครอบครองที่ดินที่อยู่อาศัย พัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ คุณภาพชีวิตที่ดี และชุมชนเกิดการบริหารจัดการร่วมกัน สร้างชุมชนที่มั่นคงตามนโยบายของรัฐบาลโดยชุมชนเป็น “เจ้าของโครงการ” ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ในพื้นที่เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จำนวน 1 กลุ่มออมทรัพย์ 3 สหกรณ์ ตามแต่ละโซนพื้นที่โครงการ อนุมัติสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน จำนวน 4 โครงการ 423 ครัวเรือน

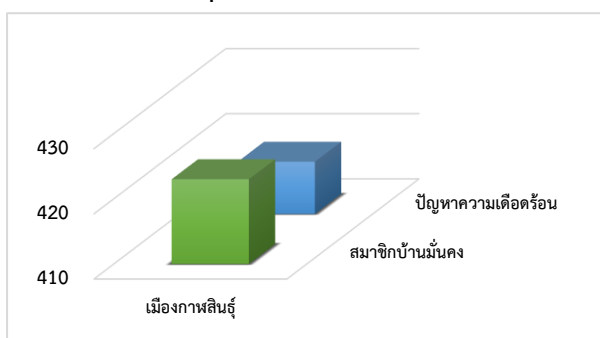
1. ความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน

การสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนที่ดินที่อยู่อาศัยเมื่อปี 2548 พบว่ามีจำนวนผู้เดือดร้อนส่วนใหญ่บุกรุกอยู่อาศัยในพื้นที่สาธารณะเขื่อนลำปาว เมื่อมีแนวนโยบายการขุดลอกเขื่อนจึงจะกระทบต่อผู้เดือดร้อนที่บุกรุกอยู่ในบริเวณนั้น ผลการสำรวจความเดือดร้อนพบผู้เดือดร้อนทั้งสิ้น 418 ครั้วเรือน ครอบคลุมพื้นที่ริมเขื่อนลำปาว ลำน้ำกุดอ้อ และผู้ที่อยู่อาศัยในที่ดินราชพัสดุ สถาบันฯ จึงสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงเพื่อเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม เกิดขบวนการภาคประชาชน และงบประมาณจำนวนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาขับเคลื่อนการสร้าง ความมั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัย จำนวน 4 โครงการ 423 ครั้วเรือน งบประมาณรวม 25,154,950 บาท ซึ่งสามารถดำเนินการของเช่าที่ดินราชพัสดุระยะยาว 1 โครงการ ดำเนินการซื้อที่ดินเอกชนถือกรรมสิทธิ์ร่วมเป็นของสหกรณ์ 2 โครงการ และปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มั่นคงในที่ดินเดิม 1 โครงการ ดังนี้

ชื่อโครงการ	ประเภทที่ดิน	กรรมสิทธิ์	ครั้วเรือน	อนุมัติงบประมาณ
1. สหกรณ์เคหสถานร่วมใจคุ้มภัย จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	117	7,825,000
2. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนจาร์พัฒนา	ปรับปรุงที่ดินเดิม	รายบุคคล	23	1,177,400
3. สหกรณ์เคหสถานเมืองใหม่กาฬสินธุ์ จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	140	8,108,800
4. สหกรณ์เคหสถานหนองไผ่ร่วมใจ จำกัด	ที่ดินราชพัสดุ	เช่าระยะยาว	143	8,043,750
รวม			423	25,154,950

อย่างไรก็ตามในอีกด้านหนึ่งพบว่า ชุมชนมีปัญหาการเปลี่ยนสิทธิการอยู่อาศัยบ่อยครั้ง เนื่องจากสมาชิกไม่เข้าใจในหลักการของโครงการบ้านมั่นคง จึงทำให้เกิดความขัดแย้งภายในชุมชน และกลับไปเป็นผู้บุกรุกซ้ำซาก รวมทั้งยังมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการภายในที่สมาชิกบางรายขาดวินัยในการออม ไม่ชำระ/ส่งเงินคืน ขาดการประสานติดต่ออย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกิดกลุ่มผู้เดือดร้อนที่ไม่มั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัยต่อเนื่อง

2. การลดลงของชุมชนแออัดในแต่ละเมือง

ผลการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัยจากประชากรทั้งสิ้น 13,334 ครั้วเรือน ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลในช่วงปี 2548 ครอบคลุม 26 ชุมชน จาก 36 ชุมชน พบครั้วเรือนที่มีความเดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 418 ครั้วเรือน 1,000 คน ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว 423 ครั้วเรือน คิดเป็น

ร้อยละ 101.20 ของผู้เดือดร้อนทั้งหมด โดยจำนวนที่เพิ่มขึ้นจากการสำรวจเกิดจากผู้เดือดร้อนบางรายเดิมอาศัยกันหลายครั้วเรือนภายในหลังเดียวกัน จึงขยายสิทธิในการอยู่อาศัยเพิ่มเติมหลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง

3. กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และกองทุนเมือง

สมาชิกเมืองกาฬสินธุ์ หลังจากเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงได้ต่อยอดการรวมกลุ่มการออม จัดตั้งกองทุนเพื่อสร้างหลักประกันของคนในชุมชน ในการดูแลซึ่งกันและกันของสมาชิกทั้งหมดในชุมชน สร้างความสามัคคีในชุมชน โดยมีกลุ่ม/กองทุนเดิม ได้แก่ กองทุนสวัสดิการ แต่ยังไม่เชื่อมโยงเป็นกองทุนระดับเมือง โดยผลการสำรวจข้อมูลระดับครัวเรือนจากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 232 ครัวเรือน พบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง สมาชิกเข้าร่วมกองทุนชุมชนจำนวน 115 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนชุมชนคงเพิ่มขึ้นจำนวน 88 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 37.93 , สมาชิกกองทุนสวัสดิการจำนวน 81 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนสวัสดิการเพิ่มขึ้นจำนวน 118 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 50.86 และ , จัดตั้งกองทุนรักษาถิ่นรักษาบ้านสำหรับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 232 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ มีกรณีตัวอย่างในพื้นที่สหกรณ์เคหสถานเมืองใหม่กาฬสินธุ์ จำกัด โดยจ่ายสวัสดิการประเภทเสียชีวิตให้ญาติผู้เสียชีวิตที่เป็นสมาชิกกองทุนระยะเวลา 2 ปี 7 เดือน ด้วยจำนวนเงิน 5,000 บาท/ราย/ระยะเวลา รวมทั้งเงินภายในกองทุนจำนวนหนึ่งมาปล่อยกู้ให้กับสมาชิก ซึ่งจากเดิมหากต้องกู้เงินมาหมุนเวียนภายในครัวเรือน สมาชิกต้องเอารถยนต์ส่วนตัวไปค้ำประกันไว้ แต่ทุกวันนี้สมาชิกสามารถกู้ยืมเงินจากกองทุนไปใช้หมุนเวียน โดยไม่ต้องมีความเสี่ยงในการหาหลักค้ำประกัน รวมทั้งเกิดดอกเบี้ยในอัตราที่น้อยกว่าแหล่งทุนทั่วไป

กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนระดับเมือง	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละสมาชิกทั้งหมด
1. สมาชิกกองทุนชุมชน	115	203	+88	87.50
2. สมาชิกกองทุนสวัสดิการ	81	199	+118	85.78
3. สมาชิกกองทุนรักษาถิ่นบ้าน	0	257	+257	100.00

4. ความเปลี่ยนแปลง แผนการพัฒนาเมือง และการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาเมือง

เมื่อมีการเสนอแผนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในระดับตำบลร่วมกับเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ หน่วยงานเจ้าของที่ดิน และคณะทำงานด้านที่อยู่อาศัยที่ได้รับคัดเลือกมาจากกลุ่มผู้เดือดร้อนที่เข้าร่วมโครงการ สถาบันฯ ได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว จำนวน 4 โครงการ โดยมีสภาพความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการตัวอย่าง ดังนี้

สหกรณ์เคหสถานเมืองใหม่กาฬสินธุ์ จำกัด ดำเนินการซื้อที่ดินขนาด 10 ไร่ 2 งาน เพื่อจัดสรรให้กับผู้เดือดร้อนจำนวน 140 หลังคาเรือน ดำเนินการแล้วเสร็จ 84 หลัง รออนุมัติสินเชื่อระยะที่สอง จำนวน 56 หลังคาเรือน มีการเบิกจ่ายตามกำลังความสามารถที่ละน้อยๆ เนื่องจากที่ผ่านมาการบริหารสินเชื่อติดปัญหาเพราะเบิกจ่ายรอบเดียว ไม่สามารถปิดบัญชีได้ จนกลายเป็นบทเรียนให้สมาชิกโครงการอื่นๆ ปัจจุบันทุกหลังคาเรือนที่เข้าอยู่อาศัยแล้วมีบ้านที่มั่นคง มีเครื่องปรับอากาศติดทุกหลังคาเรือน นำพื้นที่สหกรณ์มาจัดเป็นร้านค้าชุมชน โดยไปเชื่อมโยงงบประมาณจากโครงการไทยนิยมยั่งยืน จำนวน 200,000 บาท มาปรับปรุงสหกรณ์ และมีการรวมกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าของกลุ่มสตรีและผู้สูงอายุในชุมชน

5. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน และระดับเมือง

สมาชิกเมืองกาฬสินธุ์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ซึ่งในภาคการเกษตรกรรมสมาชิกเข้าไม่ถึง การมีที่ดินสำหรับทำกินเพาะปลูก โดยเครือข่ายบ้านมั่นคงพยายามสนับสนุนสมาชิกในด้านกลุ่ม/กองทุนแทน เพื่อให้สมาชิกมีหลักประกันและเงินทุนหมุนเวียนภายในครัวเรือน ทั้งนี้ จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ระดับครัวเรือน จำนวน 232 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอแต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ จำนวน 114 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 48.93 ,ครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอและมีเงินเหลือเก็บ จำนวน 102 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 43.78 และ , ครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จำนวน 17 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 7.30

รายได้	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. รายได้เพียงพอ แต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ	114	48.93
2. รายได้เพียงพอมีเงินเหลือเก็บ	102	43.78
3. รายได้ไม่เพียงพอ	17	7.30

ด้านภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เนื่องจากหลังการปรับปรุงที่อยู่อาศัยแล้วเสร็จแล้ว ผู้เดือดร้อนอยากมีรถยนต์ มีทรัพย์สินเป็นของตนเองเพิ่มมากขึ้น โดยมีบ้านมั่นคงเป็นหลักค้ำประกัน ความเสี่ยง มีระบบสาธารณูปโภคของชุมชนที่เอื้ออำนวย เช่น ลานจอดรถ ถนนทางเข้าออกที่ดีขึ้น ค่าใช้จ่าย ไฟฟ้า-ประปาลดลง มีเครื่องกรองน้ำติดตั้งเป็นของตนเอง โดยไม่ต้องไปซื้อน้ำจากที่อื่น จึงให้สมาชิกหันไป ลงทุนด้านทรัพย์สินมากขึ้น มีหุ้นสะสมกับสหกรณ์ครัวเรือนละไม่น้อยกว่า 10,000 บาท ซึ่งจากการสำรวจ ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 232 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเท่าเดิม จำนวน 30 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 12.93 , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น จำนวน 166 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 71.55 และ , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายลดลง 36 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 15.95

ค่าใช้จ่าย	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. ค่าใช้จ่ายเท่าเดิม	30	12.93
2. ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น	166	71.55
3. ค่าใช้จ่ายลดลง	36	15.95

ตัวอย่างผู้แทนสหกรณ์เคหสถานหนองไผ่ร่วมใจ จำกัด (อัมรา) ประกอบอาชีพขายอาหารและ เครื่องดื่ม เมื่อมาร่วมขับเคลื่อนงานบ้านมั่นคง ทำให้เป็นที่รู้จักของสังคมมากขึ้น ได้รับการยอมรับและชื่นชมที่ ไปช่วยเหลือก่อสร้างบ้าน พัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงรายอื่นๆให้ดีขึ้น จึงเกิดผลพลอย ได้ต่อการประกอบอาชีพที่มีคนมาอุดหนุนร้านค้าตนเองมากขึ้น

6. การพัฒนาระบบสังคมระดับชุมชน และระดับเมือง

เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ได้สนับสนุนให้สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเกิดการพัฒนาที่อยู่อาศัยควบคู่กับพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ โดยกลุ่มเด็กและเยาวชนของพื้นที่ได้เชื่อมโยงกับเทศบาลในการสนับสนุน “ครูอาสา” เพื่อมาให้ความรู้กับเด็กถึงพื้นที่ เกิดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้มีไหวพริบ ความฉลาดมากกว่าการเรียนเพียงในห้องเรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติ นอกจากนี้โครงการบ้านมั่นคงยังเป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนให้ผู้ยากไร้ได้มีบ้านเป็นของตนเอง โดยไม่ได้คิดภาระค่าใช้จ่ายใดใด เนื่องจากสมาชิกในโครงการเห็นพร้อมต้องกันแล้วว่าควรสนับสนุนให้ผู้ยากไร้รายดังกล่าวจริงๆ และใช้วิธีการเฉลี่ยทุกข์ เฉลี่ยสุขในครัวเรือนที่มีกำลังจ่ายมากกว่า ผู้แทนสหกรณ์เคหสถานเมืองใหม่กาฬสินธุ์ จำกัด (ละอองดาว) กล่าวว่าเดิมเป็นผู้เดือดร้อนที่บุกรุกอยู่อาศัยในที่ริมน้ำป่า อยู่อาศัยไปวันต่อวัน โดยไม่ได้มีใครมาสนใจแต่เมื่อเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง ทำกระบวนการเก็บออมและเสนอขออนุมัติงบประมาณจนผ่าน ทำให้สังคมได้ตระหนักถึงศักยภาพของคนฐานราก พัฒนาตนเองต่อเนื่อง ลงทุนเรียนหนังสือเพิ่มเติม เพื่อนำกลับมาช่วยงานพัฒนาของชุมชน เมือง จังหวัด “ตอนนี้ภูมิใจมากที่มีบ้าน มีความรู้ มีพื้นที่ในการลงไปทำงาน” ผู้แทนสหกรณ์เคหสถานหนองไผ่ร่วมใจ จำกัด (อัมรา) กล่าวว่าจากผู้ที่จบการศึกษาเพียง มศ.3 เดินทางไปขอทำสัญญาเช่าที่ดิน ขอใช้ที่ดิน ประสานกับหน่วยงานจนสามารถเช่าที่ดินได้ ได้รับการยอมรับจากชุมชนให้มีตำแหน่งสถานะเป็นคณะทำงานของชุมชน สร้างกลุ่มแกนนำผู้หญิง สร้างรูปธรรมในพื้นที่โครงการบ้านมั่นคงของตนเองจนคนภายนอกเห็นการเปลี่ยนแปลง อยากจะเข้าร่วมโครงการ เข้ามาถามไถ่อยากจะทำตามมากขึ้น คนที่เคยไม่ถูกกันกลับมาเป็นมิตรต่อกัน และ ผู้แทนสหกรณ์เคหสถานร่วมใจคุ้มห้วย จำกัด กล่าวว่าสมาชิกหลายคนดีใจที่มีบ้านเป็นของตนเอง มีทรัพย์สินที่มาจากน้ำพักน้ำแรงของตนเอง บางหลังสามีเคยติดสุรามาก แต่พอมีบ้านหลังใหญ่ ต้องช่วยกันทำความสะอาดบ้าน “สามีบอกว่าสร้างเมา สร้างเหล้าไปเลย เพราะต้องช่วยกันทำงานบ้าน” ได้วิถีชีวิตความเป็นครอบครัวกลับคืนมา

จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 232 ครัวเรือน พบว่า (1) สมาชิกมีทะเบียนบ้านเป็นของหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 221 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 95.26 (2) สมาชิกเข้าถึงแหล่งหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 168 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 71.41 (3) สมาชิกมีบทบาทเป็นคณะทำงานระดับชุมชนหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 193 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 83.19 นอกจากนี้ สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองกาฬสินธุ์ส่วนใหญ่ยังได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน เข้าถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนกลาง การร่วมกลุ่มกิจกรรมต่างๆเพิ่มมากขึ้น

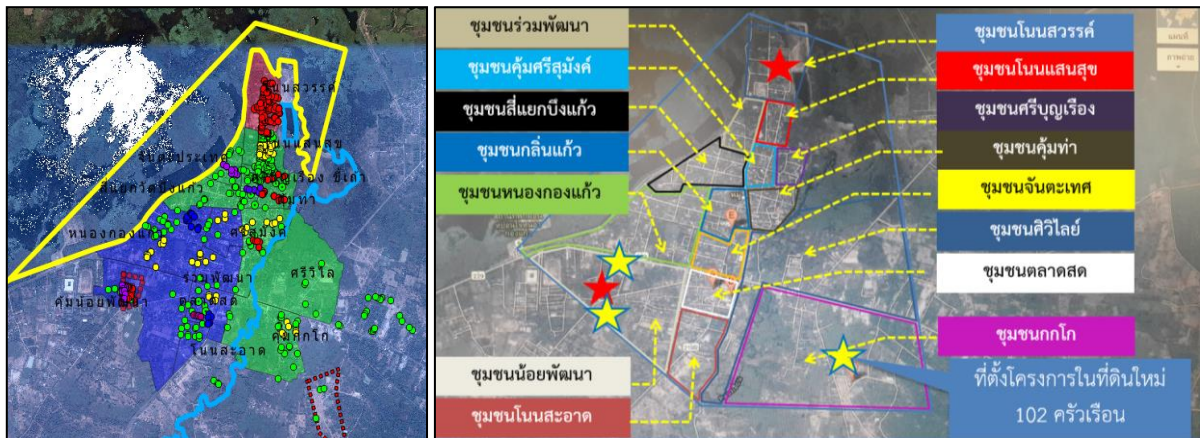
การเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละ
1. มีทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง	62	221	+159	95.26
2. สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนกู้ยืม	73	168	+95	71.41
3. เป็นผู้แทนคณะทำงานระดับชุมชน	106	193	+87	83.19
4. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	130	217	+87	93.53
5. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน	126	206	+80	88.79
6. เข้าถึงการใช้พื้นที่ส่วนกลาง	121	214	+93	92.24

การเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ	ก่อนเข้าร่วม โครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วม โครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละ
7. เข้าถึงการรวมกลุ่มอาชีพ	54	198	+144	85.34

7. ศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหามุมชนแออัด

เมืองกาฬสินธุ์ พัฒนาการเรียนรู้ในพื้นที่ของตนเองเพื่อเป็นวิทยาทานให้แก่พื้นที่อื่น โดยใช้ประสบการณ์ของสมาชิกโครงการบ้านมั่นคง คณะทำงาน หรือบทบาทของท้องถิ่น ที่พบเจอกับปัญหาอุปสรรคต่างๆ มาเป็นบทเรียนให้พื้นที่อื่นได้ข้ามผ่านปัญหาและพัฒนาพื้นที่ตนเอง บางปัญหาถูกทับถมจนยากที่จะแก้ไข แต่ก็ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นบทเรียนของการทำงานและแก้ไข เช่น เรื่องการดำเนินปิดบัญชีสินเชื่อที่ยืดยาวมาเกือบ 10 ปี กรณีปัญหาจากผู้บุกรุกริมเขื่อนลำปาวซ้ำซาก จนกลายเป็นผู้มีที่มียู่อาศัยอย่างมั่นคง โดยศักยภาพของชุมชนและท้องถิ่นรวมกันขับเคลื่อน

เมืองกรณีศึกษา 3 : เมืองชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น

เมืองชนบท หรือเทศบาลตำบลชนบท เป็นเมืองโบราณตั้งแต่ช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 ราวปี 2326 โดยเป็นเมืองโบราณรองจากเมืองนครราชสีมาในแถบภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งชื่อเดิมเรียกกันว่าเมืองชลบทวิบูลย์ อันหมายถึงเมืองแห่งทางน้ำไหลกว้างใหญ่ ได้รับการยกฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลเมื่อปี 2542 ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 116 ตอนที่ 9 ขอบเขตพื้นที่เมืองชนบทครอบคลุม พื้นที่ขนาด 3.514 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 15 ชุมชน เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาการทอผ้าไหมมัดหมี่ที่สวยงาม เนื่องจากคนชนบทตั้งแต่ดั้งเดิมจะแบ่งพื้นที่ทำเกษตรกรรมเป็นที่ดินทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ปลูกฝ้าย เพื่อนำเส้นไหมและฝ้ายมาทอเป็นผืนผ้า ดังคำกล่าวที่ว่า “ยามว่างจากนา ผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายจักสาน” ซึ่งวิถีชีวิตของคนชนบทในปัจจุบันก็ยังคงรักษาสภาพดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี แต่ปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนชนบทต้องเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง คือความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ การหารายได้จากการทอผ้า มัดหมี่ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายที่พุ่งสูงขึ้น ความต้องการในการใช้ผ้าทอลดน้อยลง เริ่มขายสินค้ายากขึ้น รวมทั้งผู้ค้าด้วยกันกดราคาในตลาดกันเอง รายจ่ายเริ่มสูงขึ้นกว่ารายรับ สภาพบ้านเรือนเริ่มทรุดโทรมโดยไม่มีเงินเพียงพอจะปรับปรุงแก้ไข จึงได้รวมกลุ่มของผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยที่สนใจเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง พร้อมทั้งเริ่มพลิกฟื้นวิถีชีวิตคนชนบทโดยการทำเรื่องบ้านไปสู่การคิดและบูรณาการทุกเรื่อง ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ในพื้นที่เทศบาลตำบลชนบท จำนวน 1 กลุ่มออมทรัพย์ 3

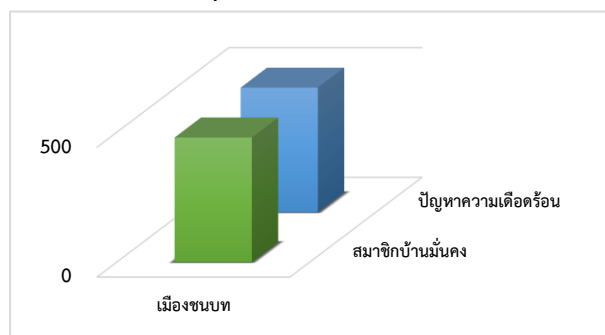
สหกรณ์ ตามแต่ละโซนพื้นที่โครงการ อนุมัติสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน จำนวน 4 โครงการ 480 ครั้วเรือน

1. ความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน

การสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนที่ดินที่อยู่อาศัยเมื่อปี 2557 พบว่าผู้เดือดร้อนจำนวนมากอยู่อาศัยในที่ดินสาธารณะฯ ซึ่งกลุ่มผู้เดือดร้อนได้ร่วมกับเทศบาลในการขับเคลื่อนเพื่อขออนุญาตใช้ที่ดินมาเป็นระยะเวลายาวนานแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ผลการสำรวจความเดือดร้อนจำนวน 480 ครั้วเรือน สถาบันฯ จึงสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงเพื่อเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม เกิดขบวนการภาคประชาชน และงบประมาณจำนวนหนึ่งในการตั้งต้นแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ชุมชนต้องร่วมกลุ่มกันออมเพื่อเป็นทุนของตนเอง หลังจากมีกลุ่ม มีทุนของชุมชน ชุมชนจึงตัดสินใจดำเนินการซื้อที่ดินเอกชนถือกรรมสิทธิ์ร่วมเป็นของสหกรณ์ 2 โครงการ และปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มั่นคงในที่ดินเดิม 2 โครงการ โดยได้รับการแก้ไขปัญหาแล้วทั้งสิ้น 480 ครั้วเรือน จำนวน 4 โครงการ งบประมาณ 30,440,000 บาท ดังนี้

ชื่อโครงการ	ประเภทที่ดิน	กรรมสิทธิ์	ครั้วเรือน	อนุมัติงบประมาณ
1. โครงการบ้านมั่นคงชุมชนน้อยพัฒนา	ปรับปรุงที่ดินเดิม	รายบุคคล	50	2,825,000
2. โครงการบ้านมั่นคงชุมชนโนนสวรรค์	ปรับปรุงที่ดินเดิม	รายบุคคล	102	2,260,000
3. สหกรณ์เคหสถานโคกหินขาว จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	102	7,905,000
4. สหกรณ์เคหสถานชลบทวิบูลย์ จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	226	17,450,000
รวม			480	30,440,000

2. การลดลงของชุมชนแออัดในแต่ละเมือง

ผลการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัยจากประชากรทั้งสิ้น 48,756 ครั้วเรือน ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลในช่วงปี 2557 พบครั้วเรือนที่มีความเดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 480 ครั้วเรือน ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว 480 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00 ของผู้เดือดร้อนทั้งหมด โดยสถาบันฯ

ได้สนับสนุนการใช้เครื่องมือจีพีเอส เพื่อจับพิกัดและระบุตำแหน่งผู้เดือดร้อนในช่วงกระบวนการสำรวจข้อมูลความเดือดร้อน ซึ่งมีทั้งครั้วเรือนขยาย ครั้วเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ครั้วเรือนที่มีรายได้น้อย และครั้วเรือนที่ไม่มีทั้งบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง ประกอบด้วยชุมชนน้อยพัฒนา ชุมชนโนนสวรรค์ ชุมชนคุ้มกลิ่นแก้ว ชุมชนคุ้มร่วมพัฒนา และอีก 11 ชุมชน

3. กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และกองทุนเมือง

สมาชิกเมืองชนบท หลังจากเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงได้ต่อยอดการรวมกลุ่มการออม จัดตั้งกองทุนเพื่อดูแลกันเองภายในเมือง และเชื่อมโยงหน่วยงานภาคีให้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณ โดยมีท้องถิ่นเป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงสมาชิกทุกกลุ่ม/กองทุน ซึ่งสร้างทุนภายในที่ส่งผลต่อความมั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัย พร้อมทั้งเกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต อาชีพ รายได้ ให้กับคนในเมือง โดยผลการสำรวจข้อมูลระดับครั้วเรือนจาก

จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 122 ครั้วเรือน พบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงเมืองชนบทไม่เคยดำเนินการรวมกลุ่ม/กองทุน สร้างทุนภายในชุมชนเลย หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงจึงมีสมาชิกกองทุนชุมชนคงเพิ่มขึ้นจำนวน 58 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 47.54 , หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนสวัสดิการเพิ่มขึ้นจำนวน 63 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 51.64 และ , จัดตั้งกองทุนรักษาดินรักษาบ้านสำหรับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 41 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 33.61 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนระดับเมือง	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละสมาชิกทั้งหมด
1. สมาชิกกองทุนชุมชน	0	58	+58	47.54
2. สมาชิกกองทุนสวัสดิการ	0	63	+63	51.64
3. สมาชิกกองทุนรักษาดินบ้าน	0	41	+41	33.61

4. ความเปลี่ยนแปลง แผนการพัฒนาเมือง และการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาเมือง

เมื่อมีการเสนอแผนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในระดับตำบลร่วมกับเทศบาลตำบลชนบท สถาบันฯได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว จำนวน 4 โครงการ โดยมีสภาพความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการตัวอย่าง ดังนี้

โครงการบ้านมั่นคงชุมชนน้อยพัฒนา เดิมเป็นพื้นที่ชุมชนที่อยู่ติดกับที่ทิ้งขยะของเทศบาลสภาพแวดล้อมในชุมชนหากมองจากภายนอกแล้วเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยอย่างไม่ถูกสุขอนามัย เด็กเล็ก ผู้สูงอายุมีความเสี่ยงต่อสุขภาพระบบหายใจ ชุมชนจึงถือโอกาสในการเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงเพื่อนำมาปรับปรุงที่อยู่อาศัย และระบบสาธารณูปโภคของชุมชน โดยใช้ต้นทุนงบประมาณของโครงการและต้นทุนแรงงานจากสมาชิกชุมชนที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างก่อสร้างอยู่แล้วดำเนินการปรับปรุงชุมชนให้น่าอยู่น่ามอง สร้างสัมพันธ์จากการลงแรงพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยมีบทบาทของท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุนเครื่องมือในการทำงาน

5. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน และระดับเมือง

สมาชิกเมืองชนบทส่วนใหญ่ประกอบรับจ้างก่อสร้าง และทอผ้าไหม มัดหมี่ ซึ่งถือเป็นอาชีพภูมิปัญญาของพื้นที่ และสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน แต่ปัญหาที่พบคือสมาชิกไม่มีการรวมกลุ่มกันหารายได้ ยังทำในลักษณะปัจเจก ซึ่งทำให้กลุ่มนายทุนภายนอกต่างกดราคาค่าแรงของชุมชน ทั้งที่ผลิตภัณฑ์สินค้าที่ชุมชนทำหากรวมกลุ่มก็สามารถกำหนดราคาของตนเองได้ สถาบันฯจึงส่งเสริมให้ชุมชนเกิดแผนการทำงานเป็นกลุ่มอาชีพและเชื่อมโยงท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาเป็นแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจจากฐานราก สร้างฐานการผลิตและจำหน่ายโดยชุมชน ปัจจุบันจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครั้วเรือน จำนวน 122 ครั้วเรือนพบว่าครั้วเรือนที่มีรายได้เพียงพอแต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ จำนวน 58 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 47.54 ,ครั้วเรือนที่

มีรายได้เพียงพอและมีเงินเหลือเก็บ จำนวน 46 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 37.70 และ , ครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จำนวน 18 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 14.76

รายได้	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. รายได้เพียงพอ แต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ	58	47.54
2. รายได้เพียงพอมีเงินเหลือเก็บ	46	37.70
3. รายได้ไม่เพียงพอ	18	14.76

ด้านภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เนื่องจากสมาชิกอยู่ระหว่างการรื้อย้ายสร้างใหม่ ในที่ดินใหม่ โดยบางรายมีความต้องการลงทุนต่อเติมที่อยู่อาศัย เนื่องจากเป็นครั้งแรกที่สมาชิกหลายคนได้มีโอกาสมีบ้านเป็นของตนเอง จึงต้องการก่อสร้างบ้านให้ดีที่สุดตามกำลังที่แต่ละครัวเรือนจะลงทุนไหว ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 122 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเท่าเดิม จำนวน 38 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 31.15 , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น จำนวน 83 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 68.03 และ , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายลดลง 1 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 0.82

ค่าใช้จ่าย	ครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละ
1. ค่าใช้จ่ายเท่าเดิม	38	31.15
2. ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น	83	68.03
3. ค่าใช้จ่ายลดลง	1	0.82

6. การพัฒนาระบบสังคมระดับชุมชน และระดับเมือง

จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 122 ครัวเรือน พบว่า (1) สมาชิกมีทะเบียนบ้านเป็นของหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 122 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00 (2) สมาชิกเข้าถึงแหล่งหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 75 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 61.48 (3) สมาชิกมีบทบาทเป็นคณะกรรมการระดับชุมชนหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 49 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 40.16 นอกจากนี้ สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองชนบทส่วนใหญ่ยังได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน เข้าถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนกลาง การร่วมกลุ่มกิจกรรมต่างๆเพิ่มมากขึ้น

การเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละ
1. มีทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง	32	122	+90	100.00
2. สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนกู้ยืม	38	75	+37	61.48
3. เป็นผู้แทนคณะกรรมการระดับชุมชน	29	49	+20	40.16
4. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	38	105	+67	86.07
5. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน	32	99	+67	81.15
6. เข้าถึงการใช้อำนาจที่ส่วนกลาง	41	51	+10	41.80
7. เข้าถึงการรวมกลุ่มอาชีพ	31	34	+3	27.87

7. ศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด

เมืองชนบท ยกกระดับเป็นพื้นที่เรียนรู้การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงในเรื่องหลักการบริหารงานก่อสร้างโดยทีมช่างชุมชน จัดตั้งเป็นพื้นที่ปฏิบัติการ Workshop “โรงเรียนช่างใหญ่น้อยพัฒนา” เนื่องจากคนในเมืองชนบทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างก่อสร้างอยู่แล้วเป็นทุนเดิม ที่ผ่านมาได้จัดกระบวนการให้สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงแห่งอื่นๆ เจ้าหน้าที่สถาบันฯ ภาศึสถาบันการศึกษา ได้ลงปฏิบัติการร่วมกับทีมช่างชุมชนของที่นี่

เมืองกรณีศึกษา 4 : เมืองบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

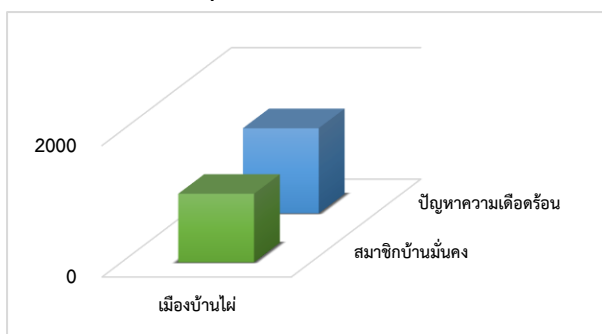
เมืองบ้านไผ่ หรือเทศบาลเมืองบ้านไผ่ ประกอบด้วยชุมชน 26 ชุมชน ประชากร 10,830 ครัวเรือน 12,213 หลังคาเรือน โดยมีชุมชนกกแดง ชุมชนบ้านไผ่เก่าเป็นชุมชนขนาดใหญ่ตามลำดับ และมีชุมชนตลาด 1,2,3 เป็นชุมชนขนาดเล็กสุด ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเริ่มเป็นลูกจ้างแรงงานในภาคอุตสาหกรรมเนื่องจากมีกลุ่มนายทุนภายนอกที่เริ่มเข้ามาจับจองและทำอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบจากการเกษตรเป็นส่วนสำคัญ เช่น การปลูกอ้อย เพื่อส่งโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อผลิตเป็นน้ำตาล เกิดการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างชาวไร่อ้อยและโรงงานตาม พรบ.อ้อยและน้ำตาล ในอัตราส่วน 70 : 30 แต่ในช่วงปี 2557 พื้นที่เทศบาลเมืองบ้านไผ่ ได้รับผลกระทบจากโครงการนโยบายของรัฐ ที่จะพัฒนาเส้นทางคมนาคมรถไฟทางคู่ จึงทำให้มีผู้เดือดร้อนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายดังกล่าว จำนวนหลายชุมชน ทางกลุ่มผู้เดือดร้อน ร่วมกับเทศบาล เครือข่ายพัฒนาชุมชนจึงได้สำรวจความเดือดร้อนทั้งเมือง การสำรวจครั้งแรกพบจำนวนผู้เดือดร้อน 574 ครัวเรือน มีทั้งผู้เดือดร้อนในที่ดินการรถไฟฯ ที่ดินราชพัสดุ ที่ดินวัด และกลุ่มครัวเรือนขยาย ทางเทศบาลจึงจัดตั้งคณะทำงานภาคประชาชนโดยมอบหมายให้นางมลวิวรรณ สารบรรณ เป็นผู้ประสานงาน และดำเนินการตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง โดยส่งเสริมให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นทุนชุมชน ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านไผ่ จำนวน 9 กลุ่มออมทรัพย์ 1 สหกรณ์ ตามแต่ละโซนพื้นที่โครงการ อนุมัติสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน จำนวน 10 โครงการ 1,042 ครัวเรือน

1. ความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน

การสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนที่ดินที่อยู่อาศัยเมื่อปี 2546 พบว่ามีจำนวนผู้เดือดร้อนในที่ดินรัฐประเภทต่างๆ ได้แก่ ที่ดินสาธารณะฯ ที่ดินการรถไฟฯ มีผู้เดือดร้อนบางส่วนต้องรื้อย้ายออกจากที่ดินเดิม ผลการสำรวจความเดือดร้อนจำนวน 1,295 ครัวเรือน สถาบันฯ จึงสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงเพื่อเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม เกิดขบวนการภาคประชาชน และงบประมาณจำนวนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาขับเคลื่อนการสร้างความมั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัย จำนวน 10 โครงการ 1,042 ครัวเรือน งบประมาณรวม 52,506,323 บาท ซึ่งสามารถดำเนินการของเช่าที่ดินการรถไฟฯระยะยาว 5 โครงการ ขออนุญาตอยู่อาศัยที่ดินสาธารณะฯ 3 โครงการ และดำเนินการซื้อที่ดินเอกชนถือครองกรรมสิทธิ์ร่วมเป็นของสหกรณ์ 1 โครงการ ดังนี้

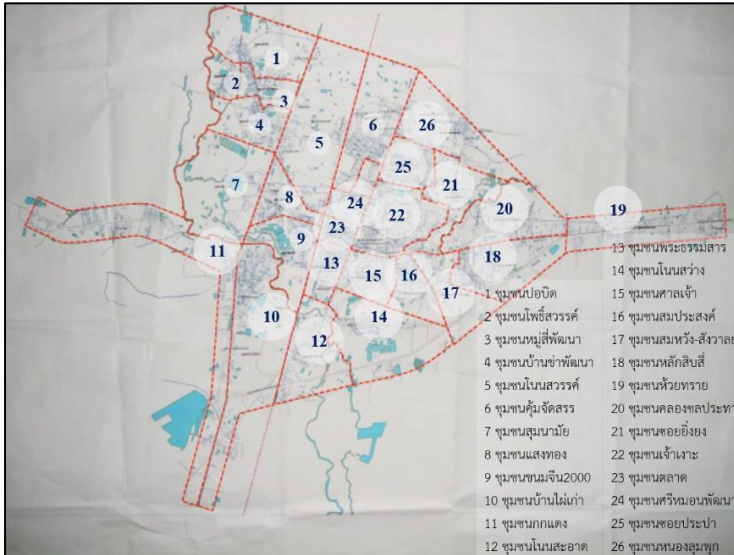
ชื่อโครงการ	ประเภทที่ดิน	กรรมสิทธิ์	ครัวเรือน	อนุมัติงบประมาณ
1. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนพระธรรมสาร	สาธารณะ	อนุญาตให้อยู่	125	3,281,250
2. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนศรีหมอนพัฒนา	การรถไฟฯ	เช่าระยะยาว	38	1,757,500
3. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนสุมนามัย	การรถไฟฯ	เช่าระยะยาว	78	3,607,500
4. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนบ้านข้าพัฒนา	สาธารณะ	อนุญาตให้อยู่	70	2,130,250
5. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนชนมเงิน 2,000 และชุมชนแสงทอง	การรถไฟฯ	เช่าระยะยาว	189	8,705,000
6. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนบ้านไม้เก่า	การรถไฟฯ	เช่าระยะยาว	47	2,173,750
7. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนศาลเจ้า	กรมเจ้าท่า	อนุญาตให้อยู่	57	2,750,250
8. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนคุ้มจัดสรร และชุมชนโนนสวรรค์	การรถไฟฯ	เช่าระยะยาว	27	1,265,000
9. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนประชาสรรค์ ซอย 4	สาธารณะ	อนุญาตให้อยู่	83	1,735,823
10. สหกรณ์เคหสถานบ้านไม้มั่นคงร่วมใจพัฒนา จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	328	25,100,000
รวม			1,042	52,506,323

2. การลดลงของชุมชนแออัดในแต่ละเมือง

ผลการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัยจากประชากรทั้งสิ้น 10,830 ครัวเรือน ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลในช่วงปี 2546 พบครัวเรือนที่มีความเดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 1,295 ครัวเรือน ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว 1,042 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 80.46 ของผู้เดือดร้อนทั้งหมด โดยเริ่มต้น

จากการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงชุมชนพระธรรมสาร และขยายไปยังชุมชนที่บุกรุกในที่ดินสงฆ์ ที่ดินสาธารณะฯ ที่ดินการรถไฟฯ และความต้องการปรับปรุงในที่ดินของตนเอง รายละเอียดแผนผังการกระจายตัวของกลุ่มผู้เดือดร้อนและประเภทที่ดิน ดังนี้

ดำเนินการกำหนดแผนการแก้ไขปัญหา และพัฒนาเมือง 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ดำเนินการปรับปรุงชุมชนใน ที่ดินเดิมขยับรื้อบ้านบางส่วนเพื่อจัดระเบียบชุมชน

ระยะที่ 2 ดำเนินการปรับปรุงชุมชนใน ที่ดินรัฐ ได้แก่ ที่ดินการรถไฟฯ (เช่าอยู่อาศัยระยะยาว) โดยขยับบ้านออกจาก แนวเขตกึ่งกลางรางรถไฟฯ ระยะ 20 เมตร ที่ดินราชพัสดุ (เช่าอยู่อาศัยระยะ ยาว) โดยขยับบ้านและจัดระเบียบ

ชุมชน และที่ดินชลประทาน (เช่าอยู่อาศัยระยะยาว) โดยขยับบ้านและจัดระเบียบชุมชน

ในอนาคต เมืองบ้านไผ่ต้องการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในชุมชน ได้แก่ การปลูกต้นไม้/ไม้ดอก/ไม้ประดับ ทำความสะอาดถนน จัดระเบียบการจราจรในชุมชน ลานกีฬาชุมชน สร้างความมั่นคงด้านที่ดินที่อยู่อาศัยให้กับ คนในเมือง โดยรู้จักรับมือต่อผลกระทบที่เกิดจากการขยายตัวของเมือง ส่งเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถ จัดการตนเองได้ มีกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด การทำ การประสาน และ การตัดสินใจ เกิดกลไกภาคีเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ตลอดจน ร่วมมือกันค้นหาแนวทางใหม่ๆ

3. กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และกองทุนเมือง

สมาชิกเมืองบ้านไผ่ หลังจากเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงเกิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่ดินที่อยู่อาศัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกและคนในเมือง โดยมีกลุ่ม/กองทุนเดิม ได้แก่ กองทุนสวัสดิการ ระดับชุมชน และเชื่อมโยงเป็นกองทุนระดับเมืองภายหลัง โดยผลการสำรวจข้อมูลระดับครัวเรือนจากจำนวน กลุ่มตัวอย่าง 379 ครัวเรือน พบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง สมาชิกเข้าร่วมกองทุนชุมชนจำนวน 26 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนชุมชนเพิ่มขึ้นจำนวน 328 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 86.54 , สมาชิกกองทุนสวัสดิการจำนวน 40 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนสวัสดิการเพิ่มขึ้นจำนวน 317 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 83.64 และ , จัดตั้งกองทุนรักษาดินรักษาบ้านสำหรับ สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 148 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 39.05 ของจำนวน กลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ กองทุนสวัสดิการในกลุ่มสมาชิกโครงการบ้านมั่นคง ที่เริ่มต้นจากการออมตามหลักเกณฑ์ การออมวันละบาท สามารถช่วยเหลือสมาชิกไปแล้วทั้งสิ้นจำนวน 517 คน ปันผลเพื่อเป็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน 2,529 คน ปันผลเพื่อเป็นเบี้ยยังชีพผู้พิการจำนวน 388 คน ช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ HIV จำนวน 30 คน และช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคมจำนวน 50 คน ซึ่งเป็นผู้ที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงและไม่ได้เข้าร่วม โครงการบ้านมั่นคง เพื่อช่วยเหลือทุกคนในเมือง

กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนระดับเมือง	ก่อนเข้าร่วม โครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วม โครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละ สมาชิกทั้งหมด
1. สมาชิกกองทุนชุมชน	26	354	+328	93.40
2. สมาชิกกองทุนสวัสดิการ	40	357	+317	94.20
3. สมาชิกกองทุนรักษาดินบ้าน	0	148	+148	39.05

4. ความเปลี่ยนแปลง แผนการพัฒนาเมือง และการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาเมือง

เมื่อมีการเสนอแผนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในระดับตำบลร่วมกับเทศบาลเมืองบ้านไผ่ สถาบันฯได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว จำนวน 10 โครงการ โดยมีสภาพความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการตัวอย่าง ดังนี้

โครงการบ้านมั่นคงชุมชนสุมนามัย พื้นที่ชุมชนอยู่บริเวณสถานที่เก็บหัวจักรรถไฟ และเป็นพื้นที่ซ่อมบำรุงรถไฟ อยู่อาศัยในที่ดินกรรมธนารักษ์ ที่ดินสาธารณะฯ และที่ดินของการรถไฟฯ ซึ่งเป็นการอยู่อาศัยโดยมิชอบตามกฎหมาย ไม่มีความมั่นคงในที่ดิน โดยเมื่อได้รับผลกระทบจากแนวการพัฒนาเส้นทางรถไฟ ชุมชนจึงรวมกลุ่มเพื่อออมทรัพย์ พร้อมทั้งออมสวัสดิการ ออมสัจจะ เพื่อการอยู่อาศัยที่ไม่ต้องย้ายถิ่นฐานไปคนละทิศคนละทาง โดยรวมกลุ่มด้วยพลังภาคประชาชน ใช้โครงการบ้านมั่นคงเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา ด้วยจุดยืนที่ทุกคนต้องมีบ้าน มีที่ดินที่มั่นคงขึ้น ปัจจุบันนี้ชุมชนได้รับการแก้ไขปัญหาแล้ว เกิดความภูมิใจในที่อยู่อาศัยของตนเอง มีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น

โครงการบ้านมั่นคงชุมชนขนมจีน 2,000 ผู้เดือดร้อนส่วนใหญ่มาจากกลุ่มผู้อพยพทั่วภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดนครราชสีมา เพื่อมาประกอบอาชีพค้าขายถ่านหุงต้ม ขายขนมจีนกลายเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่คนเริ่มเข้ามาบุกกรุก จับจองที่ดินเป็นของตนเอง ประกอบกับอยู่ในเส้นทางที่รถไฟวิ่งผ่าน ทำให้เกิดการบุกรุกอยู่อาศัยและทำการค้าตลอดแนวเส้นทางรถไฟฯ จึงเป็นที่มาของชุมชนแออัดและการอยู่อาศัยโดยมิชอบตามกฎหมาย ชุมชนจึงรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาเชื่อมโยงกับเครือข่ายบ้านมั่นคงในเมืองเพื่อจัดระเบียบ พื้นฟูสภาพแวดล้อมของชุมชนถูกต้อง น่าอยู่ยิ่งขึ้น ชุมชนสามารถใช้ชีวิตโดยไม่ต้องกังวลต่อความมั่นคงของการอยู่อาศัย

5. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน และระดับเมือง

สมาชิกเมืองบ้านไผ่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อส่งผลผลิตเข้ากระบวนการภาคอุตสาหกรรม โดยพืชที่เพาะปลูกส่วนใหญ่คือการปลูกอ้อย เพื่อผลิตเป็นน้ำตาล แต่ปัจจุบันความต้องการน้ำตาลของผู้บริโภคลดน้อยลง การรับซื้อจากภาคอุตสาหกรรมจึงรับซื้อน้อยลงไปด้วย ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ของพื้นที่มีรายได้ลดน้อยลง แต่เครือข่ายบ้านมั่นคงส่งเสริมให้สมาชิกหันมาลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนแทน โดยพบว่าจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 379 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอแต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ จำนวน 226 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 59.63 ,ครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอและมี

เงินเหลือเก็บ จำนวน 119 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 31.40 และ , ครั้วเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จำนวน 34 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 8.97

รายได้	ครั้วเรือน	ร้อยละ
1. รายได้เพียงพอ แต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ	226	59.63
2. รายได้เพียงพอมีเงินเหลือเก็บ	119	31.40
3. รายได้ไม่เพียงพอ	34	8.97

ด้านภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เนื่องจากการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงของเมือง บ้านไผ่ได้ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จ ร้อยละ 100.00 สมาชิกส่วนใหญ่เกิดการลงทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านการประกอบอาชีพ ทหารายได้ในระดับครั้วเรือน บางรายส่งเสริมให้บุตรหลานในครั้วเรือนมีโอกาสเข้าถึง สถาบันการศึกษาที่สูงขึ้น มีคุณภาพดีขึ้น จึงเกิดภาระค่าใช้จ่ายที่มากขึ้น ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ระดับครั้วเรือน จำนวน 379 ครั้วเรือน พบว่าครั้วเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเท่าเดิม จำนวน 122 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 29.55 , ครั้วเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น จำนวน 158 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 41.69 และ , ครั้วเรือนที่มีค่าใช้จ่ายลดลง 109 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 28.76

ค่าใช้จ่าย	ครั้วเรือน	ร้อยละ
1. ค่าใช้จ่ายเท่าเดิม	122	29.55
2. ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น	158	41.69
3. ค่าใช้จ่ายลดลง	109	28.76

6. การพัฒนาระบบสังคมระดับชุมชน และระดับเมือง

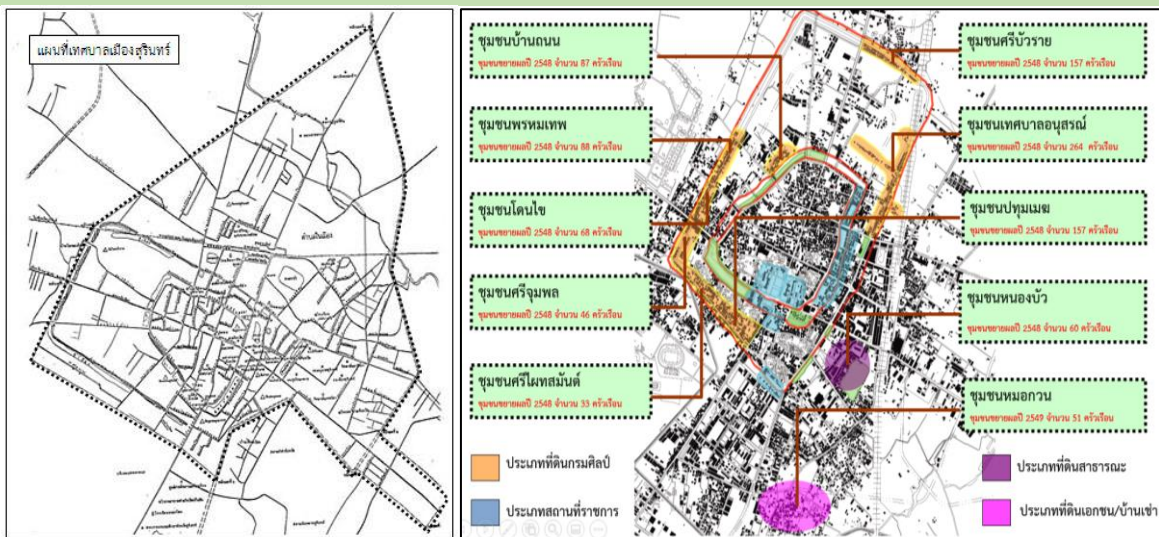
จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครั้วเรือน จำนวน 379 ครั้วเรือน พบว่า (1) สมาชิกมีทะเบียนบ้านเป็นของหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 379 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00 (2) สมาชิกเข้าถึงแหล่งหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 327 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 86.28 (3) สมาชิกมีบทบาทเป็นคณะกรรมการระดับชุมชนหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 296 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 78.10 นอกจากนี้ สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมือง ภาพสัณฐานส่วนใหญ่ยังได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน เข้าถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนกลาง การรวมกลุ่มกิจกรรมต่างๆเพิ่มมากขึ้น

การเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละ
1. มีทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง	335	379	+44	100.00
2. สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนกู้ยืม	23	327	+304	86.28
3. เป็นผู้แทนคณะกรรมการระดับชุมชน	70	296	+226	78.10
4. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	74	264	+190	69.66
5. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน	68	272	+204	71.77
6. เข้าถึงการใช้พื้นที่ส่วนกลาง	274	372	+98	98.15
7. เข้าถึงการรวมกลุ่มอาชีพ	39	345	+306	91.03

7. ศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหามลพิษชุมชนแออัด

เมืองบ้านไผ่ ยกกระดับเป็นพื้นที่เรียนรู้การบริหารงานก่อสร้างบ้านจากโครงสร้างสำเร็จรูป ซึ่งมีต้นทุนการก่อสร้างต่ำ แต่มีคุณภาพที่ดีที่ได้มาตรฐาน เหมาะกับการพัฒนาฝีมือให้กับโรงเรียนนายช่างชุมชน (นายช่างใหญ่) รวมทั้งมีพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรมโครงการพื้นที่สร้างสรรค์สุขภาวะคนเมืองและชนบทชุมชนบ้านไผ่มั่นคง ในบริเวณพื้นที่สหกรณ์เคหสถานบ้านไผ่มั่นคงร่วมใจพัฒนา จำกัด ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ 6 ฐานกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมบ้านสะอาด อนามัยดี ชีวิตเป็นสุข , กิจกรรมรักษารักษาอ่าน ฝึกการเขียน , กิจกรรมรักษาศิลปวัฒนธรรม , กิจกรรมลานกีฬาทางไกลยาเสพติด , ธนาคารชยะ และ , กิจกรรมทอดผ้าป่าชยะ

เมืองกรณีศึกษา 5 : เมืองสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

เทศบาลเมืองสุรินทร์เป็นเมืองขนาดใหญ่ ประกอบด้วย 32 ชุมชน ตั้งอยู่บริเวณแนวกำแพงเมืองและคูเมืองของจังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่ทั้งหมด 11.39 ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร เมื่อปี 2559 มีประชากรทั้งสิ้น 39,412 คน 7,704 ครัวเรือน 16,372 หลังคาเรือน ซึ่งสภาพการอยู่อาศัยเดิมชาวบ้านหรือแม้กระทั่งหน่วยงานภาครัฐเองต้องบุกรุกอยู่อาศัยในที่ดินบริเวณกำแพงเมืองและคูเมือง เนื่องจากขยายแนวเขตระบบสาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐานด้านต่างๆของเมืองอยู่ในบริเวณดังกล่าว รวมทั้งการเข้าถึงที่ดินของเมืองสุรินทร์ที่มีโฉนดค่อนข้างเป็นไปได้ยาก เพราะที่ดินไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 เป็นที่ดินไม่มีโฉนดชุมชนไม่สามารถซื้อหรือเช่าอยู่อาศัยได้ จึงเกิดเป็นภาพของชุมชนแออัดในเมืองและเกิดปัญหาอาชญากรรมตามมา จากการสำรวจข้อมูลเมื่อปี 2539 พบว่ามีชุมชนแออัดกว่า 25 ชุมชนที่อาศัยอยู่ในตัวเมือง โดยเป็นกลุ่มผู้บุกรุกอยู่อาศัยและเป็นผู้มีรายได้น้อย ก่อนที่สถาบันฯจะเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงพร้อมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น ในปี 2539 ได้มีการจัดทำบันทึกความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองและมูลนิธิพัฒนาอีสาน เพื่อจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในการช่วยเหลือเงินดอกเบี้ยต่ำให้ชุมชนได้ไปใช้หนี้รายวัน จำนวน 25 ชุมชน แต่สามารถจัดตั้งได้เพียง 10 ชุมชน ต่อมาจึงเกิดเครือข่ายชุมชนเมืองสุรินทร์ที่ลุกขึ้นมาขยับงานพัฒนาด้านอื่นๆควบคู่ไปด้วย เช่น การดูแลผู้สูงอายุ การพัฒนาอาชีพ มอบทุนการศึกษาให้เด็กและเยาวชน และเชื่อมโยงเงินทุนจากประเทศเดนมาร์ก เพื่อนำมาสร้างถนนในชุมชน

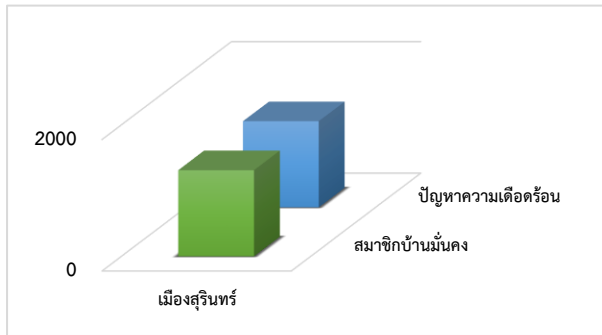
พัฒนาบุคลากร การจัดการขยะ สวนหย่อม ศูนย์เด็กเล็ก ฯลฯ และในปี 2542 จึงมีกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม SIF ที่เริ่มมาสนับสนุนการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด ขณะเดียวกันที่ พอช. หรือ พชม. ในสมัยนั้นได้เข้ามาช่วยเหลือเงินมิยาซาวา เพื่อให้กู้ยืมเงินดอกเบี้ยต่ำ จึงเกิดเป็นพลวัตการเคลื่อนตัวและก่อรูปขบวนเครือข่ายคนทำงานเมืองสุรินทร์ขึ้นมา ก่อนจะขยับมาสู่การทำโครงการบ้านมั่นคงในปี 2546 ซึ่งได้ใช้พื้นฐานการออมทรัพย์และประเด็นงานพัฒนาอื่นๆที่เกี่ยวข้องที่อยู่อาศัยเป็นหลักในการยกระดับการรวมคนเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย โดยเริ่มกระบวนการสำรวจความเดือดร้อนและพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงแห่งแรกที่ชุมชนหนองบัวเพื่อนำร่องโครงการ ในปี 2547 ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ในพื้นที่เทศบาลเมืองสุรินทร์ จำนวน 10 กลุ่มออมทรัพย์ 1 สหกรณ์ ตามแต่ละโซนพื้นที่โครงการ อนุมัติสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน จำนวน 11 โครงการ 1,310 ครัวเรือน

1. ความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน

การสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนที่ดินที่อยู่อาศัยเมื่อปี 2546 และ 2550 พบว่ามีจำนวนผู้เดือดร้อนในที่ดินตามแนวกำแพงเมืองและคูเมือง ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมศิลป์ กรมธนารักษ์ และท้องถิ่นจำนวนมาก ผลการสำรวจความเดือดร้อนใน 25 ชุมชน และในเวลาต่อมาที่ประชากรและการขยายตัวของเมืองสูงขึ้น จัดตั้งเป็น 32 ชุมชน จำนวน 1,310 ครัวเรือน สถาบันฯ จึงสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงเพื่อเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม เกิดขบวนการภาคประชาชน และงบประมาณจำนวนหนึ่งในการแก้ไขปัญหา ขับเคลื่อนการสร้าง ความมั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัย จำนวน 11 โครงการ 1,310 ครัวเรือน งบประมาณรวม 62,300,482 บาท ซึ่งสามารถดำเนินการของเช่าที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์ระยะยาว 7 โครงการ ขออนุญาตที่อยู่อาศัยที่ดินสาธารณะ ๓ โครงการ และดำเนินการซื้อที่ดินเอกชนถือกรรมสิทธิ์ร่วมเป็นของสหกรณ์ 2 โครงการ ดังนี้

ชื่อโครงการ	ประเภทที่ดิน	กรรมสิทธิ์	ครัวเรือน	อนุมัติงบประมาณ
1. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนหนองบัว 1	ที่ดินสาธารณะฯ	อนุญาตให้อยู่	140	3,675,000
2. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนศรีบัวราย	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	157	7,250,223
3. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนประทุมเมฆ/ศรีจุมพล/ศรีไพทสมันต์	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	160	7,400,000
4. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนบ้านถนน	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	87	4,023,750
5. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนโดนไซ	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	87	4,023,750
6. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเทศบาลนุสรณ์	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	259	11,910,509
7. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนพรหมเทพ	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	88	4,070,000
8. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนหมอกวน	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	43	1,779,750
9. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนหนองบัว 2	ที่ดินสาธารณะฯ	อนุญาตให้อยู่	60	1,575,000
10. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนบ้านใหม่	ซื้อที่ดินเอกชน	ชุมชน	60	3,495,000
11. สหกรณ์บริการบ้านมั่นคงสุรินทร์ จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	169	13,097,500
รวม			1,310	62,300,482

2. การลดลงของชุมชนแออัดในแต่ละเมือง

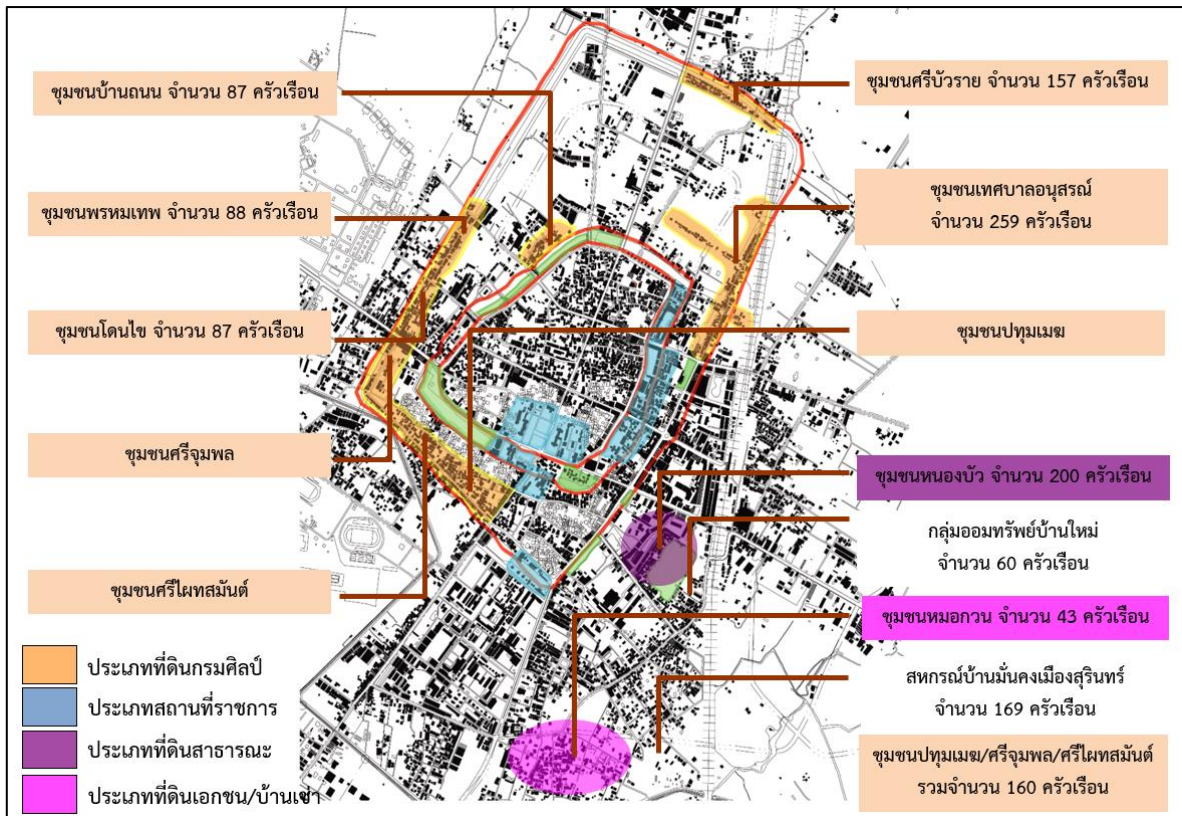

ผลการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัย จากประชากรทั้งสิ้น 7,704 ครั้วเรือน ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูล 2 ช่วงระยะเวลา กล่าวคือในปี 2546 มีการสำรวจผู้เดือดร้อนครั้งที่ 1 ได้ข้อมูลผู้เดือดร้อนทั้งสิ้น 890 ครั้วเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้บุกรุกอยู่อาศัยในที่ดินตามแนวกำแพงเมืองและคูเมือง โดย

ได้ตั้งถิ่นฐานการอยู่อาศัยมาเป็นระยะเวลานาน จึงรวมกลุ่มกันเพื่อปรับปรุงพัฒนาที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้น เหมาะสมกับภูมิทัศน์ของการเป็นพื้นที่ใจกลางเมือง ซึ่งได้รับการปรับปรุงที่อยู่อาศัยตามแนวโครงการบ้านมั่นคงครอบคลุมทุกครั้วเรือน ต่อมาได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลในปี 2550 เป็นครั้งที่ 2 เนื่องจากเครือข่ายคณะกรรมการเมืองมีความตั้งใจจะแก้ไขปัญหาผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยให้ครอบคลุมทั้งเมือง จึงได้ข้อมูลผู้เดือดร้อนเพิ่มเติมอีก 420 ครั้วเรือน ซึ่งจะมีทั้งกลุ่มผู้เดือดร้อนที่ยังสามารถอยู่อาศัยในที่ดินเดิมได้ และกลุ่มผู้เดือดร้อนที่อยู่อาศัยอย่างแออัดจำเป็นต้องหาที่ดินใหม่ พบครั้วเรือนที่มีความเดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 1,310 ครั้วเรือน ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว 1,310 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00 ของผู้เดือดร้อนทั้งหมด ดำเนินการนำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยทั้งตำบลและเกิดผลการแก้ไขอย่างเป็นระบบทั้งเมือง ดังนี้

(1) กลุ่มผู้เดือดร้อนที่บุกรุกอยู่อาศัยในที่ดินรัฐ โดยมีสภาพบ้านที่ไม่มั่นคง ทรุดโทรม และอยู่อาศัยอย่างแออัด มาเป็นระยะเวลานาน จำนวน 1,141 ครั้วเรือน มีแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยการปรับปรุงที่อยู่อาศัยในที่ดินเดิม ได้แก่ ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์ จำนวน 838 ครั้วเรือน ประกอบด้วย ชุมชนบ้านถนน ชุมชนพรหมเทพ ชุมชนโดนไช ชุมชนปทุมเมฆ ชุมชนศรีจุมพล ชุมชนศรีไพทสมันต์ ชุมชนอนุสรณ์ และชุมชนศรีบัวราย ซึ่งได้ดำเนินการขอเช่าที่ดินและจัดทำสัญญาเช่าระหว่างชุมชน ผู้ว่าราชการจังหวัด กรมธนารักษ์ และกรมศิลป์ ปัจจุบันได้ดำเนินการเช่าที่ดินและปรับปรุงที่อยู่อาศัย ระบบสาธารณูปโภคตามแนวโครงการบ้านมั่นคงเรียบร้อยแล้ว

(2) กลุ่มผู้เดือดร้อนที่อยู่อาศัยอย่างแออัดจำเป็นต้องหาที่ดินใหม่ เนื่องจากเป็นครั้วเรือนขยาย อยู่อาศัยอย่างแออัดมาเป็นระยะเวลานาน จำนวน 169 ครั้วเรือน จากทั้ง 32 ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ ได้ดำเนินการรับรองสิทธิ์ผู้เดือดร้อน ทำความเข้าใจกระบวนการบ้านมั่นคงเพื่อให้ผู้เดือดร้อนรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อซื้อที่ดินใหม่ โดยรื้อย้ายไปอยู่ในที่ดินเอกชน มีกรรมสิทธิ์ร่วมในการถือครองโฉนดในนามของสหกรณ์บริการบ้านมั่นคงสุรินทร์ จำกัด รายละเอียดแผนผังการกระจายตัวของกลุ่มผู้เดือดร้อนและประเภทที่ดิน ดังนี้

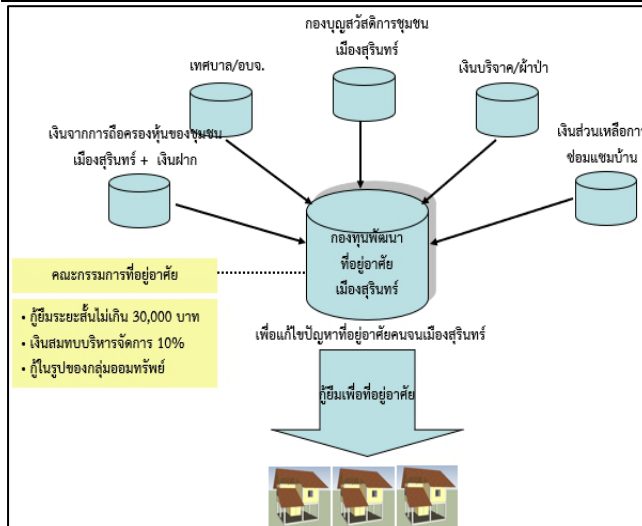

3. กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และกองทุนเมือง

สมาชิกเมืองสุรินทร์ ในหลายๆชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์อยู่แล้วก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง ทำให้กระบวนการออมทรัพย์บ้านมั่นคงของหลายๆชุมชนเป็นเรื่องง่าย โดยชักชวนให้ชุมชนมาร่วมกันออมเรื่องที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น บางกลุ่มเริ่มแรกก็ยังลังเล ไม่เชื่อมั่นว่าโครงการจะเกิดขึ้นได้จริง แต่หลังจากที่มีการปรับปรุงก่อสร้างที่อยู่อาศัยเป็นรูปเป็นร่างแล้ว สมาชิกก็มาเข้าร่วมกลุ่มมากขึ้น โดยปัจจุบันมีสมาชิกในการออมเพื่อพัฒนาเมืองสุรินทร์ จำนวน 7 กลุ่มออมทรัพย์ สมาชิก 1,250 ราย ยอดเงินสะสม 17,943,108 บาท โดยมีตัวแทนชุมชนเข้าร่วมบริหารจัดการกองทุน , การออมเพื่อสวัสดิการชุมชน จำนวน 29 กลุ่ม/ชุมชน จาก 32 ชุมชน สมาชิก 2,538 ราย ยอดเงินสะสม 2,321,093 บาท , นอกจากนี้ยังมีเงินที่ได้รับการสนับสนุนจากพอช. จำนวน 1,086,605 บาท จากเงินบริจาคส่วนบุคคล จำนวน 7,600 บาท จากเงินรางวัล ธกส. จำนวน 12,130 บาท และจากเงินผ้าป่า 59,680 บาท มีทรัพย์สิน เงินฝากธนาคารประเภทออมทรัพย์ จำนวน 639,228 บาท และสลาก ธกส. ระยะเวลา 3 ปี จำนวน 3,000,000 บาท และการออมเพื่อกองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน สมาชิก 290 ราย ยอดเงินสะสม 117,340 บาท เชื่อมโยงเป็นกองทุนระดับเมือง โดยผลการสำรวจข้อมูลระดับครัวเรือนจากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 551 ครัวเรือน พบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง สมาชิกเข้าร่วมกองทุนชุมชนจำนวน 212 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนชุมชนคงเพิ่มขึ้นจำนวน 100 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 18.15 , สมาชิกกองทุนสวัสดิการจำนวน 218 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนสวัสดิการเพิ่มขึ้นจำนวน 123 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.32 และ , จัดตั้งกองทุนรักษาดินรักษาบ้านสำหรับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 313 ครัวเรือน

คิดเป็นร้อยละ 56.81 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ ได้ดำเนินการเก็บออมเงินกองทุนแต่ละประเภทเพื่อสร้างทุนภายในชุมชน โดยเฉลี่ยการออม 50 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน

กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนระดับเมือง	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละสมาชิกทั้งหมด
1. สมาชิกกองทุนชุมชน	212	312	+100	38.48
2. สมาชิกกองทุนสวัสดิการ	218	341	+123	61.89
3. สมาชิกกองทุนรักษาดินบ้าน	0	313	+313	56.81

กระบวนการออมทรัพย์ เริ่มแรกจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัยและกลุ่มสวัสดิการในระดับชุมชน แล้วจึงยกระดับกลุ่มสวัสดิการเพื่อเชื่อมร้อยคนทั้งเมือง โดยได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลจัดตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารกองทุนเมืองสุรินทร์

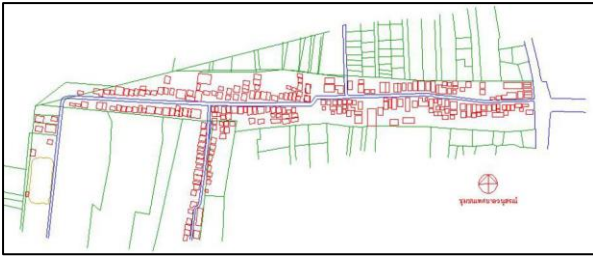
ตัวอย่าง การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเทศบาลอนุสรณ์ แบ่งให้มีคณะกรรมการออกเป็น 6 กลุ่มย่อย เพื่อดูแลกลุ่มเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน ในการจัดเก็บเงินออม และการ

ส่งตัวแทนกลุ่มย่อยเข้าร่วมรับฟังแสดงความคิดเห็นรวมถึงการกระจายข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ -พันธข้อมูลต่างๆ ผ่านระบบกลุ่มย่อยนี้

4. ความเปลี่ยนแปลง แผนการพัฒนาเมือง และการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาเมือง

เมื่อมีการเสนอแผนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในระดับตำบลร่วมกับเทศบาลเมืองสุรินทร์ สถาบันฯ ได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว จำนวน 11 โครงการ โดยมีสภาพความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการตัวอย่าง ดังนี้

ชุมชนเทศบาลอนุสรณ์ ตั้งแต่ปี 2508 ที่เริ่มมีประชากรเข้ามาบุกรุกอยู่อาศัยในพื้นที่บริเวณชุมชนก็เนื่องมาจากส่วนใหญ่เป็นกลุ่มครอบครัวขยายไม่สามารถเข้าถึงการซื้อที่ดินมีโฉนดราคาถูกได้ จึงมาบุกรุกอยู่ตามแนวกำแพงเมือง หลังจากนั้นก็ได้ชวนให้ญาติพี่น้องมาอยู่ด้วยจนทำให้เกิดการขยายพื้นที่บุกรุกเรื่อยมา ปัจจุบันมีผู้เดือดร้อนอาศัยอยู่ 259 หลังคาเรือน สภาพเดิมของชุมชนซอยทางเข้าออกเป็นเพียงซอยแคบๆแค่งงจักรยานผ่านไปมา ต่อมาชุมชนได้วางแผนร่วมกันหาทางเข้าชุมชนโดยใช้แกลบดำจากมะพร้าวกลบคูเมืองเพื่อทำทางเข้าออกชุมชนให้กว้างขึ้น ขยายแนวเขตไฟฟ้า/ประปา เนื่องจากเดิมชุมชนต้องอุปโภคบริโภคน้ำจากบ่อน้ำ (โน-ปะ-ออง) ของเอกชน และมีการปรับปรุงที่อยู่อาศัย ระบบสาธารณสุขโปโภค และจัดพื้นที่ส่วนกลางสำหรับทุกคนในชุมชน ส่งผลให้เกิดการปรับปรุงที่บ้านเรือนมีสภาพดีขึ้น มีคุณภาพชีวิต ความสัมพันธ์ในการอยู่อาศัยร่วมกันที่ดีขึ้น

ผังก่อนปรับปรุงชุมชนเทศบาลนุสรณ์

ผังหลังปรับปรุงชุมชนเทศบาลนุสรณ์

ชุมชนศรีบัวราย สภาพเดิมชุมชนอาศัยอยู่กันไม่ก่หลังคาเรือน โดยพื้นที่รอบชุมชนส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สำหรับปลูกผักทำเกษตรบนกำแพงเมือง แต่เมื่อปี 2505 มีการประกาศพรบ.อีสานเขียว ทำให้เทศบาลไม่สามารถเข้ามาสนับสนุนอะไรได้เลย ชุมชนต้องรวมกลุ่มสมทบเงินในการพัฒนาชุมชนกันเอง แต่ต่อมาชุมชนก็กลายเป็นพื้นที่ขุดเจาะเพื่อทำกำแพงเมือง ซึ่งหน่วยงานรัฐจะเลือกขุดเฉพาะที่อยู่อาศัยของคนจน โดยชุมชนเคยถูกไล่ออกไป แต่ก็กลับเข้ามาได้ด้วยความสัมพันธ์ของนักการเมืองในยุคนั้น ในการกลับมาอยู่ในพื้นที่ชุมชนจำเป็นต้องแอบเอาเศษวัสดุขอเทศบาลที่เหลือใช้เพื่อมาพัฒนาระบบสาธารณูปโภคในพื้นที่ชุมชน ปัจจุบันการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคตามแนวโครงการบ้านมั่นคง โดยมีการปรับปรุงบ้านในลักษณะบ้านชั้นเดียว วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นวัสดุที่หาได้ง่ายและง่ายต่อการก่อสร้าง ดำเนินการถมที่บางส่วน ก่อสร้างถนนพร้อมรางระบายน้ำ และศาลาชุมชน ซึ่งปัญหาที่สำคัญที่สุดในขณะนี้คือ เรื่องสิทธิในที่ดิน เนื่องจากชุมชนบุกรุกพื้นที่กรรมสิทธิ์อยู่บนตามแนวกำแพง และการถูกตอกย้ำว่าเป็น “เด็กกำพร้า” ซึ่งหมายถึงเด็กที่ยากจน เด็กที่ไม่มีอนาคต จนกระทั่งวันหนึ่งที่เด็กในชุมชนได้มีโอกาสทางการศึกษาจนเรียนจบเข้ามาชักชวนทำกิจกรรมกับชุมชน ใช้พื้นที่กลางของโครงการบ้านมั่นคงที่จัดสรรไว้ให้ อย่างศาลาชุมชน เป็นลานกิจกรรมในการสร้างกลุ่มเด็กและเยาวชนที่จะเรียนรู้และก้าวไปข้างหน้า

ชุมชนพรหมเทพ เป็นชุมชนที่บุกรุกอยู่อาศัยในที่ดินบนกำแพงเมืองเช่นกัน ซึ่งการอยู่อาศัยต้องอยู่อย่างหวาดระแวงเพราะไม่ถึง 3 เดือน ชุมชนก็มักจะถูกไล่ที่หนึ่ง แกนนำจึงลุกขึ้นมารวบรวมชาวบ้านเพื่อเดินขบวนต่อต้านและให้คนถือสาสน์ส่งไปแต่ละชุมชนเพื่อรวมกันเดินขบวน รวมทั้งทำหนังสือไปถึงนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น ซึ่งชุมชนตกอยู่ในพื้นที่ผังเมืองสีน้ำตาลหรือเขตอนุรักษ์ แต่ด้วยความหวงแหนและวิถีชีวิตที่อยู่อาศัยมานาน ชาวบ้านจึงยังคงรวมกันเป็นกลุ่มไว้ สมัยก่อนการสร้างชุมชนที่นี้จะต้องแอบช่วยกันสร้างในเวลากลางคืน จนกระทั่ง พรบ.อีสานเขียวเข้ามาเริ่มมีการขุดคูเมือง แต่ชุมชนไม่ยอมเข้าไปต่อต้านผู้รับเหมาที่มาขุด แล้วจึงไปทำดำเนินเรื่องขอเช่าที่ดินกับราชพัสดุ และรีบทำสัญญาเช่ากับผู้ว่าราชการจังหวัด กรมธนารักษ์ และกรมศิลป์ ปัจจุบันได้ดำเนินการปรับปรุงที่อยู่อาศัย ระบบสาธารณูปโภคตามแนวโครงการบ้านมั่นคง และขอเช่าที่ดินถูกต้องตามกฎหมายเรียบร้อยแล้ว โดยทำสัญญาเช่าที่ดิน 2 บาท/ตร.วา/ปี

นอกจากนี้ การประสานการทำงานร่วมกับท้องที่ท้องถิ่นได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินโครงการทุกขั้นตอนกระบวนการ และสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคในพื้นที่ เป็นหน่วยงานกลางที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนเรื่องการขอใช้ที่ดินเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยให้ผู้มีรายได้น้อยกับกรมศิลป์ กรมธนารักษ์ นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากมูลนิธิชุมชนไทย ซีซี

เอฟ และสตาร์ฟิท จัดกิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก/สิ่งแวดลอม/ส่งเสริมการเรียนภาษา ร่วมกับสสส. ในการดำเนินการสร้างแหล่งเรียนรู้การจัดการสิ่งแวดล้อม โครงการชยะฮิม

ในอนาคต เครือข่ายชุมชนในเมืองสุรินทร์ ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกบ้านมั่นคงหรือไม่ได้เป็นสมาชิกบ้านมั่นคง ได้ร่วมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น จนเป็นที่ยอมรับจากหน่วยงาน ภาคีต่างๆ เพราะคนในชุมชนต่างมีความตั้งใจ สร้างกิจกรรมที่เกิดจากการขาดโอกาสในการเข้าถึงและเท่าเทียมของกลุ่มผู้เดือดร้อน เริ่มต้นจากกิจกรรมง่ายๆ และพัฒนาให้เห็นถึงความสามารถที่ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการตนเองได้ ซึ่งเป้าหมายและแผนพัฒนาเมืองที่สำคัญของเมืองสุรินทร์ต่อไป คือคนสุรินทร์จะต้องกำหนดชีวิตของตนเองได้ การขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งเมืองด้วยคนที่จนที่สุดในเมือง แต่ยังคงอนุรักษ์ความเป็นย่านวิถีชุมชนกำแพงเมืองให้คงไว้ ต่อยอดการพัฒนาพื้นที่เป็นปอดของคนเมือง แสวงศิลปวัฒนธรรมในลานแสดงของเมือง กำหนดจุดแลนด์มาร์คของคนในเมือง สร้างพื้นที่ครัวเรือนเมืองเพื่อทำเป็นพื้นที่เชิงเกษตรและตลาดคนเมือง สร้างรายได้และแหล่งเศรษฐกิจแห่งใหม่ สมาชิกบ้านมั่นคงยกระดับเป็นองค์กรเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณมาหนุนเสริมชุมชนขยายการทำกองทุนพัฒนาเมืองเพื่อยกระดับเป็นสถาบันการเงิน ต่อยอดแนวคิดให้กับเด็กรุ่นใหม่ ทำฐานระบบข้อมูลทั้งเมืองในรูปแบบสื่อที่หลากหลาย และบริษัทช่างชุมชน จากผลการเรียนรู้งานบ้านมั่นคง

5. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน และระดับเมือง

สมาชิกเมืองสุรินทร์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นกลุ่มคนรากหญ้า มีอาชีพรับจ้างก่อสร้าง ยกของในตลาด หรือปั่นสามล้อโดยสาร แต่เมื่อมีกลุ่มที่ลุกขึ้นมาขับเคลื่อนงานใน 32 ชุมชน ทำเรื่องที่บ้านมากกว่าบ้านส่งเสริมอาชีพ สร้างบ้าน สร้างการเข้าถึงแหล่งทุนและเป็นหลักค้ำประกันให้กับชุมชน ส่งผลให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งนี้ จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 551 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอแต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ จำนวน 225 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 46.28 ,ครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอและมีเงินเหลือเก็บ จำนวน 160 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 29.04 และ , ครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จำนวน 136 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 24.68

รายได้	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. รายได้เพียงพอ แต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ	255	46.28
2. รายได้เพียงพอ มีเงินเหลือเก็บ	160	29.04
3. รายได้ไม่เพียงพอ	136	24.68

ด้านภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เนื่องจากสมาชิกต้องการปรับปรุงก่อสร้างที่อยู่อาศัย หรือซื้อทรัพย์สินเพิ่มเติม ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 551 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเท่าเดิม จำนวน 89 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 16.15 , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น จำนวน 367 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 66.61 และ , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายลดลง 95 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 17.24

ค่าใช้จ่าย	ครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละ
1. ค่าใช้จ่ายเท่าเดิม	89	16.15
2. ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น	367	66.61
3. ค่าใช้จ่ายลดลง	95	17.24

ด้านภาระหนี้สิน หลังจากสร้างบ้านแล้วคณะกรรมการเครือข่ายเมืองได้สร้างการเข้าถึงแหล่งทุนและ เป็นหลักค้ำประกันให้กับชุมชนจากงบประมาณบ้านมั่นคงเพียง 25,000 บาท ต่อครัวเรือน ทำให้บ้านของเขา มั่นคงขึ้น และเกิดเป็นกลุ่มกองทุนเมือง ที่ช่วยลดการกู้เงินจากภายนอกจนเหลือ 0% กลายเป็นกองทุนที่สร้าง หลักการค้ำประกันในที่อยู่อาศัยและรายได้ในชุมชน ค้ำประกันบ้าน รถ มีระบบการส่งเงิน ไม่มีเจ้าหน้าที่จาก ภายนอก ระบบกองทุนภายในช่วยยืดหยุ่นกับคนในชุมชน ไม่มีใครขาดส่งเงินกับกองทุนเลย วันนี้มีการปันผล ร้อยละ 7 บาทต่อปีให้กับสมาชิกอีกด้วย

6. การพัฒนาระบบสังคมระดับชุมชน และระดับเมือง

ความเป็นอยู่ของสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองสุรินทร์ สนับสนุนให้สมาชิกทุกครัวเรือนเข้าร่วมกลุ่ม กองทุนสวัสดิการเพื่อจัดการดูแลคุณภาพชีวิตตั้งแต่ เกิด เจ็บป่วย แก่ชรา จนถึงเสียชีวิตแล้ว นำเรื่องของการ จัดการสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่องการจัดการขยะมาเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการดูแลเอาใจใส่ การเห็น ประโยชน์ต่อส่วนร่วม โดยได้เริ่มกิจกรรมจากคัดแยกขยะในระดับครัวเรือน แล้วจึงขยายมาทำโรงงานปลอด ขยะในระดับชุมชน และใช้วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ เพราะเวลาที่บิดบาตเกิดพาชนะหลายๆประเภทก็ให้เด็ก ได้มาเรียนรู้การคัดแยกขยะภายในวัด แล้วชักชวนกันทำบุญทอดผ้าป่าขยะที่เชื่อมโยงทั้งศาสนาและชุมชนให้ ได้ตระหนักถึง นำขยะมาทำเป็นผ้าป่าไปถวายในแต่ละวัด โครงการบ้านมั่นคงตั้งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียน และ สถานพยาบาลในตำบล ในตัวอำเภอ ไม่มีผลกระทบด้านการศึกษา และการรักษาพยาบาล มีรถบริการรับส่ง โรงพยาบาลตลอด 24 ชั่วโมง

เกิดการรวมกลุ่มและเครือข่ายสมาชิกบ้านมั่นคง ดังนี้

(1) สภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองสุรินทร์ ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงและชุมชนบริเวณ โดยรอบโครงการ ได้ร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มสภาองค์กรชุมชน (นิติบุคคล) ซึ่งยกระดับมาจากฐานการทำงาน เครือข่ายสวัสดิการชุมชนและเครือข่ายคณะกรรมการเมือง โดยมีแนวในการให้สภาองค์กรชุมชนเป็นพื้นที่ กลางที่เชื่อมโยงคนเข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ ประเด็น เริ่มจากกิจกรรมวันสำคัญประจำปี จนถึงกิจกรรมที่ร่วมกัน ออกแรง ลงมือทำต่างๆ เพื่อลดความขัดแย้งในชุมชน ให้ทุกคนได้เข้ามาพูดคุยกันที่สภาองค์กรชุมชน พร้อมทั้ง เป็นการเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนรุ่นใหม่เข้ามาทำงาน คัดเลือกคณะกรรมการกันเอง กำหนดทิศทางชุมชนด้วย ตนเอง ส่งเสริมประชาธิปไตยของคนในชุมชน ตัวอย่างการสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งล่าสุด ที่มีนักการเมือง เข้ามาเสนอเงินแก่กลุ่มแกนนำ แต่เมื่อมาหารือร่วมกันในเวทีสภาองค์กรชุมชน พบว่าทุกคนเลือกที่จะไม่รับ และให้อิสระในการจะไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งของตนเอง สะท้อนถึงความเหนียวแน่นโดยพลังจากประชาชน

(2) กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ยากมีบ้านเป็นของตนเอง เทศบาลเมืองสุรินทร์ใช้โครงการบ้านมั่นคง เป็นเครื่องมือในการสร้างแรงผลักดันให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยสร้างเงื่อนไขว่า หากเด็กและเยาวชน ต้องการมีบ้านและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พวกเขาจะต้องปรับเปลี่ยนตัวเอง เริ่มตั้งแต่การมีอาชีพที่สุจริต ซึ่งเด็ก บางคนที่มีปัญหาครอบครัว เกร ก็เปลี่ยนตัวเองรู้จักการประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้กับตนเอง เพราะเขา อยากรจะมีบ้าน เข้ามาช่วยงานกิจกรรมต่างๆของโครงการบ้านมั่นคง ฝึกหัดให้ทุกคนสามารถใช้ระบบโปรแกรม คอมพิวเตอร์เป็น ทำเอกสารข้อมูล เอกสารบัญชีได้ และเตรียมยกระดับการทำงานให้เทียบเท่ากับกลุ่มองค์กร/

บริษัททั่วไป เช่น จากสหกรณ์ชุมชนมีความทันสมัยและบริหารจัดการรูปแบบเดียวกับธนาคาร ให้ค่าตอบแทนกับเด็กที่ขึ้นมาทำงาน

(3) กลุ่มผู้สูงอายุ/โรงเรียนผู้สูงอายุ การรวมกลุ่มโดยอาศัยการเชื่อมโยงผ่านงานบุญ งานประเพณีต่างๆ เช่น การรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์ กิจกรรมวันพ่อ-วันแม่ โดยส่งเสริมให้คนทุกช่วงวัยได้หันมาดูแลและใส่ใจกับผู้สูงอายุในชุมชนเพิ่มมากขึ้น จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเอง เช่น กิจกรรมนางงามสองพันปี กิจกรรมกินข้าวเล่าเรื่องเก่า ที่รวมกลุ่มจาก 13 ชุมชนพี่น้องบ้านมั่นคงมาพูดคุยสังสรรค์กัน และเป็นฐานการพัฒนาของกลุ่มผู้สูงอายุที่ทำให้เทศบาลดำเนินการจัดตั้งเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุในระดับเทศบาล จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกวันเสาร์อาทิตย์ของสัปดาห์

(4) เครือข่ายช่างอาสาพัฒนาชุมชน เกิดจากกระบวนการบริหารงานก่อสร้าง ที่สถาบันฯได้ส่งเสริมให้ผู้เดือดร้อนในชุมชนเป็นผู้บริหาร ตั้งแต่การตรวจสอบสภาพความทรุดโทรม การจัดทำราคาวัสดุอุปกรณ์ การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ จนถึงการซ่อมสร้างและตรวจรับงานด้วยคนในชุมชนเอง จึงทำให้เกิดกลุ่มช่างชุมชนกลุ่มหนึ่ง โดยมีเจ้าหน้าที่สถาบันฯ ด้านงานวิศวกรและสถาปนิกลงมาจัดกระบวนการส่งเสริมให้ความรู้เรื่องงานก่อสร้าง ทำให้ทีมช่างชุมชนของที่นี่มีความเชี่ยวชาญ รู้เท่าทันเทคนิค/กลยุทธ์ของช่างรับจ้างทั่วไป เกิดเป็นเครือข่ายช่างอาสาที่ไม่ว่ากลุ่มอาชีพใดก็สามารถทำได้

นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ๆกับกลุ่ม ภาควิชา สถาบันการศึกษา และการสร้างเครือข่ายระดับจังหวัด และระดับภาคในการขับเคลื่อนการดำเนินงานบ้านมั่นคง จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 551 ครัวเรือน พบว่า (1) สมาชิกมีทะเบียนบ้านเป็นของหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 551 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00 การมีทะเบียนบ้านเป็นของตนเองส่งผลให้ผู้เดือดร้อนสามารถนำทะเบียนบ้านไปติดต่อหน่วยงานราชการได้รวดเร็วขึ้น สามารถนำมาเป็นเอกสารในการยืนยันตัวตนได้ (2) สมาชิกเข้าถึงแหล่งทุนหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 302 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 54.81 หลายครัวเรือนเมื่อมีบ้านเป็นของตนเองแล้ว ได้รับการยอมรับจากสถาบันการเงินมากขึ้น สามารถเข้าถึงเงินกู้ที่จะนำไปประกอบอาชีพ มีรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิตตามหลักการ “บ้าน ที่มากกว่าคำว่า บ้าน ” ถึงแม้บางรายจะไม่มีสลิปเงินเดือนก็ตาม (3) สมาชิกมีบทบาทเป็นคณะทำงานระดับชุมชนหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 300 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 54.45 นอกจากนี้ สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองสุรินทร์ส่วนใหญ่ได้รับสิทธิการเป็นพลเมืองของเทศบาลเมืองสุรินทร์เต็มที่ได้ รับสวัสดิการจากการมีทะเบียนบ้านอยู่อาศัยเป็นของตนเองในพื้นที่ การเป็นพลเมืองที่สามารถแสดงความเห็น มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายร่วมกับหน่วยงานเพิ่มมากขึ้น

การเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ	ก่อนเข้าร่วม โครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วม โครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละ
1. มีทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง	488	551	+63	100.00
2. สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนกู้ยืม	173	302	+129	54.81
3. เป็นผู้แทนคณะกรรมการระดับชุมชน	220	300	+80	54.45
4. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	298	322	+24	58.44
5. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน	251	314	+63	56.99
6. เข้าถึงการใช้พื้นที่ส่วนกลาง	297	334	+37	60.62
7. เข้าถึงการรวมกลุ่มอาชีพ	157	304	+147	55.17

7. ศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหามุมชนแออัด

เมืองสุรินทร์ ยกกระดับเป็นพื้นที่เรียนรู้ ที่มีหลากหลายหน่วยงานและผู้สนใจทั้งในและนอกประเทศ เดินทางมาเยี่ยมชมเป็นประจำทุกสัปดาห์ กลุ่มละ 30-40 คน โดยชุมชนบ้านมั่นคงได้แบ่งฐานกิจกรรมการเรียนรู้ออกเป็น 2 ส่วน คือฐานการเรียนรู้ในภาพรวมเมืองสุรินทร์ตั้งแต่ประวัติศาสตร์เส้นทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตคนเมืองสุรินทร์ตลอดแนวกำแพงเมือง จนถึงการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนแออัดและพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งหลังจากนั้นจะนำผู้ที่จะนำผู้ที่มาเรียนรู้ลงพื้นที่ไปศึกษาในศูนย์ชุมชนหรือลานดอกไม้ประจำชุมชน ซึ่งผู้ที่เข้ามาเรียนรู้สามารถเลือกไปศึกษาเยี่ยมชมได้ตามความสนใจ เนื่องจากแต่ละลานดอกไม้ก็จะมีกิจกรรมที่ไม่เหมือนกัน อาทิ ลานดอกไม้ประจำชุมชนเทศบาลนครสุรินทร์ เรื่องการประกอบอาชีพหารายได้ เช่น หมวกจากวัสดุเหลือใช้ กล้องนม ลานดอกไม้ประจำชุมชนศรีบัวรายร่วมกับมูลนิธิชุมชนไทย ซีซีเอฟ และสตาร์ฟิท จัดกิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก/สิ่งแวดล้อม/ส่งเสริมการเรียนรู้ภาษา ในระดับเมืองจะร่วมกับสสส. ในการดำเนินการเรื่องแหล่งเรียนรู้การจัดการขยะยืม และการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในลานหนังสือต่างๆ ทั้งนี้ในการศึกษาเรียนรู้ มีบริการอาหารกลางวัน โดยผู้มาชมจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในส่วนตัว

เมืองกรณีศึกษา 6 : เมืองบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

เมืองบางหลวง หรือเทศบาลตำบลบางหลวง ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนในเขตอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีพื้นที่ทั้งหมด 1.5 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางหลวง หมู่ที่ 1,2,3,6 (บางส่วน) หมู่ 13 (บางส่วน) และหมู่ที่ 6 (บางส่วน) ตำบลหินมูล ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลเมื่อปี 2551 พบว่ามีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 2,341 คน 618 ครัวเรือน โดยเป็นกลุ่มผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยถึง 199 ครัวเรือน จากหมู่ที่ 1,2,3 และ หมู่ที่ 6 เนื่องจากทั่วทั้งบริเวณของพื้นที่เป็นที่ให้เช่าของกลุ่มนายทุน

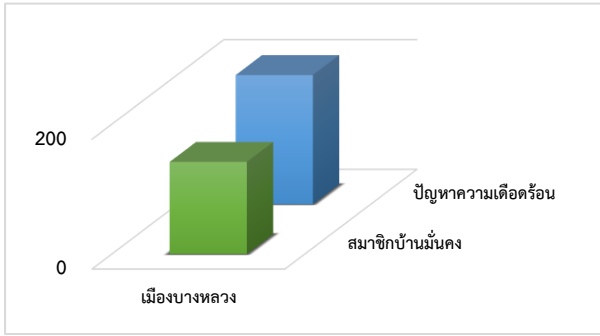
ภาคเอกชน หรือที่ดินวัด (ธรณีสงฆ์) ที่แบ่งให้ชุมชนได้เช่าอยู่อาศัยและค้าขายมาตั้งแต่ยุคสมัยทำการค้าระหว่างชาวจีนกับชาวไทย เมื่อ 200 กว่าปีที่ผ่านมา เป็นเวลากว่า 50 ปี แล้วที่การค้า หรือการสัญจรทางน้ำลดน้อยลง ทำให้ความเป็นย่านการค้าเดิม หรือการแสดงศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนถูกกลืนหายไปพร้อมกับที่กลุ่มนายทุนอยากจะขอคืนพื้นที่เพื่อไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ ซึ่งเหตุการณ์การไล่อพยพย่นระยะเวลาเร็วขึ้น เมื่อผู้เดือดร้อนบางรายต้องเจอกับเหตุการณ์ไฟไหม้ และอีกไม่นานสัญญาเช่าที่ดินที่มีอาจจะถูกยกเลิกไปตามระยะเวลาที่กำหนด จึงทำให้ผู้เดือดร้อนรวมกลุ่มกัน เพื่อลุกขึ้นมาสำรวจความเดือดร้อนที่มี โดยพบกลุ่มผู้ที่มีที่ดินและที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง จำนวน 199 ครัวเรือน สถาบันฯ จึงได้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงควบคู่ไปพร้อมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตั้งแต่ปี 2551 โดยจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ จำนวนทั้งสิ้น ณ ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ในพื้นที่เทศบาลตำบลบางหลวง จำนวน 2 กลุ่มออมทรัพย์ 1 สหกรณ์ ตามแต่ละโซนพื้นที่โครงการ อนุมัติสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน จำนวน 3 โครงการ 142 ครัวเรือน

1. ความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน

การสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนที่ดินที่อยู่อาศัยเมื่อปี 2551 พบว่ามีจำนวนผู้เดือดร้อนในชุมชนมีสภาพการอยู่อาศัยทรุดโทรม ไม่มีระบบการจัดการสาธารณูปโภคที่ถูกสุขอนามัย จึงส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มผู้เดือดร้อนที่อยู่อาศัยในธรณีสงฆ์ และขอเช่าที่ดินเป็นรายชุมชนกับวัดบางหลวง ในอัตราค่าเช่า 2 บาท/ตร.วา/ปี ซึ่งหากไม่มีโครงการบ้านมั่นคงมารับรองว่าสมาชิกเป็นกลุ่มผู้เดือดร้อนที่มีรายได้น้อย สมาชิกจะต้องรับภาระค่าเช่าถึง 5 บาท/ตร.วา/ปี และจึงเกิดการปรับปรุง พัฒนาที่อยู่อาศัยในที่ดินเดิม พร้อมทั้งสร้างบ้านใหม่ให้กับกลุ่มผู้เปราะบางในชุมชน จำนวน 2 หลังคาเรือน ส่วนกลุ่มผู้เดือดร้อนที่อาศัยอยู่ในที่ดินเอกชนมาเป็นระยะเวลานานนั้น มีความเสี่ยงที่จะเกิดการทวงคืนสัญญาหรือไล่อพยพได้ทุกเมื่อ ผลการสำรวจความเดือดร้อนพบผู้เดือดร้อนทั้งสิ้น 199 ครัวเรือน ครอบคลุมพื้นที่ 5 ชุมชน ในที่ดินธรณีสงฆ์และที่ดินเอกชน สถาบันฯ จึงสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงเพื่อเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม เกิดขบวนการภาคประชาชน และงบประมาณจำนวนหนึ่งในการแก้ไขปัญหา ขับเคลื่อนการสร้าง ความมั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัย จำนวน 3 โครงการ 142 ครัวเรือน งบประมาณรวม 9,226,500 บาท ซึ่งสามารถดำเนินการของเช่าที่ดินธรณีสงฆ์ในอัตราค่าเช่าที่ถูกลง 2 โครงการ และดำเนินการซื้อที่ดินเอกชนถือกรรมสิทธิ์ร่วมเป็นของสหกรณ์ 1 โครงการ ดังนี้

ชื่อโครงการ	ประเภทที่ดิน	กรรมสิทธิ์	ครัวเรือน	อนุมัติงบประมาณสนับสนุน
1. กลุ่มออมทรัพย์เทศบาลหมู่ 4-5	วัด	เช่าระยะสั้น	66	4,512,500
2. กลุ่มออมทรัพย์ตลาดบางหลวง 1	วัด	เช่าระยะสั้น	56	3,164,000
3. สหกรณ์ชุมชนบางหลวงตลาด รศ.122 จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	20	1,550,000
รวม			142	9,226,500

2. การลดลงของชุมชนแออัดในแต่ละเมือง

ผลการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัย จากประชากรทั้งสิ้น 618 ครั้วเรือน ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลในช่วงปี 2551 พบครั้วเรือนที่มีความเดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 199 ครั้วเรือน ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว 142 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 71.36 ของผู้เดือดร้อนทั้งหมด

ตัวอย่างกรณีสหกรณ์ชุมชนบางหลวงตลาด รศ.122 จำกัด ชุมชนรวมกลุ่มมาซื้อที่ดินใหม่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน ซึ่งข้อเปรียบเทียบก็คือ ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ ผู้เดือดร้อนไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ต้องเช่าห้องพักรายเดือนอยู่นั้น ผู้เดือดร้อนต้องเสียค่าเช่าต่อครั้วเรือนถึง 3,000-4,000 บาทต่อเดือน รวมทั้งค่าสมทบในการปลูกสร้างบ้านมั่นคง ซึ่งจะเป็นบ้านที่อยู่อาศัยเป็นประจำในอนาคต เพียงประมาณเดือนละ 2,020 บาท

3. กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และกองทุนเมือง

สมาชิกเมืองบางหลวง หลังจากเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงเกิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่ดินที่อยู่อาศัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกและคนในเมือง โดยการรวมกลุ่มเพื่อออมทรัพย์ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการทำให้สมาชิกชุมชนเกิดการรวมกลุ่มกัน เพื่อพูดคุย และสร้างความเชื่อใจเชื่อใจจากการรวม “เงิน” โดยการออมเริ่มแรกก็เพื่อให้ผู้เดือดร้อนได้ออมเพื่อที่อยู่อาศัย สร้างพฤติกรรมในการรู้จักการออมอย่างสม่ำเสมอ ด้วยจำนวนเงินออมหุ้นๆละ 100 บาทต่อเดือน จนกว่าจะออมสมทบครบ 10% ของวงเงินสินเชื่อที่จะกู้ร่วมกันของชุมชน และจัดสรรเงินออมบางส่วนให้กับคณะทำงานที่ขึ้นมาบริหารจัดการจำนวน 20 บาทต่อเดือน รวมทั้งมีการออมเงินกองทุนสวัสดิการชุมชน วันละ 1 บาท หรือ 30 บาทต่อเดือน เพื่อให้พี่น้องได้ดูแลกันตั้งแต่เกิด จนเสียชีวิต ผลการสำรวจข้อมูลระดับครั้วเรือนจากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 142 ครั้วเรือน พบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง สมาชิกเข้าร่วมกองทุนชุมชนจำนวน 74 ครั้วเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนชุมชนเพิ่มขึ้นจำนวน 9 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 6.34 , สมาชิกกองทุนสวัสดิการจำนวน 0 ครั้วเรือน แต่ยังไม่มีส่วนสมาชิกเข้าร่วมกองทุนรักษาดินรักษาบ้าน

กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนระดับเมือง	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละสมาชิกทั้งหมด
1. สมาชิกกองทุนชุมชน	74	83	+ 9	58.45
2. สมาชิกกองทุนสวัสดิการ	0	117	+ 117	82.39
3. สมาชิกกองทุนรักษาดินบ้าน	0	0	-	0.00

4. ความเปลี่ยนแปลง แผนการพัฒนาเมือง และการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาเมือง

เมื่อมีการเสนอแผนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในระดับตำบลร่วมกับเทศบาลตำบลบางหลวง สถาบันฯ ได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว จำนวน 3 โครงการ โดยมีสภาพความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการตัวอย่าง ดังนี้

สหกรณ์ชุมชนบางหลวงตลาด รศ.122 จำกัด เนื่องจากเดิมที่ชุมชนอาศัยอยู่ในที่ดินเอกชนมาเป็นระยะเวลานาน เมื่อเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ จึงเป็นจุดริเริ่มให้ชุมชนรวมกลุ่มกันเพื่อซื้อที่ดินเป็นของตนเอง ในมูลค่าที่ดิน ณ ขณะนั้น (ปี 2558) จำนวน 2.5 ล้านบาท ขนาดพื้นที่ 3 งาน 90 ตร.วา โดยรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์ เพื่อเก็บค่าใช้จ่ายสมทบซื้อที่ดินของสหกรณ์ ในอัตราส่วนต่างร้อยละ 2

กลุ่มออมทรัพย์ตลาดบางหลวง 1 และกลุ่มออมทรัพย์เทศบาลหมู่ 4 และ 5 ขอเช่าที่ดินกับวัดบางหลวง ในอัตราค่าเช่า 2 บาท/ตร.วา/ปี ผู้เดือดร้อนถือเป็นกลุ่มที่ยากจนและมีรายได้น้อยมากที่สุดของเมือง พื้นที่ติดแม่น้ำท่าจีน ส่งผลให้น้ำท่วมขังเป็นประจำทุกปี กลุ่มผู้เดือดร้อนที่อาศัยอยู่บ้านชั้นหนึ่ง ที่เป็นกลุ่มผู้พิการไม่สามารถขึ้นลงขั้นที่สองของตัวบ้านได้ ต้องอยู่อาศัยอย่างยากลำบาก เมื่อได้รับการสนับสนุนจึงได้นำงบประมาณไปปรับปรุงที่อยู่อาศัย และพัฒนาระบบสาธารณูปโภคการระบายน้ำทิ้งของชุมชนได้ดีมากขึ้น

5. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน และระดับเมือง

สมาชิกเมืองบางหลวงส่วนใหญ่ต่อเติม/ปรับปรุงที่อยู่อาศัยเพื่อทำเป็นแหล่งธุรกิจหารายได้ในชุมชน เช่น ร้านค้า ร้านบริการต่างๆ ได้ด้วย ปรับสภาพที่อยู่อาศัยไม่น่ามอง ไม่เคยถูกจัดระเบียบการใช้สอยในชุมชน ขณะนี้แต่ละชุมชนสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น ขวนให้สมาชิกได้คิดและอยากจะทำระเบียบบ้านของตนเอง บางรายเลือกที่จะเอาพื้นที่ส่วนหนึ่งมาเป็นร้านขายของชำ จัดสรรทำเป็นแปลงสีเขียวหน้าบ้าน เพื่อนำไปประกอบทำอาหารไปขายที่ตลาดในวันเสาร์และวันอาทิตย์ของทุกสัปดาห์ ในระดับชุมชนเองก็เลือกที่จะทำธุรกิจน้ำดื่มเพื่อลดปัญหาน้ำประปาที่ไม่สามารถนำมาบริโภค นำเงินที่ได้ส่วนหนึ่งแบ่งไว้สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการประชุมของชุมชน ทั้งนี้ จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 142 ครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอแต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ จำนวน 73 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 51.41 , ครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอและมีเงินเหลือเก็บ จำนวน 31 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.83 และ , ครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จำนวน 38 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.76

รายได้	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. รายได้เพียงพอ แต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ	73	51.41
2. รายได้เพียงพอ มีเงินเหลือเก็บ	31	21.83
3. รายได้ไม่เพียงพอ	38	26.76

ด้านภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่มีภาระค่าใช้จ่ายเท่าเดิม เนื่องจากการแก้ไขปัญหาที่ดินที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบการปรับปรุงที่อยู่อาศัยในที่ดินเดิม ในวงเงินไม่เกินกรอบอนุมัติ 25,000 บาทต่อครัวเรือน และไม่ได้จ้างเหมาแรงงาน แต่อาศัยการหมุนเวียนไปช่วยเหลือกัน ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 142 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเท่าเดิม จำนวน 141 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ

99.30 , คร่าวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายลดลง 1 คร่าวเรือน คิดเป็นร้อยละ 0.30 ทั้งนี้ ที่ภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่เท่าเดิมก็เนื่องจากผู้เดือดร้อนมีที่อยู่อาศัยในโครงการบ้านมั่นคงส่วนใหญ่ได้เช่าที่ดินกับวัดอยู่แล้ว

ค่าใช้จ่าย	คร่าวเรือน	คิดเป็นร้อยละ
1. ค่าใช้จ่ายเท่าเดิม	141	99.30
2. ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น	-	-
3. ค่าใช้จ่ายลดลง	1	0.30

ด้านภาระหนี้สิน สมาชิกส่วนใหญ่ของเมืองหลังจากเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงและมีกองทุนในระดับชุมชนเป็นของตนเอง จึงเปลี่ยนการกู้ยืมจากแหล่งทุนภายนอกเป็นการกู้ยืมกันภายในกลุ่มกองทุน

6. การพัฒนาระบบสังคมระดับชุมชน และระดับเมือง

เมืองบางหลวงถือเป็นชุมชนเมืองที่มีสภาพแวดล้อมและการบริการสาธารณะต่างๆที่ครอบคลุมในทุกซอกมุมของชุมชน ทั้งโรงเรียน โรงพยาบาล หรือเส้นทางการสัญจร แต่เรื่องของการอยู่อาศัยของกลุ่มประชากรที่นี้ถือว่ากำลังเข้าสู่สภาวะสังคมสูงวัย รวมทั้งเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน ทั้งวิหคหนัง ดนตรีจีน โรงเรียนสอนภาษาจีนในพื้นที่บริเวณเมืองบางหลวง หลังได้อยู่อาศัยในโครงการฯ คุณภาพชีวิตดีขึ้น มีอาชีพหลักและอาชีพเสริม จึงมีกำลังส่งเสียบุตรหลานในด้านการศึกษา ชุมชนได้รับสิทธิในการอยู่อาศัยในที่ดินอย่างมั่นคง ถูกต้อง และมีระยะต่อสัญญายาวมากขึ้น บางพื้นที่สามารถซื้อที่ดิน และได้รับทะเบียนบ้านครบทุกหลังคาเรือนหลังจากดำเนินการซ่อมสร้างแล้วเสร็จทั้งโครงการ ส่งผลต่อการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการอื่นๆที่ดีขึ้น ได้รับความประโยชน์ และการคุ้มครองในด้านต่างๆ มีการรวมกลุ่ม มีส่วนร่วมในชุมชน และเกิดการสร้างเครือข่ายระหว่างคนภายในและภายนอกมากขึ้น หรือมีโอกาสในการเป็นส่วนหนึ่งในออกความเห็น ตัดสินใจระดับเมือง

จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับคร่าวเรือน จำนวน 142 คร่าวเรือน พบว่า (1) สมาชิกมีทะเบียนบ้านเป็นของหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 142 คร่าวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00 (2) สมาชิกเข้าถึงแหล่งหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 93 คร่าวเรือน คิดเป็นร้อยละ 65.49 (3) สมาชิกมีบทบาทเป็นคณะกรรมการระดับชุมชนหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 98 คร่าวเรือน คิดเป็นร้อยละ 69.01 นอกจากนี้ สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองบางหลวงส่วนใหญ่ยังได้รับสิทธิและสวัสดิการที่ผู้เดือดร้อนได้รับคือกรรมสิทธิ์พลเมือง มีทะเบียนบ้านในการอยู่อาศัยในพื้นที่ การแสดงออกอย่างมีระบอบประชาธิปไตย โดยการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ วางแผนร่วมกับหน่วยงานในฐานะสมาชิกของเมืองเพิ่มมากขึ้น

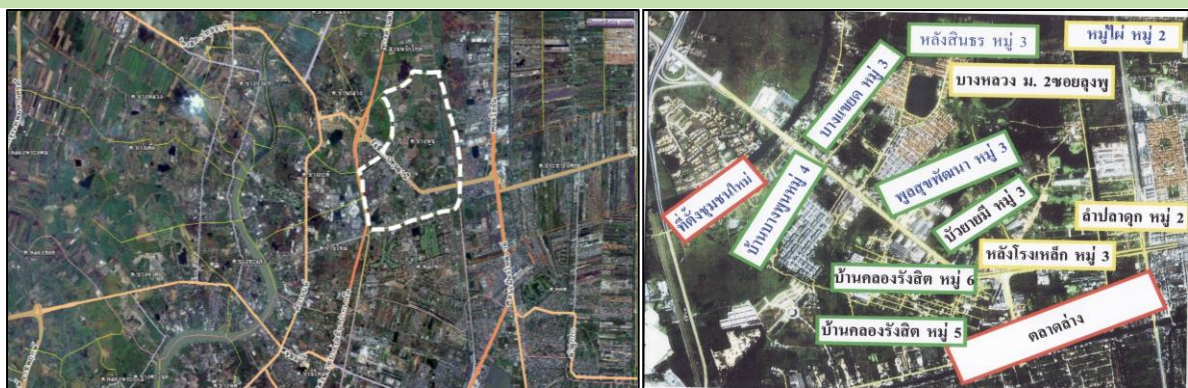
การเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละ
1. มีทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง	99	142	+43	100.00
2. สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนกู้ยืม	78	93	+15	65.49
3. เป็นผู้แทนคณะกรรมการระดับชุมชน	86	98	+12	69.01
4. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	11	99	+88	69.71
5. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน	10	95	+85	66.90
6. เข้าถึงการใช้จ่ายที่ส่วนกลาง	56	106	+50	74.65

การเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ	ก่อนเข้าร่วม โครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วม โครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละ
7. เข้าถึงการรวมกลุ่มอาชีพ	46	98	+52	69.01

7. ศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด

เนื่องจากการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของเมืองบางหลวงเป็นในลักษณะของการปรับปรุงที่เดิมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การขยับปรับผัง หรือการเปลี่ยนแปลงระบบที่อยู่อาศัยจะมีไม่มากเหมือนพื้นที่อื่นๆ แต่สิ่งที่ชุมชนได้คืนกลับสู่สังคมคือการเป็นวิทยากร ที่หมุนเวียนกันไปตามพื้นที่เคออร์รอนต่างๆ เพื่อเป็นผู้ให้ความรู้ ผู้มอบวิทยาทาน แก่ผู้เคออร์รอนท่านอื่นๆ เช่น หลักคิดในการพัฒนาที่อยู่อาศัย การประสานงานและสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน ประสบการณ์ในแต่ละกระบวนการขั้นตอนโครงการบ้านมั่นคง ตั้งแต่การสำรวจข้อมูล ความเคออร์รอน สำรวจพื้นที่ การเสนอโครงการ จัดตั้งกลุ่มเพื่อออกมทรัพย์หรือสหกรณ์ การทำบัญชี หรือการเป็นช่างชุมชนด้วยตนเอง เป็นต้น

เมืองกรณีศึกษา 7 : เมืองบางขุน อำเภอมือง จังหวัดปทุมธานี

เทศบาลตำบลบางขุน หรือเมืองบางขุน มีลักษณะที่ตั้งเป็นกิ่งเมืองกิ่งชนบทในสัดส่วนอัตรา 40/60 โดยประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท และทำเกษตรกรรม ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ พืชผัก/พืชสวน มีขนาดพื้นที่ทั้งหมด 76 ตารางกิโลเมตร หรือ 4,000 กว่าไร่ จำนวนประชากร 45,000 กว่าครัวเรือน ไม่นับรวมประชากรแฝงที่เข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก และรुकล้ำริมคลองเพื่ออยู่อาศัยในที่ดินของหน่วยงานภาครัฐ จนหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบไม่สามารถเข้ามาขุดลอกคูคลองได้ เนื่องจากจะกระทบกับบ้านเรือนที่อยู่ติดกับริมคลองเป็นจำนวนมาก เป้าหมายของเทศบาลจึงต้องการแสวงหาที่ดินในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ โดยเริ่มกระบวนการโครงการบ้านมั่นคงจากการที่ผู้เคออร์รอนที่ถูกไล่ออกจากบริเวณแนวคลอง แนวริมทางรถไฟหมู่ที่ 1 4 และ 5 โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณคลองรังสิตประยูรศักดิ์ ที่ถูกหมายศาลไล่ออกจากบริเวณในช่วงเวลานั้น โดยได้นำแนวโครงการบ้านมั่นคงมาปฏิบัติ ให้ผู้เคออร์รอนที่ประสบผลกระทบเกิดการรวมกลุ่มสมาชิก สำรวจข้อมูลความเคออร์รอน รับรองสิทธิในการอยู่อาศัย จึงเกิดเป็นโครงการบ้านมั่นคงปทุมโมเดลในปัจจุบัน และได้แก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยในพื้นที่เทศบาลตำบลบางขุน จัดตั้งสหกรณ์เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยตามแนวโครงการบ้านมั่นคง จำนวนทั้งสิ้น 3 สหกรณ์ ตามแต่ละโซนพื้นที่โครงการ อนุมัติสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน จำนวน 3

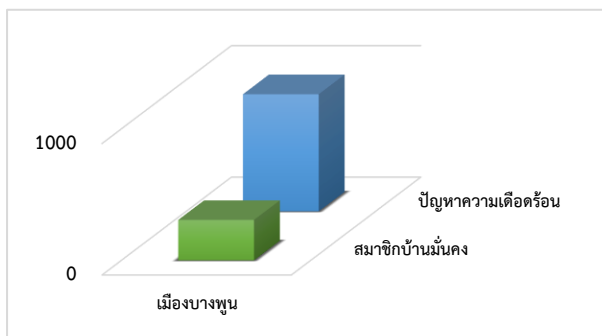
โครงการ 307 คริวเรือน ไม่นับรวมผู้เดือดร้อนที่รื้อย้ายไปสร้างใหม่ในที่ดินไกลบริเวณเดิม เนื่องจากที่ดินที่เมืองบางพูนมีมูลค่าสูงขึ้น หรือมีคุณลักษณะบางประการไม่สอดคล้องกับการอยู่อาศัยและทำมาหากินของผู้เดือดร้อน

1. ความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน

ก่อนการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนที่ดินที่อยู่อาศัยเมื่อปี 2546 ผู้เดือดร้อนมักถูกตีตราจากท้องถิ่นและประชาชนโดยรอบว่า “เป็นกลุ่มคนสลัม เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากที่อื่น จะนำเอายาเสพติดเข้ามาในพื้นที่ มาสร้างความเดือดร้อนให้กับพื้นที่ ไม่อยากให้มาอยู่ร่วมด้วย” โดยข้อมูลจากการสำรวจพบว่าผู้เดือดร้อนจำนวนมากอยู่อาศัยในที่ดินสาธารณะฯ บุกรุกกล้าแนวคลอง และที่ดินแขวงการทาง ซึ่งกลุ่มผู้เดือดร้อนได้ร่วมกับสถาบันฯ ลงพื้นที่มาทำความเข้าใจให้กับผู้เดือดร้อนและท้องถิ่น ว่าทุกคนมีโอกาสในการสร้างความมั่นคงในที่ดิน ที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองได้ จนในช่วงเวลานั้นท้องที่ ท้องถิ่นเริ่มเข้าใจมากขึ้น และร่วมกันผลักดันไปพร้อมกับผู้เดือดร้อน พยายามสร้างรูปธรรมความเปลี่ยนแปลงเป็นระยะอย่างมีส่วนร่วม โดยเฉพาะกระบวนการเก็บออมเงินเพื่อให้ชุมชนมีทุนในการไปซื้อที่ดินร่วมกัน ผลการสำรวจความเดือดร้อนจำนวน 891 คริวเรือน สถาบันฯ จึงสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงเพื่อเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม เกิดขบวนการภาคประชาชน และงบประมาณจำนวนหนึ่งในการตั้งต้นแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ชุมชนต้องร่วมกลุ่มกันออมเพื่อเป็นทุนของตนเอง หลังจากมีกลุ่ม มีทุนของชุมชน ชุมชนจึงตัดสินใจดำเนินการซื้อที่ดินเอกชนถือกรรมสิทธิ์ร่วมเป็นของสหกรณ์ 3 โครงการ โดยได้รับการแก้ไขปัญหาลแล้วทั้งสิ้น 307 คริวเรือน จำนวน 3 โครงการ งบประมาณ 13,452,000 บาท ดังนี้

ชื่อโครงการ	ประเภทที่ดิน	กรรมสิทธิ์	คริวเรือน	อนุมัติงบประมาณ
1. สหกรณ์เคหสถานเมืองบางพูน จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	137	8,029,000
2. สหกรณ์เคหสถานเจริญพัฒนา จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	90	2,542,300
3. สหกรณ์เคหสถานเอกมงคล จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	80	2,880,700
รวม			307	13,452,000

2. การลดลงของชุมชนแออัดในแต่ละเมือง

ผลการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัย จากประชากรทั้งสิ้น 45,000 คริวเรือน ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลในช่วงปี 2546 พบคริวเรือนที่มีความเดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 891 คริวเรือน ดำเนินการแก้ไขปัญหาลแล้ว 307 คริวเรือน คิดเป็นร้อยละ 34.46 ของผู้เดือดร้อนทั้งหมด โดยผู้

เดือดร้อนที่เหลือ 584 คริวเรือน เป็นกลุ่มคนที่ถูกไล่รื้อซ้ำซาก เมื่อโดนไล่รื้อที่หนึ่ง ก็จะย้ายไปบุกรุกอยู่ในอีกพื้นที่หนึ่ง ปัจจุบันไปบุกรุกอยู่อาศัยกันในพื้นที่บริเวณหมู่ 2 และพื้นที่ตำบลบางพูด ตำบลบางพิด ซึ่งมีแนวที่กลุ่มคนเหล่านี้ น่าจะถูกไล่รื้อต่อไปเรื่อยๆ ทางเครือข่ายโครงการบ้านมั่นคงพยายามลงไปทำความเข้าใจกับผู้เดือดร้อนกลุ่มนี้ แต่มักไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากผู้เดือดร้อนยังไม่ได้รับผลกระทบในทันที จึงมีแนวทางที่จะให้

ผู้เดือดร้อนลงพื้นที่ไปศึกษาดูงานโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่แห่งอื่นๆ เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาตนเอง และกลับมาตั้งคณะกรรมการชุมชน โครงสร้างการบริหารจัดการในพื้นที่

ตลอดการทำโครงการบ้านมั่นคงเมืองบางขุนเทียนที่ผ่านมา ถึงแม้จะช่วยเหลือผู้เดือดร้อนได้จำนวนหนึ่ง แต่ก็มักเกิดกรณีการเปลี่ยนสิทธิ์หลังจากเข้าอยู่อาศัยบ่อยๆ เนื่องจากสมาชิกหลายรายผ่อนชำระค่าบ้าน ค่าที่ดินกับสหกรณ์ไม่ไหว สหกรณ์พยายามลดหย่อนเพื่อช่วยเหลือแต่สมาชิกก็ขอออกจากโครงการไป จึงพยายามให้สหกรณ์เป็นกลไกกลางที่คอยประสานให้มีสมาชิกต้องการเปลี่ยนสิทธิ์ รับรองความมั่นใจในการรื้อย้ายออกกว่าสมาชิกจะไม่กลับไปเป็นผู้เดือดร้อนซ้ำอีก ช่วยกันกำกับดูแล “หากเขาอยากมีบ้าน เราจะรู้ว่าเขาอยากที่จะคืนเงินเพื่อให้ตัวเองอยู่ต่อได้” สหกรณ์จะขอสำรองจ่ายเงินไปก่อน ใช้กำไรจากสหกรณ์ในการส่งเงินทดแทน

3. กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และกองทุนเมือง

สมาชิกเมืองบางขุนเทียน หลังจากเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงเกิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่ดินที่อยู่อาศัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกและคนในเมือง โดยมีกลุ่ม/กองทุนเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา และดูแลกันของสมาชิก เกิดความสามัคคีความเอื้ออาทรต่อกันในชุมชน/เมือง และเชื่อมโยงเป็นกองทุนระดับเมืองภายหลัง โดยผลการสำรวจข้อมูลระดับครัวเรือนจากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 265 ครัวเรือน พบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง สมาชิกเข้าร่วมกองทุนชุมชนเพิ่มขึ้นจำนวน 29 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนชุมชนเพิ่มขึ้นจำนวน 77 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 29.06 , สมาชิกกองทุนสวัสดิการจำนวน 30 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนสวัสดิการเพิ่มขึ้นจำนวน 113 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 42.64 และ , จัดตั้งกองทุนรักษาดินรักษาบ้านสำหรับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 177 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 66.79 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนระดับเมือง	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละสมาชิกทั้งหมด
1. สมาชิกกองทุนชุมชน	29	106	+77	40.00
2. สมาชิกกองทุนสวัสดิการ	30	143	+113	53.96
3. สมาชิกกองทุนรักษาดินบ้าน	0	177	+177	66.79

4. ความเปลี่ยนแปลง แผนการพัฒนาเมือง และการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาเมือง

เมื่อมีการเสนอแผนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในระดับตำบลร่วมกับเทศบาลเมืองบางขุนเทียนฯ ได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว จำนวน 3 โครงการ โดยมีสภาพความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการตัวอย่าง ดังนี้

สหกรณ์เคหสถานเมืองบางขุนเทียน จำกัด

แต่ก่อนบ้านเช่าอยู่ที่ริมทางรถไฟ เป็นบ้านไม้เช่า 600 บาทต่อเดือน เสียงรถไฟดังตลอดเวลา แต่วันนี้มีบ้านมั่นคง ย้ายกันมาอยู่ 4 คน เสียงเงียบลงไปเยอะมาก ต้องสมทบเดือนละ 2,000 กว่าบาท ก็ได้มาจากการมีวินัยเก็บออมจากค่าจ้างวันละ 80-90 บาทต่อวัน ไม่มีใครเคยคิด เคยฝันมาก่อนว่าจะมีบ้านตึกอาคารดีๆ อยู่ จนตอนนี้ต้องขอใบคนที่โล่รู้มา เพราะตอนนี้มีคุณภาพดีขึ้น กินดีอยู่ดี มีแอร์ มีห้องน้ำในตัว ติดพัดลมระบายอากาศ” มีคนมาขอเช่าที่บ่อยๆ ตอนนี้เราวางของได้เต็มที่ ไม่ต้องกลัวขโมย แต่ก่อนเราโดนดูถูกว่าสลัมมาของจะโดนขโมย ตอนนี้อยู่อย่างมีความสุขและสบายใจในบ้านมั่นคง

นอกจากนี้ เกิดการเชื่อมโยงกับหน่วยงานและภาคีต่างๆ ท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินแนวริมคลอง และริมทางรถไฟ โดยทางเทศบาล ได้ตั้งงบประมาณจำนวน 500,000 บาท ประจำปี 2562 เพื่อให้สมาชิกโครงการบ้านมั่นคง และกลุ่มเสียงที่จะถูกรื้อย้ายนำไปศึกษาดูงานพื้นที่โครงการบ้านมั่นคงแห่งอื่นๆ โดยการไปศึกษาดูงานก็เพื่อจูงใจให้ผู้เดือดร้อน ได้เห็นภาพตัวอย่าง ได้เห็นพลังในการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มคนที่เคยโดนโล่รู้จนมีบ้านได้

ในอนาคต มีแผนการขับเคลื่อนในปี 2563 เพื่อพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน (ท่อระบายน้ำ) โดยจะยกที่ภายในโครงการให้เป็นที่สาธารณะ เพื่อให้เทศบาลเข้ามาสนับสนุนงบประมาณได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้มีแผนให้การพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างอาชีพ และรายได้ให้กับกลุ่มคนสูงวัยทุกคน สร้างงานให้กับคนที่ว่างงาน จัดตั้งวิสาหกิจชุมชน โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากโครงการ SML และแหล่งตลาดมีร้านค้าภาครัฐที่จะมาช่วย โดยสภาฯกับเทศบาลเข้ามาช่วยเชื่อมโยง (สินค้าที่จะสะท้อนวัฒนธรรมของชุมชน สินค้าจากภูมิปัญญาชุมชน เช่น ขนมเป็๋อง ทองม้วน สูตรโบราณ พร้อมทั้งจัดตั้งทีมสำรวจผสม. เพื่อตรวจเยี่ยมสุขภาพเป็นประจำทุกเดือน

5. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน และระดับเมือง

สมาชิกเมืองบางขุนเทียนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการรื้อย้ายมาอยู่ในที่ดินใหม่ แต่ก็ปรับตัวโดยใช้ประโยชน์บ้านมั่นคง เพื่อทำเป็นแหล่งร้านค้าเพิ่มมากขึ้น ลดอัตราการว่างงานหลังจากโรงงานบริเวณโดยรอบลดปริมาณการผลิต และเลิกจ้างพนักงานลูกจ้างต่าง เช่น โรงงานดอกไม้ไฟในพื้นที่หมู่ 5 โรงงานย้อมยีนส์ ฯลฯ หลายคนเมื่อว่างงานไม่มีทางออก ก็หันมาค้าขาย หรือขับรถจักรยานยนต์รับจ้างรายวัน โครงการบ้านมั่นคงได้ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพและรายได้ของคนในชุมชน ปัจจุบันมีการทำวิสาหกิจชุมชน โดยใช้งบประมาณจากโครงการ SML ที่เข้ามาสนับสนุน สร้างผลิตภัณฑ์สินค้าของชุมชน เช่น ขนมเป็๋อง ขนมทองม้วนสูตรโบราณ ประสานเชื่อมโยงกับร้านค้าภาครัฐที่มาช่วยหนุนเสริม จากบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่เข้ามาช่วยเจรจา ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ซึ่งภาคเกษตรกรรมในช่วงปี 2562 นี้ประสบปัญหาราคาสินค้าผลผลิตตกต่ำ สมาชิกกลุ่มโครงการบ้านมั่นคงจึงส่งเสริม

อาชีพ รายได้เสริมให้กับสมาชิกโครงการ โดยพัฒนาทักษะงานก่อสร้างให้กับแรงงานชายที่ว่างงาน พัฒนาพื้นที่ชุมชนให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานของบุคคลภายนอกด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดช่องทางการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจจากพื้นที่ สร้างรายได้ควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้ จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือนจำนวน 265 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอแต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ จำนวน 208 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 78.49 , ครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอและมีเงินเหลือเก็บ จำนวน 48 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 18.11 และ , ครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จำนวน 9 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 3.40

รายได้	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. รายได้เพียงพอ แต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ	208	78.49
2. รายได้เพียงพอ มีเงินเหลือเก็บ	48	18.11
3. รายได้ไม่เพียงพอ	9	3.40

ด้านภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่มีภาระค่าใช้จ่ายเท่าเดิม ถึงแม้การแก้ไขปัญหาที่ดินที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบการรื้อย้ายสร้างใหม่ในที่ดินใหม่ เนื่องจากการอยู่อาศัยเดิมสมาชิกก็มีภาระในการจ่ายค่าเช่าที่พักอยู่เป็นประจำทุกเดือนอยู่แล้ว ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 265 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเท่าเดิม จำนวน 168 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 63.40 , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น จำนวน 60 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.64 และ , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายลดลง 37 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 13.96 ทั้งนี้ ในระดับรายบุคคลสำหรับสมาชิกที่มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นตัวอย่าง เมื่อมีบ้านมีอัตราการผ่อนที่สูงกว่าเดือนละ 3,900 บาทต่อเดือน เดิมเช่าห้องพักอยู่อาศัยเพียง 3,000 บาทต่อเดือน แต่ก็กำลังใจในการหารายได้ให้มากขึ้นจากการประกอบอาชีพรับจ้างที่สามล้อโดยสาร

ค่าใช้จ่าย	ครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละ
1. ค่าใช้จ่ายเท่าเดิม	168	63.40
2. ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น	60	22.64
3. ค่าใช้จ่ายลดลง	37	13.96

ในระดับเมืองคณะกรรมการเมืองส่งเสริมให้สมาชิกเกิดกลุ่ม “เพราะตอนนี้ทุกคนยังมีพลัง ต้องรวมกลุ่มเพื่อหาทุน หาอาชีพ ต่อไปเราก็ยังมีงานทำ” โดยสนับสนุนเงินทุนชุมชนไปที่สหกรณ์เคหสถานเจริญพัฒนา จำกัด จำนวน 50,000 บาท ปัจจุบันเงินทุนชุมชนเพิ่มขึ้นเป็น 170,000 โดยมีผลกำไรจากการจะแบ่งให้สมาชิกกู้ยืม หากรายหนึ่งกู้ยืม 5,000 บาท ต้องผ่อนชำระทั้งหมด 4 เดือน เดือนละ 1,300 บาท ตอนนี้ขยับวงเงินกู้เป็น 8,000 บาท ผ่อนชำระทั้งหมด 6 เดือน เดือนละ 1,500 บาท

ด้านภาระหนี้สิน สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงบางรายยังพึ่งพิงการกู้ยืมเงินจากแหล่งทุนภายนอก เพื่อมาผ่อนชำระค่าบ้าน แต่สมาชิกยอมรับในการกู้ยืมเงินที่มีอัตราดอกเบี้ยสูง เพราะอยากมีบ้านเป็นของตนเอง “นี่เป็นครั้งแรกที่สมาชิกได้มีบ้าน” และเป็นแรงบันดาลใจให้สมาชิกออกไปหารายได้มากขึ้น

6. การพัฒนาระบบสังคมระดับชุมชน และระดับเมือง

ที่ผ่านมา ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกชุมชน “เราอยู่แบบตัวใครตัวมัน” จากต่างคนต่างมา พอเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงก็แยกกันอยู่ตามหลังคาเรือน แต่มีใช้เงื่อนไข กติกาที่ตกลงร่วมกันก่อนเข้าโครงการมาเป็นจุดร่วมในการอยู่ร่วมกัน เช่น กติกาในการเข้าร่วมการประชุม กติกาในการเข้าร่วมงาน

ประจำปี มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นแม้ค่าใช้จ่ายจะเพิ่มขึ้น เพราะเมื่อมาอยู่บ้านมั่นคงสมาชิกหลายคนเริ่มติดตั้งเครื่องปรับอากาศ กู้ยืมเงินบางส่วนจากสหกรณ์บ้านมั่นคง เพื่อมาสมทบจ่ายค่าบ้าน สมาชิกบางรายที่มีผู้ป่วยทางจิต แต่พอมาอยู่โครงการบ้านมั่นคง มีพี่น้องช่วยกันดูแล น้องสาวชอบเดินไปเคาะบ้านคนอื่น เดินเล่น แต่เดินไปนอกบริเวณบ้าน ผู้ปกครองไม่กลัวว่าน้องจะเกิดความไม่ปลอดภัย เพราะมีเพื่อนๆในบ้านมั่นคงช่วยกันดูแล จากเดิมที่น้องสาวน้องต้องกินยา นอนโรงพยาบาลบ่อยๆ แต่พออยู่ที่นี่ทุกคนรักเขา เขาไม่เคยป่วยต้องกินยาเหมือนก่อน” สมาชิกบางรายเดิมอยู่บ้านพักข้าราชการ ลูกมาทำงานในกรุงเทพฯ อยากมีบ้านเพื่อให้ลูกหลาน เดิมเราอยู่ในบ้านที่เป็นระบบระเบียบ แต่มาอยู่ที่นี่เราได้อยู่ในที่ของตัวเอง บางคนเห็นแก่ตัว ไม่ให้ความร่วมมือ กันที่จอดรถ แต่พอเรามีวงประชุมของชุมชน เราได้คุยกันและแบ่งที่จอดรถ บทเรียนจากการทำบ้านมั่นคงได้ให้การเรียนรู้ ตอนนี้เราได้ช่วยชุมชนได้ช่วยผู้เดือดร้อน โครงการประสบความสำเร็จ ได้รับการยอมรับ ได้มาตรฐาน รุ่นลูกรุ่นหลานไม่มีใครมาว่าได้ เพราะมีบ้านให้เขาอยู่ไม่อายุใคร

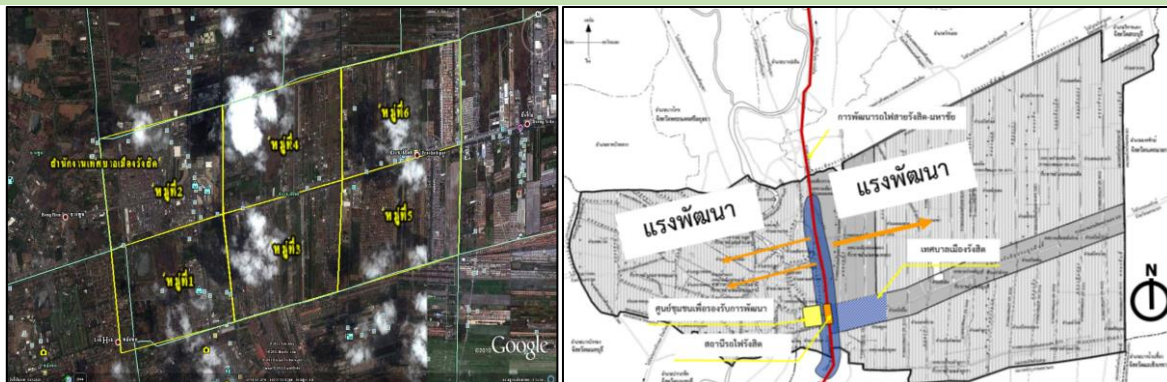
จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 265 ครัวเรือน พบว่า (1) สมาชิกมีทะเบียนบ้านเป็นของหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 265 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00 (2) สมาชิกเข้าถึงแหล่งหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 163 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 61.51 (3) สมาชิกมีบทบาทเป็นคณะกรรมการระดับชุมชนหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 161 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 60.75 นอกจากนี้ สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองบางพูนส่วนใหญ่ยังได้รับสิทธิและสวัสดิการที่ผู้เดือดร้อนได้รับคือการมีสิทธิพลเมือง มีทะเบียนบ้านในการอยู่อาศัยในพื้นที่ การแสดงออกอย่างมีระบอบประชาธิปไตย โดยการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ วางแผนร่วมกับหน่วยงานในฐานะสมาชิกของเมืองเพิ่มมากขึ้น

การเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละ
1. มีทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง	114	265	+151	100.00
2. สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนกู้ยืม	28	163	+135	61.51
3. เป็นผู้แทนคณะกรรมการระดับชุมชน	41	161	+120	60.75
4. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	46	261	+215	98.49
5. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน	37	250	+213	94.34
6. เข้าถึงการใช้จ่ายพื้นที่ส่วนกลาง	29	240	+211	90.57
7. เข้าถึงการรวมกลุ่มอาชีพ	20	101	+81	38.11

7. ศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด

เมืองบางพูน ยกกระดับเป็นพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบในการทำโครงการบ้านมั่นคง ในด้านการบริหารงานก่อสร้างโดยช่างชุมชน การจัดระบบเอกสารบัญชี การเงิน มีวัฒนธรรมการดูแลผู้สูงอายุ โดยเชิดชูคนทำงานบ้านมั่นคงที่ได้สร้างกระบวนการต่อสู้จนมีบ้านให้ลูกหลานได้อยู่อาศัยต่อไป

เมืองกรณศึกษา 8 : เมืองรังสิต อำเภอรังสิต จังหวัดปทุมธานี

เทศบาลนครรังสิตเป็นเมืองขนาดใหญ่ ประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน ประชากรทั้งสิ้น 79,396 คน 36,465 ครัวเรือน/หลังคาเรือน สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีคลองรังสิตประยูรศักดิ์ผ่านกลางแบ่งเขตพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้ขุดตั้งแต่ปี 2433 โดยขุดแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลบ้านใหม่ อำเภอมืองปทุมธานี ไปจนถึงเขตอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก ความยาวโดยประมาณ 38.4 กิโลเมตร มีคลองซอย 14 คลอง อยู่ในเขตเทศบาลนครรังสิต จำนวน 3 คลองซอย ใช้สำหรับส่งน้ำเพื่อประโยชน์ทางกสิกรรมและคมนาคมขนส่งในสมัยก่อน เทศบาลนครรังสิตมีพื้นที่ทั้งหมด 20.80 ตารางกิโลเมตร มีระบบการปกครองจากเดิมในรูปแบบผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน ตำบลประชาธิปไตย แต่เมื่อได้รับอิทธิพลจากความเป็นเมืองเข้ามา ส่งผลให้ผู้นอพยพเข้ามาอยู่อาศัยกันหนาแน่นขึ้น และเปลี่ยนการปกครองมาเป็นสุขาภิบาล เทศบาลตำบลประชาธิปไตย แต่เนื่องจากประชาธิปไตยไม่เป็นที่รู้จักจึงเปลี่ยนมาใช้คำว่ารังสิตยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองรังสิต และเทศบาลนครรังสิตในที่สุด โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเมืองรังสิตส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัยภายนอก เนื่องจากเป็นพื้นที่ทำเลบริเวณประตูหน้าด่านระหว่างกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่างๆทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้พื้นที่นี้มีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นศูนย์กลางด้านคมนาคมและขนส่ง ตลอดจนศูนย์กลางสำหรับกระจายสินค้าและบริการ นอกจากนี้ การที่ตั้งอยู่ใกล้เมืองหลวงทำให้การติดต่อธุรกิจและราชการทำได้สะดวก ได้รับประโยชน์ทางอ้อมจากการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ จึงทำให้เทศบาลนครรังสิตเป็นแหล่งงานและแหล่งการค้าที่สำคัญ เป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก และส่งผลให้มีประชากรแฝงมากเข้ามาอาศัยในเวลาต่อมา ถือว่าสภาพสังคมที่มีลักษณะเป็นเมืองกึ่งชนบท จากพื้นที่ที่เคยเป็นพื้นที่กสิกรรมเปลี่ยนแปลงมาเป็นพื้นที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับประชากรที่เข้ามาทำงานในเมืองมากขึ้น จากหมู่บ้านเล็กๆขยายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ที่มีทั้งชุมชนตามธรรมชาติ ชุมชนที่เทศบาลจัดตั้ง ชุมชนที่เป็นผู้บุกรุก และชุมชนผู้อพยพพลัดถิ่น ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ในพื้นที่เทศบาลนครรังสิต จำนวน 1 กลุ่มออมทรัพย์ 7 สหกรณ์ ตามแต่ละโซนพื้นที่ โครงการ อนุมัติสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน จำนวน 38 โครงการ 1,110 ครัวเรือน

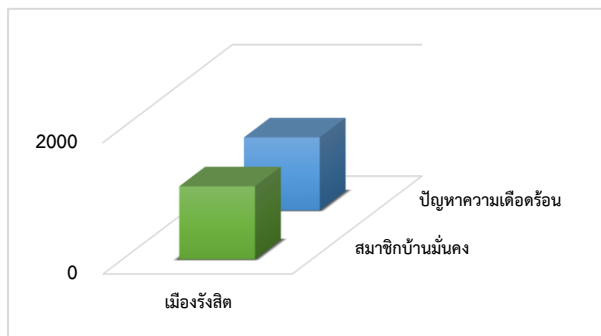
1. ความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน

การสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนที่ดินที่อยู่อาศัยเมื่อปี 2546 พบว่ามีจำนวนผู้เดือดร้อนในที่ดินสาธารณะฯ บุกรุกล้ำแนวคลอง และที่ดินแขวงทาง เป็นจำนวน 1,110 ครัวเรือน ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวเทศบาล

นครรังสิตต้องการจัดระเบียบการอยู่อาศัยที่ดียิ่งขึ้น จึงสำรวจข้อมูล เรียกคืนพื้นที่ที่ชุมชนบุกรุกเพื่อรื้อถอนส่งมอบให้กับเจ้าของที่ดิน นำไปปรับภูมิทัศน์ที่ถูกละเลยเหมาะสมกับเป็นพื้นที่ใจกลางเมือง ซึ่งชุมชนที่รื้อย้ายได้ดำเนินการซื้อที่ดินเอกชนที่เป็นที่รกร้างว่างเปล่าเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างที่อยู่อาศัย ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่ของเมืองให้น่ามองยิ่ง คนภายนอกขับรถผ่านไปมาก็เจอแต่ภูมิทัศน์ที่มีระเบียบมากขึ้น โดยสถาบันฯ จึงสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงเพื่อเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม เกิดขบวนการภาคประชาชน และงบประมาณจำนวนหนึ่งในการแก้ไขปัญหา ขับเคลื่อนการสร้างความมั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัย จำนวน 8 โครงการ 1,110 ครัวเรือน งบประมาณรวม 51,306,480 บาท ซึ่งสามารถดำเนินการซื้อที่ดินเอกชนถือครองกรรมสิทธิ์ร่วมเป็นของสหกรณ์ 8 โครงการ ดังนี้

ชื่อโครงการ	ประเภทที่ดิน	กรรมสิทธิ์	ครัวเรือน	อนุมัติงบประมาณ
1. สหกรณ์เคหสถานเมืองรังสิต จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	140	9,477,000
2. สหกรณ์เคหสถานสร้างสรรค์นครรังสิต จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	219	9,567,750
3. สหกรณ์เคหสถานร่วมมิตรร่วมใจ จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	150	4,585,000
4. สหกรณ์เคหสถานรัตนปทุม จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	82	3,026,980
5. สหกรณ์เคหสถานมั่นคงนครรังสิต จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	50	1,793,750
6. สหกรณ์บริการบ้านมั่นคงสานฝันนครรังสิต จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	112	8,680,000
7. สหกรณ์บริการบ้านมั่นคงมิตรสัมพันธ์ จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	302	11,632,250
8. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนคลองสวน	ซื้อที่ดินเอกชน	ชุมชน	55	2,543,750
รวม			1,110	51,306,480

2. การลดลงของชุมชนแออัดในแต่ละเมือง

ผลการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัย จากประชากรทั้งสิ้น 36,465 ครัวเรือน ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลในช่วงปี 2546 จากกลุ่มผู้เดือดร้อนที่มีปัญหาเร่งด่วนในพื้นที่เพลิงไหม้ที่ดินเอกชน จึงทำให้ได้ผู้เดือดร้อนจำนวน 140 ครัวเรือน ที่ขึ้นมานำร่องการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคง โดยมีท้องถิ่นให้

การสนับสนุนตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ เกิดการรวมกลุ่มเพื่อออมทรัพย์หาซื้อที่ดิน เนื่องจากผู้เดือดร้อนกลุ่มแรกเช่าอยู่อาศัยในที่ดินเอกชน จึงได้รวมกลุ่มและนำเงินออมขอแบ่งซื้อที่ดินบริเวณเดิมกับเจ้าของที่ดิน ขนาดที่ดิน 8 ไร่กว่า และเกิดเป็นสหกรณ์เคหสถานเมืองรังสิต จำกัด แห่งแรกของเทศบาลนครรังสิต หลังจากนั้นในช่วงปี 2550 จึงมีการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนทั้งเมือง เนื่องจากยังมีกลุ่มผู้บุกรุกอยู่อาศัยในที่ดินรัฐและที่ดินเอกชนจำนวนมากและเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ รวมทั้งท้องถิ่นมีนโยบายที่ต้องการจัดระเบียบที่อยู่อาศัย โดยสำรวจข้อมูลชุมชนทั้งเมือง 77 ชุมชน พบว่าเป็นชุมชนที่บุกรุกอยู่ในที่ดินอย่างมิชอบ 18 ชุมชน อาทิ ชุมชนบ้านชายคลอง ชุมชนสะพานคู่ ชุมชนคลองสองสามัคคี ชุมชนบึงใหญ่ ชุมชนหลังอุโป.108 เป็นต้น การดำเนินการของชุมชนที่เกิดขึ้นนี้ จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัยบ้านมั่นคงทุกชุมชน ถึงแม้ชุมชนเหล่านี้จะเป็นชุมชนที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ท้องถิ่นก็ยังส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้ได้รับการช่วยเหลือ พบครัวเรือน

ที่มีความเดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 1,110 ครัวเรือน ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว 1,110 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00 ของผู้เดือดร้อนทั้งหมด รายละเอียดแผนผังการกระจายตัวของกลุ่มผู้เดือดร้อน ดังนี้

3. กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และกองทุนเมือง

สมาชิกเมืองรังสิต หลังจากเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงเกิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่ดินที่อยู่อาศัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกและคนในเมือง ได้กำหนดเป้าหมายเพื่อตอบสนองการแก้ปัญหาและความต้องการของผู้เดือดร้อนให้มีโอกาสในการเข้าถึงที่อยู่อาศัยและที่ดินเป็นของตนเอง เกิดการแก้ปัญหาแบบบูรณาการยกระดับเป็นการพัฒนาทั้งเมือง โดยประชาชนผู้มีปัญหาด้วยกันก่อตั้งขึ้น หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนเป็นผู้สนับสนุน ซึ่งเงื่อนไขกติกาของกองทุนได้ปรับให้เอื้อต่อการพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยที่เติบโตอย่างรวดเร็ว สนับสนุนให้กับโครงการที่ประสบปัญหาเงินสินเชื่อไม่เพียงพอ อย่างน้อยก็ได้มีเงินทุนของชุมชนในการสมทบ ช่วยแบ่งเบาภาระผ่อนชำระของกลุ่มสมาชิกด้วยกัน แบ่งปันเงินกองทุนส่วนหนึ่งเพื่อส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมสวัสดิการ ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิต ตั้งแต่สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม และภาคการเกษตรกรรม ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ และมีเงินส่วนหนึ่งในการการบริหารจัดการ เชื่อมโยงประสานร่วมกับภาคีในการพัฒนาเมืองรังสิตให้น่าอยู่น่ามอง

โดยแบ่งกองทุนในการบริหารจัดการออกเป็น 3 กองทุน ใหญ่ ดังนี้

1. กองทุนที่อยู่อาศัยเพื่อการพัฒนาเมือง เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาด้านที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง ตกขอบ ไม่มีที่อยู่อาศัยในเมืองรังสิต
2. กองทุนสวัสดิการและกองทุนรักษาดินรักษากัน เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันตั้งแต่การเกิด/เจ็บป่วย/ชรา/และด้อยโอกาส รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ที่มิบ้านที่มั่นคงและเกิดหลักประกันหากเกิดเหตุไม่อันควร อันเป็นการรักษาดินและรักษากัน

3. กองทุนกู้ยืม เพื่อการแก้ไขปัญหานี้สิน กลุ่มคนว่างงาน กลุ่มคนด้อยโอกาสที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ได้กู้ยืมเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

ถือเป็นความพยายามของกลุ่มกองทุนที่จะกำหนดเงื่อนไขในการสนับสนุนให้ “คนจน เป็นคนจนมีศักดิ์ศรี ร่วมกันแก้ปัญหาด้วยระบบการจัดการกองทุนที่ยืดหยุ่นสำหรับทุกคนในเมือง ลบคำสบประมาทที่ว่า คนจนผิตตั้งแต่เกิด กองทุนผิตตั้งแต่คิดจัดตั้ง” นายนิเวศน์ มอญติ ประธานกองทุนที่อยู่อาศัยเพื่อการพัฒนาเมือง กล่าวไว้ในงานวันที่อยู่อาศัยโลก ประจำปี 2552

ทั้งนี้ ผลการสำรวจข้อมูลระดับครัวเรือนจากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 244 ครัวเรือน พบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง สมาชิกเข้าร่วมกองทุนชุมชนจำนวน 23 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนชุมชนเพิ่มขึ้นจำนวน 100 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 40.98 , สมาชิกกองทุนสวัสดิการจำนวน 22 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนสวัสดิการเพิ่มขึ้นจำนวน 216 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 88.52 และ , จัดตั้งกองทุนรักษาดินรักษาบ้านสำหรับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 244 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนระดับเมือง	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละสมาชิกทั้งหมด
1. สมาชิกกองทุนชุมชน	23	123	+ 100	50.41
2. สมาชิกกองทุนสวัสดิการ	22	238	+ 216	97.54
3. สมาชิกกองทุนรักษาดินบ้าน	0	244	+ 244	100.00

4. ความเปลี่ยนแปลง แผนการพัฒนาเมือง และการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาเมือง

เมื่อมีการเสนอแผนการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยในระดับตำบลร่วมกับเทศบาลนครรังสิต สถาบันฯได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหมาแล้ว จำนวน 8 โครงการ โดยมีสภาพความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการตัวอย่าง ดังนี้

สหกรณ์เคหสถานสร้างสรรค่นครรังสิต จำกัด เดิมเป็นกลุ่มชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากไล่อื้อในที่ดินกรมชลประทาน จำนวน 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนสะพานคู่ ชุมชนบ้านชายคลอง ชุมชนหลังแม่โคโร และชุมชนเอสทีไอ แล้วจึงจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และจัดตั้งเป็นสหกรณ์ในที่สุด ซึ่งรวมกันจากหลายชุมชนที่ประสบปัญหากระบวนการแรกๆสามารถรวมกลุ่มสมาชิกได้มาก แต่ด้วยต่างคนต่างที่มา ไม่มีความเชื่อใจซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้เดือดร้อนลดน้อยลง โดยสมาชิกที่เหลืออยู่คือกลุ่มคนที่มีความต้องการมีบ้านและเกิดความเป็นเจ้าของร่วมในการแก้ไขปัญหจริงๆ สร้างบ้าน สร้างชุมชน สร้างระบบความสัมพันธ์ พัฒนาศักยภาพของตนเอง และเสียสละเพื่อประโยชน์ในการทำงานร่วม

สหกรณ์เคหสถานรัตนปทุม จำกัด เดิมเป็นกลุ่มชุมชนที่ผู้เดือดร้อนบุกกรุกอยู่อาศัยในที่ดินลำรางสาธารณะ ของเทศบาลนครรังสิต โดยหลังจากดำเนินการสำรวจผู้เดือดร้อนสามารถรวบรวมข้อมูลผู้เดือดร้อนได้จำนวน 82 ครัวเรือน จากชุมชนเก็บสมบัติ ชุมชนเสียบคลองสอง ซึ่งในกระบวนการส่งเงินสมทบกองทุนเพื่อสร้างบ้านและซื้อที่ดินนั้น ชุมชเกิดการเปลี่ยนแปลงสิทธิ์เป็นจำนวนมาก คณะกรรมการชุมชนต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาเพื่อไม่ให้ผู้เดือดร้อนต้องหลุดออกจากโครงการกลายเป็นภาระของสังคม ต้องพร้อมที่จะออกไป หรือ

อยากกลับภูมิลำเนาเดิมของตนเอง เกิดระบบในการช่วยเหลือดูแลกันของคนในชุมชน “เป็นเครือข่าย เป็นครอบครัวใหญ่ระดับชุมชน”

สหกรณ์บริการบ้านมั่นคงสถานฝันนครรังสิต จำกัด เดิมบุกกรุกอยู่อาศัยในที่ดินสินทรัพย์ของธนาคาร เป็นกลุ่มผู้เดือดร้อนที่ร่วมกันขึ้นมาหลังจากได้เห็นรูปธรรมของโครงการบ้านมั่นคงในแห่งอื่นๆ ในการสำรวจข้อมูลพบเดิมผู้เดือดร้อนเป็นจำนวนมาก แต่ไม่สามารถหาที่รองรับการรื้อย้ายแปลงขนาดใหญ่ได้ จึงแบ่งกลุ่มผู้เดือดร้อนเป็นสองส่วน โดยส่วนหนึ่งย้ายไปอยู่ที่เทศบาลตำบลบางปูน และส่วนหนึ่งให้ที่ดินในเขตเทศบาลนครรังสิต ซึ่งถือว่าพื้นที่ไม่ไกลกันมากนัก ใช้กระบวนการออมทรัพย์และทำความเข้าใจกับสมาชิกด้วยการยกตัวอย่างรูปธรรมความสำเร็จของโครงการอื่นๆ ในเมืองและชี้ให้เห็นสถานการณ์ความเสี่ยงที่ชุมชนจะโดนรื้อถอนได้ ใช้การบันทึกความร่วมมือกับท้องถิ่นเพื่อจัดตั้งเป็นสหกรณ์และกลไกรับรองที่น่าเชื่อถือ ปัจจุบันสมาชิกได้เข้ามาอยู่ได้เริ่มของคณะกรรมการเมืองที่คอยสนับสนุนทั้งเรื่องที่อยู่อาศัยและการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาศักยภาพคนทำงานให้เชื่อว่าทุกคนสามารถเปลี่ยนแปลงและเรียนรู้ได้

นอกจากนี้ เกิดการเชื่อมโยงกับหน่วยงานและภาคีต่างๆ ท้องถิ่นเข้ามาเป็นกลไกกลางร่วมกับพอช. เพื่อให้เกิดการประสานเชื่อมโยงกลไกต่างในพื้นที่ โดยบทบาทของท้องถิ่นเองลงพื้นที่ส่งเสริมทำความเข้าใจกับชุมชน/หน่วยงาน สนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ดูงานเป็นประจำทุกปี พร้อมทั้งจัดให้มีการสัมมนาให้กับโครงการบ้านมั่นคงที่เกิดขึ้นในเมือง เพื่อสร้างความเชื่อมั่น สร้างความสัมพันธ์คนทำงานทั้งชุดเก่าและชุดใหม่ ผลักดันเรื่องการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินในระดับนโยบาย หรือข้อบัญญัติของท้องถิ่น สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ เพื่อให้อยู่ในแผนของเทศบาล เพื่อรับงบประมาณสนับสนุน และเป็นการรับรองข้อมูลให้กับหน่วยงานภาคีต่างๆ ซึ่งที่ผ่านมามีหน่วยงานไฟฟ้า ประปา เข้ามาสนับสนุนการติดตั้งระบบโครงสร้างพื้นฐาน หน่วยงานรพ.สต.เข้ามาสนับสนุนเรื่องหลักประกันทางสุขภาพ การตรวจเยี่ยมโดยเครือข่ายอสม.ที่เข้ามาয়ในพื้นที่ชุมชนบ้านมั่นคงที่เกิดขึ้นใหม่ และเชื่อมโยงกับโครงการนโยบายใหม่ๆของรัฐ อาทิ โครงการ SML โครงการไทยนิยมยั่งยืน เข้ามายังกลุ่มสมาชิกโครงการบ้านมั่นคง และจัดพื้นที่งานกิจกรรมต่างๆของท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนได้แสดงศักยภาพ ความพร้อมต่อหน่วยงานและภาคี ส่งผลให้เกิดการยอมรับในกระบวนการภาคประชาชนที่จะลุกขึ้นมาขับเคลื่อนโครงการพัฒนาเมืองต่อไป

ในอนาคต คณะกรรมการเมืองรังสิตมีแผนในการทำเรื่องบ้านมากกว่าบ้านหรือบันไดขั้นที่ 7 ของเมือง โดยมีมติร่วมกันในการส่งเสริมการประกอบอาชีพ เชื่อมโยงกับเทศบาล สถาบันการศึกษา ศูนย์ฝึกอบรมต่างๆ ในการเข้าไปเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพ เช่น กลุ่มนวดแผนโบราณของผู้สูงอายุ กลุ่มการทำขนมและจะเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนของกลุ่มสตรี ฯลฯ การส่งเสริมพื้นที่สีเขียวในชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมของทุกคนในเมือง ตัวอย่างที่สหกรณ์เคหะสถานสร้างสรรค์นครรังสิต จำกัด ได้เริ่มนำร่องปลูกพืชผักสวนครัวในพื้นที่ส่วนกลาง ส่งเสริมรั้วกินหน้าบริเวณบ้าน “หากรถกับข้าวไม่มาก็ยังมีกิน” และมีสภาพแวดล้อมที่ชวนมองยิ่งขึ้น นอกจากนี้เป็นแผนที่ทำให้เกิดกิจกรรมที่ทุกคนทำได้ เพื่อให้ทุกคนเกิดการมีส่วนร่วม ช่วยกันดูแล และสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และการประกอบกิจการธุรกิจน้ำดื่มบ้านมั่นคงเมืองรังสิต เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการซื้อน้ำจากเอกชน และสร้างรายได้ให้กับชุมชน ยกย่องเป็นกองทุนที่จะปันผลให้กับสมาชิกและใช้จ่ายกิจกรรมงานประเพณีต่างๆ

5. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน และระดับเมือง

สมาชิกเมืองรังสิตส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากชนบท เพื่อเข้ามาเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม โดยจะประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างโรงงาน ลูกจ้างห้างสรรพสินค้า หรือพ่อค้าแม่ค้าหาบเล่แผงลอยตามบริเวณหน้าพื้นที่โรงงาน ห้างสรรพสินค้า แต่เมื่อมีการทำโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกจึงเกิดการรวมกลุ่มเพื่อให้มีการประกอบอาชีพเพื่อเป็นรายได้เสริม/รายได้หลัก เนื่องจากในภาคอุตสาหกรรม โรงงานต่างๆในพื้นที่เคยถูกวิฤตการณ์ทางเศรษฐกิจจนต้องปิดโรงงาน ส่งผลให้ผู้เดือดร้อนถูกเลิกจ้างงานจึงมีการรวมกลุ่มเพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการรองรับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 244 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอแต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ จำนวน 137 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 56.15 , ครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอและมีเงินเหลือเก็บ จำนวน 63 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 25.82 และ , ครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จำนวน 44 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 18.03

รายได้	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. รายได้เพียงพอ แต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ	137	56.15
2. รายได้เพียงพอ มีเงินเหลือเก็บ	63	25.82
3. รายได้ไม่เพียงพอ	44	18.03

ด้านภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 244 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเท่าเดิม จำนวน 56 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.95 , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น จำนวน 141 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 57.79 และ , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายลดลง 47 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 19.26 ทั้งนี้ ที่ภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่เพิ่มมากขึ้นก็เนื่องจากหลังการผู้เดือดร้อนมีที่อยู่อาศัยแล้ว ก็เกิดความต้องการในทรัพย์สิน อำนวยความสะดวกในครัวเรือนของตนเองเพิ่มมากขึ้น

ค่าใช้จ่าย	ครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละ
1. ค่าใช้จ่ายเท่าเดิม	56	22.95
2. ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น	141	57.79
3. ค่าใช้จ่ายลดลง	47	19.26

ด้านภาระหนี้สิน หลังจากสร้างบ้านแล้ว คณะกรรมการเมืองได้จัดตั้งกองทุนเมืองเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนทั้งเมือง และเป็นแหล่งให้สมาชิกที่ไม่เคยมีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินกู้จากสถาบันการเงิน ได้มีทุนในการกู้ยืมไปพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ซึ่งสมาชิกหลายคนได้กู้ยืมกับกองทุนเพื่อไปลงทุนประกอบอาชีพค้าขาย ซื้อทรัพย์สินเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หรือการมีหนี้สินในตอนนี้คือการที่สมาชิกมีหนี้ที่ดี

6. การพัฒนาระบบสังคมระดับชุมชน และระดับเมือง

ที่ผ่านมา การอยู่อาศัยของกลุ่มคนหลากหลายแหล่งที่มาและไม่ได้เกิดการจัดระเบียบในการอยู่อาศัย ส่งผลให้ผู้เดือดร้อนอยู่อาศัยกันอย่างแออัด และเป็นแหล่งเสื่อมโทรมในที่สุด เกิดปัญหาการมั่วสุมยาเสพติด ปัญหาอาชญากรรมตามมาในที่สุด สมาชิกโครงการบ้านมั่นคง กล่าวว่าจากเดิมที่อยู่อาศัยในสลัม พอได้เข้ามาอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง บ้านที่เป็นตึกอาคาร มีสีสันทันสวยงาม มีพื้นที่ชุมชนที่เป็นระเบียบ รู้สึกถึงความเท่าเทียมที่ได้รับการยกสถานะทางสังคมที่ดีขึ้น สมาชิกบางรายกล่าวว่าหากจะต้องกลับไปอยู่ที่ภูมิลำเนาเดิมของตนเอง

ชีวิตก็ไม่ต่างอะไรจากการบุกรุกอยู่ในที่สาธารณะ เพราะกลับไปแล้วก็คงไม่มีเงินจะไปหาอาชีพ ทหารายได้ใน การพัฒนาตัวเองในที่ดินต่างจังหวัดให้ดีขึ้น ในปัจจุบันนี้ที่สมาชิกทุกคนมีบ้านมั่นคงแล้ว ส่งผลให้เกิดความ มั่นคงในการอยู่อาศัยของสมาชิกในบ้าน มีพื้นที่ให้เด็กในชุมชนวิ่งเล่นได้โดยไม่ต้องถึงความปลอดภัย เพราะ อยู่ในชุมชนเดียวกัน สมาชิกในชุมชนช่วยกันสอดส่องดูแล มีพื้นที่ส่วนกลาง มีสนามเด็กเล่น ที่เด็กๆไม่ต้องไป เล่นที่อื่น ไฟฟ้าส่องสว่างตีมองเห็นได้ เกิดสุขภาวะในชุมชนที่ดี

เกิดการรวมกลุ่มและเครือข่ายสมาชิกบ้านมั่นคง ดังนี้

(1) กลุ่มเด็กและเยาวชน การรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดการพบปะพูดคุยกันในเชิงพัฒนา เสริมสร้างขีด ความสามารถที่มีอยู่ของเยาวชนด้วยการสร้างสรรค์กิจกรรมในการพัฒนาตนเอง สู่การพัฒนาเมืองรังสิต เกิด กลุ่มฐานพลังในปกป้อง ป้องกัน ปัญหาจากภัยคุกคาม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาเด็กติดเกมส์ ปัญหา เยาวชนมั่วสุม แต่ปรับเปลี่ยนให้เด็กและเยาวชนหันกลับมาให้ความสำคัญในการรักษาวิถีวัฒนธรรมของชาว รังสิต เช่น การประกอบอาหารรสชาติของก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต ขนมถ้วยรังสิต การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกสาย คลองรังสิต สายน้ำแห่งชีวิตคนรังสิต โดยได้ดำเนินการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนนครรังสิต ซึ่งถือเป็นการกลุ่ม เด็กและเยาวชนของโครงการบ้านมั่นคงที่เชื่อมโยงไปยังเด็กและเยาวชนโดยรอบ

(2) กลุ่มสื่อประชาสัมพันธ์ การรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดการประชาสัมพันธ์พื้นที่รูปธรรมในเมืองรังสิต โดยเฉพาะโครงการบ้านมั่นคงที่นำไปสู่การขยายผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในทุกประเด็นงาน เกิดผลกระทบเชิง บวกในการสื่อสาร ร่วมกันแก้ไขปัญหาข้อติดขัดอย่างสร้างสรรค์ เกิดการเชื่อมโยงกลุ่มงาน/องค์กร/ชุมชน/ภาคี อย่างกว้างขวาง โดยมีการออกรายการสถานีโทรทัศน์ เคเบิลทีวี MSS จังหวัดปทุมธานี และจัดทำสื่อ ประชาสัมพันธ์เพื่อใช้ในการแสดงรูปแบบต่างๆ

(3) กลุ่มเศรษฐกิจและทุนชุมชน (องค์กรการเงินเมืองรังสิต) การรวมกลุ่มเพื่อยกระดับกองทุนชุมชนสู่ การทำกองทุนเมือง นำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบ การพัฒนาที่อยู่อาศัย และส่งเสริมให้เกิดทุน ชุมชน บริหารจัดการโดยกลุ่มสมาชิกบ้านมั่นคงที่ว่างงาน มาเรียนรู้ ฝึกทักษะการเป็นพนักงานจัดทำบัญชี การเงิน และเรียนรู้ระบบการรายงาน วิเคราะห์สถานะทางการเงิน จากนั้นเปิดให้กลุ่มสมาชิกได้เข้าถึงแหล่ง เงินทุนในการนำไปประกอบอาชีพ หรือใช้จ่ายในกรณีเร่งด่วน โดยถือเป็นกลุ่มกองทุนที่มีความยืดหยุ่นเพื่อให้ ใช้น้องได้ดูแลซึ่งกันและกัน

(4) กลุ่มป้องกันภัยพิบัติ เพื่อให้เกิดการเตรียมความพร้อมและการเยียวยาในขณะที่เกิดภัยพิบัติหรือ หลังประสบภัยพิบัติแล้ว โดยจัดตั้งศูนย์ประสานงานความช่วยเหลือตามจุดชุมชนโครงการบ้านมั่นคง จัด คณะทำงานเพื่อเป็นกลไกในการประสานงาน เตรียมความพร้อมการรับ-ส่งความช่วยเหลือ โดยมีการฝึกอบรม จากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการรับมือภัยพิบัติ/เหตุฉุกเฉิน เพื่อให้คณะทำงานกลุ่มสามารถวิเคราะห์ และกระจายข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิกในการป้องกันภัยพิบัติเบื้องต้นได้

จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 244 ครัวเรือน พบว่า (1) สมาชิกมีทะเบียน บ้านเป็นของหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 244 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00 (2) สมาชิกเข้าถึงแหล่งหลังเข้า ร่วมโครงการทั้งสิ้น 236 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 96.72 (3) สมาชิกมีบทบาทเป็นคณะทำงานระดับชุมชนหลัง เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 48 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 19.67 นอกจากนี้ สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองรังสิต

ส่วนใหญ่ยังได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน เข้าถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนกลาง การรวมกลุ่มกิจกรรมต่างๆเพิ่มมากขึ้น

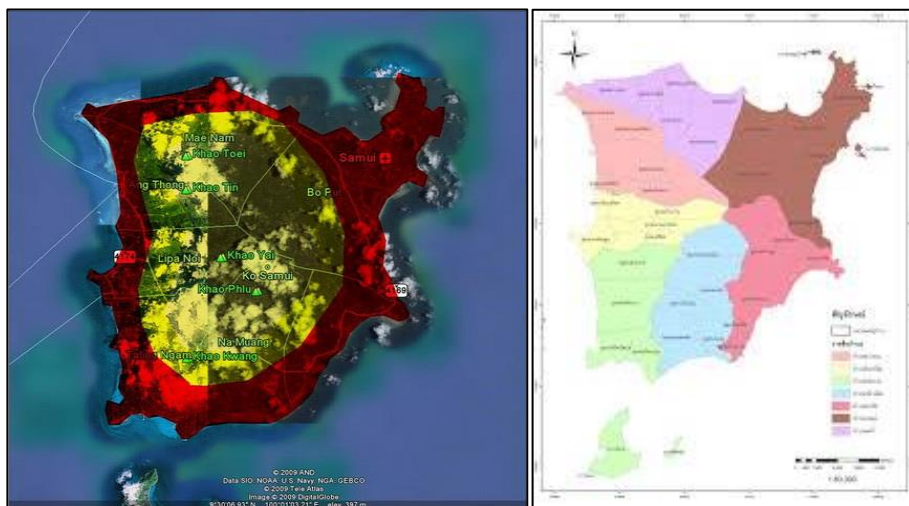
การเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ	ก่อนเข้าร่วม โครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วม โครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละ
1. มีทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง	51	244	+193	100.00
2. สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนกู้ยืม	26	236	+210	96.72
3. เป็นผู้แทนคณะทำงานระดับชุมชน	33	48	+15	19.67
4. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	31	126	+95	51.64
5. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน	32	47	+15	19.26
6. เข้าถึงการในพื้นที่ส่วนกลาง	26	232	+206	95.08
7. เข้าถึงการรวมกลุ่มอาชีพ	27	100	+73	40.98

นอกจากนี้ คณะทำงานที่รุกขึ้นมาทำงานระดับเมือง กล่าวว่าก่อนที่จะขึ้นมาเป็นคณะทำงาน เป็นเพียงผู้เดือดร้อนคนหนึ่งในเมืองไม่เคยมองเห็น ไม่มีใครรู้จัก อยู่อาศัยและทำงานไปวันต่อวัน ชีวิตไม่เคยรู้ว่าจะถูกไล่อื้อเมื่อไหร่ พอได้เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงได้พัฒนาศักยภาพของตนเองไปพร้อมกับการสร้างบ้าน จนสามารถสร้างบ้านได้สำเร็จและนำประสบการณ์ไปช่วยผู้เดือดร้อนคนอื่น ได้ความผูกพันกับพี่น้องผู้เดือดร้อนเจ้าหน้าที่ หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือ

7. ศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหามุมชนแออัด

เมืองรังสิต ยกระดับพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบในการทำโครงการบ้านมั่นคง การจัดระเบียบการใช้ประโยชน์ในที่ดิน และกระบวนการ พัฒนาโดยภาคประชาชน รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการขยะโดยตั้งเป้าหมายเป็นชุมชน ถนนไร้ขยะ ซึ่งในพื้นที่ชุมชนหนึ่งจะมีถังขยะเพียง 3-4 ใบ นำเอาขยะที่ได้มาคัดแยกเพื่อไปทำเป็นขยะรีไซเคิล ดอกไม้ แจกันจากของน้ำยาปรับผ้านุ่ม น้ำหมักชีวภาพ และออกบูธจัดแสดงและจำหน่ายตามงานกิจกรรมต่างๆ

เมืองกรณีศึกษา 9 : เมืองเกาะสมุย อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

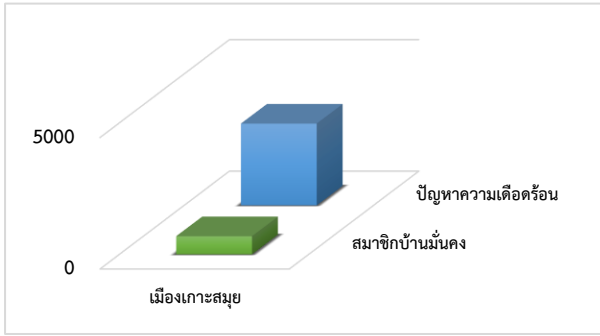
เทศบาลนครเกาะสมุยเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงแห่งเดียวในอำเภอเกาะสมุย ที่อยู่ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีเนื้อที่ประมาณ 252 ตารางกิโลเมตร (157,273 ไร่) ถือเป็นเกาะที่ใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศรองจากเกาะภูเก็ตและเกาะช้าง ปัจจุบันนี้เกาะสมุยมีประชากรอาศัยอยู่ในพื้นที่จำนวน 65,109 คน ไม่นับรวมประชากรแฝงซึ่งมีประมาณสามเท่าของประชากรตามทะเบียนราษฎร และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติประมาณ 3,000 คนต่อวัน เดิมทีเกาะสมุยเป็นพื้นที่ที่มีชื่อเสียงในด้านการปลูกมะพร้าว แต่ปัจจุบันกลายเป็นสถานที่พักผ่อนตากอากาศที่ชาวต่างประเทศนิยมเดินทางมาท่องเที่ยว มีร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรม และสถานบันเทิงจำนวนมาก พร้อมทั้งเส้นทางคมนาคมที่พร้อมเปิดรับคนภายนอกเข้าสู่พื้นที่ ได้แก่ การคมนาคมทางน้ำและทางอากาศ ซึ่งท่าอากาศยานของเกาะสมุยถือเป็นท่าอากาศยานนานาชาติที่สายการบินทั้งในและต่างประเทศสามารถเดินทางมายังเกาะได้โดยตรง เมื่อปริมาณการท่องเที่ยวเริ่มมีจำนวนมากขึ้น ส่งผลให้แรงงานทยอยเดินทางเข้ามาอยู่อาศัยและหาแหล่งงานอย่างไม่ขาดสาย พื้นที่ในการอยู่อาศัยเกิดความหนาแน่นและมีสภาพเป็นชุมชนแออัดในที่สุด ในการเข้ามาของแรงงานเกือบทั้งหมดจะเข้ามาเช่าที่ดินจากเจ้าของที่ดินเอกชน ซึ่งมักจะปล่อยพื้นที่ให้เช่าโดยไม่มีการจะเป็นระเบียบ ให้ผู้เช่าปลูกสร้างบ้านอยู่ตามอัธยาศัยด้วยวัสดุที่ไม่แข็งแรงคงทน ทั้งยังมีระบบสาธารณูปโภคไฟฟ้า ประปาที่มีราคาสูงกว่าปกติ ปัจจุบันได้จัดตั้งสหกรณ์ในพื้นที่เทศบาลนครเกาะสมุย จำนวน 3 สหกรณ์ ตามแต่ละโซนพื้นที่โครงการอนุมัติสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน จำนวน 3 โครงการ 688 ครั้วเรือน

1. ความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน

ก่อนการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนที่ดินที่อยู่อาศัยเมื่อปี 2551 ผู้เดือดร้อนในเกาะสมุยรวมตัวเพื่อร้องเรียนปัญหาด้านที่อยู่อาศัยและคุณภาพชีวิตคนเกาะสมุยต่อรัฐมนตรีกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในสมัยนั้น ขณะกำลังลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมประชาชน หลังจากรับทราบข้อมูลความเดือดร้อนจึงได้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้แก่ พมจ. พอช. และเทศบาลนครเกาะสมุย เพื่อหาหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว พบว่ามีจำนวนผู้เดือดร้อนที่ต้องเช่าที่ดินปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในที่ดินเอกชน โดยถูกเรียกเก็บค่าเช่าที่ดิน ค่าน้ำ ค่าไฟ ที่ไม่เป็นธรรม ผลการสำรวจความเดือดร้อนจำนวน 3,110 ครั้วเรือน สถาบันฯ จึงสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงเพื่อเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม เกิดขบวนการภาคประชาชน และงบประมาณจำนวนหนึ่งในการแก้ไขปัญหา ขับเคลื่อนการสร้างความมั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัย จำนวน 3 โครงการ 688 ครั้วเรือน งบประมาณรวม 49,485,000 บาท บาท ซึ่งสามารถดำเนินการซื้อที่ดินเอกชนถือกรรมสิทธิ์ร่วมเป็นของสหกรณ์ 2 โครงการ และดำเนินการขอเช่าที่ดินเอกชนในสัญญาเช่าระยะยาว 20 ปี 1 โครงการ ดังนี้

ชื่อโครงการ	ประเภทที่ดิน	กรรมสิทธิ์	ครั้วเรือน	อนุมัติงบประมาณ
1. บ้านมั่นคงโครงการ 1	เช่าที่ดินเอกชน	เช่าระยะยาว	300	23,000,000
2. บ้านมั่นคงโครงการ 2	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	80	5,115,000
3. บ้านมั่นคงโครงการ 3 (ไทย-มุสลิม)	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	308	21,370,000
รวม			688	49,485,000

2. การลดลงของชุมชนแออัดในแต่ละเมือง

ผลการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัย จากประชากรทั้งสิ้น 65,109 ครัวเรือน ไม่นับรวม ประชากรแฝง ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ กล่าวคือระยะแรก 3 เดือน (เดือนกรกฎาคม ถึงกันยายน) ปี 2551 นำร่องแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และที่ดิน จำนวน 300 ครัวเรือน โดยดำเนินการเช่า

ที่ดินเอกชนระยะยาว 20 ปี เพื่อปลูกสร้างบ้าน จัดทำบันทึกความร่วมมือกับเจ้าของที่ดิน หลังได้รับผลการ อนุมัติโครงการ ต่อมาระยะที่ 2 ปี 2553 ตั้งเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดิน จำนวน 1,000 ครัวเรือน และระยะที่ 3 ปี 2554 ตั้งเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินที่เหลือให้ครอบคลุมทุก ครัวเรือน ซึ่งเกณฑ์กติกาที่ผู้เดือดร้อนจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณนั้น ถูกกำหนดจากกลุ่มผู้เดือดร้อน ร่วมกับท้องถิ่นในการกำหนด ได้แก่ สมาชิกผู้เดือดร้อนต้องเป็นผู้ไม่มีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย เป็นผู้มีรายได้น้อยหรือยากจน อยู่อาศัยในเมืองเกาะสมุยไม่น้อยกว่า 1 ปี และมีการประกอบอาชีพประจำในเมืองเกาะสมุย รวมทั้งต้องยอมรับในการเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์และมีการออมอย่างสม่ำเสมอ สรุปรวมพบครัวเรือนที่มีความเดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 3,110 ครัวเรือน ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว 688 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.12 ของผู้เดือดร้อนทั้งหมด โดยดำเนินการเช่าและจัดซื้อที่ดินเอกชน ถือครองเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมกันของชุมชน รูปแบบ “การสร้างชุมชนใหม่” จำนวน 3 แปลงที่ดิน ซึ่งถือว่าได้แก้ไขปัญหาไปเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น เพราะเมืองเกาะสมุยยังคงเป็นเมืองเศรษฐกิจที่รองรับนักท่องเที่ยวจากทั้งในและนอกประเทศ รวมถึงการโยกย้ายถิ่นฐานจากภายนอกเข้ามาในเมืองเกาะสมุยยังคงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

3. กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และกองทุนเมือง

สมาชิกเมืองเกาะสมุย หลังจากเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงเกิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่ดินที่อยู่อาศัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกและคนในเมือง โดยผลการสำรวจข้อมูลระดับครัวเรือนจากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 655 ครัวเรือน พบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง สมาชิกเข้าร่วมกองทุนชุมชนจำนวน 77 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนชุมชนเพิ่มขึ้นจำนวน 175 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.72 , สมาชิกกองทุนสวัสดิการจำนวน 71 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนสวัสดิการเพิ่มขึ้นจำนวน 379 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 57.86 และ , จัดตั้งกองทุนรักษาดินรักษาบ้านสำหรับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 363 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 55.42 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ กองทุนเมืองเกาะสมุยมีการออมทรัพย์ในระดับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นกองทุนระดับชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน และกองทุนรักษาดินรักษาบ้าน ซึ่งการออมทรัพย์ยังคงทำเพียงระดับ

ชุมชนเท่านั้น ไม่ได้นำมารวมกลุ่มสมทบกันในระดับเมือง เนื่องจากยังไม่มีกลไกของคณะกรรมการระดับเมืองที่จะขึ้นมาบริหารจัดการที่ชัดเจน แต่จากการสำรวจข้อมูล พบว่าชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญในการทำกองทุนและการออมทรัพย์ เนื่องจากมีการเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาชิกทุกปี เกิดทุนการออมของสมาชิกโครงการรวมกันแล้ว 600,000 บาท

กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนระดับเมือง	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละสมาชิกทั้งหมด
1. สมาชิกกองทุนชุมชน	77	252	+175	38.47
2. สมาชิกกองทุนสวัสดิการ	71	450	+379	68.70
3. สมาชิกกองทุนรักษาดินบ้าน	0	363	+363	55.42

4. ความเปลี่ยนแปลง แผนการพัฒนาเมือง และการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาเมือง

เกาะสมุยเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ทำรายได้จากการจัดเก็บภาษีอากรเป็นอันดับต้นๆของประเทศ มีสนามบินอำนวยความสะดวกในการเดินทางทำให้มีนักลงทุนจากต่างชาติมากมายทั่วโลกเข้ามาจับจองพื้นที่ดินในเกาะสมุย ซึ่งส่งผลกระทบต่อทำให้ที่ดินในเกาะสมุยมีมูลค่าที่สูงขึ้นเป็นเงาตามตัว ที่ดินส่วนใหญ่อยู่ในความครอบครองของกลุ่มนักลงทุน และกลุ่มนายทุนเดิมในพื้นที่ ผู้มีรายได้น้อยขาดโอกาสในการครอบครองที่ดินเป็นของตนเอง ซึ่งเมื่อมีการเสนอแผนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในระดับตำบลร่วมกับเทศบาลนครเกาะสมุย สถาบันฯได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว จำนวน 3 โครงการ โดยมีสภาพความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการตัวอย่าง ดังนี้

สภาพการอยู่อาศัยเดิม	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง
<ul style="list-style-type: none"> ผู้เดือดร้อนต้องอาศัยเช่าที่เอกชนในการปลูกสร้างบ้าน หรือบางรายเช่าพักตามห้องพักร/บ้านเช่า ที่มีราคาสูง ตั้งแต่ 2,000 ถึง 5,000 บาท 	<ul style="list-style-type: none"> เกิดความมั่นคงในเรื่องที่ดินและที่อยู่อาศัย รวมทั้งภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง เฉลี่ยครัวเรือนละ 729 – 2,824 บาท
<ul style="list-style-type: none"> ระบบสาธารณูปโภค ไฟฟ้า-ประปา จำเป็นต้องต่อพ่วงกับเอกชน ซึ่งทำให้มีการเรียกเก็บอัตราค่าน้ำค่าไฟที่แพงกว่าปกติ (ค่าไฟฟ้า หน่วยละ 5 บาท ค่าน้ำประปา หน่วยละ 20 บาท) 	<ul style="list-style-type: none"> เข้าถึงระบบสาธารณูปโภค ไฟฟ้า-ประปา จากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายที่ลดลงและมีคุณภาพน้ำประปาที่ได้มาตรฐาน
<ul style="list-style-type: none"> ไม่มีสิทธิความเป็นพลเมืองเกาะสมุย โดยกตราคา ค่าจ้าง 	<ul style="list-style-type: none"> ได้รับทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง เกิดระบบการดูแลจากท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆ
<ul style="list-style-type: none"> ไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน และระบบกองทุนชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> เกิดกลุ่มกองทุนชุมชน กลุ่มคณะกรรมการในการบริหารจัดการชุมชนที่เป็นระบบ

บ้านมั่นคงเกาะสมุยโครงการ 1 เป็นโครงการแรกของเกาะสมุยที่มาจากผู้เดือดร้อนในกลุ่มบ้านเช่า อยู่อาศัยในที่ดินของเอกชน ซึ่งต้องจ่ายค่าเช่า ค่าน้ำ ค่าไฟ อย่างไม่เป็นธรรม กระบวนการได้มาซึ่งสมาชิกมาจากการสำรวจของแกนนำ 5 กลุ่มย่อย ใช้การสำรวจในช่วงวันหยุดงานหรือดูจังหวะที่ไม่ตรงกับการทำงาน พิธีกรรมทางศาสนาของชาวไทยมุสลิม เพื่อสำรวจข้อมูล จนได้ผู้เดือดร้อนจำนวน 300 ครัวเรือน ทำสัญญาเช่า ที่ดินระยะยาวในที่ดินเอกชนเป็นระยะเวลา 20 ปี ตั้งแต่ปี 2553 ตอนนี้อยู่ระยะเวลาเหลืออีกเพียง 11 ปี ซึ่งในปี ที่ 11-18 จะมีภาระค่าเช่าสูงขึ้นอีก 20% มีการเข้าไปหารือระหว่างสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงและเจ้าของ ที่ดินแล้ว แต่มีแนวโน้มว่าหากสิ้นสุดสัญญาข้อตกลง สมาชิกอาจจะถูกรื้อย้ายออกไปได้ เบื้องต้นสมาชิก บางส่วนได้รวมกลุ่มกันออมทรัพย์เพื่อที่ดินที่อยู่อาศัยอีกครั้ง รวมทั้งสำรวจแปลงที่ดินในเมือง เพื่อเร่งการออม ของกลุ่มในการไปซื้อที่ดินที่นับวันราคายังสูงขึ้นเรื่อยๆ

บ้านมั่นคงเกาะสมุยโครงการ 2 ปัจจุบันสร้างบ้านแล้วเสร็จทั้ง 66 หลังคาเรือน สมาชิกเข้าอยู่ครบ ทุกหลัง โดยเป็นกลุ่มผู้เดือดร้อนที่มาจากซอยอีสานพัฒนา หรือซอยของกลุ่มแรงงานอพยพจากภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ เช่าที่ดินปลูกสร้างบ้านด้วยวัสดุที่ไม่มั่นคงแข็งแรง ภาระค่าเช่าอยู่ที่เดือนละ 3,000- 4,000 บาท ความสัมพันธ์เป็นแบบต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำมาหากิน เมื่อเข้าสู่โครงการบ้านมั่นคงจึงได้ รวมกลุ่มกันและมาหาซื้อที่ดินบนเกาะ ซึ่งได้เลือกบริเวณแปลงต้นมะพร้าว เพราะมีราคาถูกกว่าที่ดินแปลง อื่นๆ ขอสนับสนุนงบประมาณจากพอช. ส่วนหนึ่งและเคลื่อนไหวเรียกร้องให้ท้องถิ่นมาสนับสนุนให้ครบ สมบูรณ์ เพื่อช่วยผู้มีรายได้น้อย จึงทำให้มีถนนหนทางเข้ามาที่พื้นที่ และไฟฟ้า ประปาครบถ้วน พื้นที่ โดยรอบจากที่เป็นแปลงต้นมะพร้าวก็เริ่มมีคนมาอาศัยอยู่ด้วย สร้างความอบอุ่น ความเข้มแข็ง และสังคมที่ดี ให้กับชุมชน

บ้านมั่นคงเกาะสมุยโครงการ 3 แบ่งการแก้ไขปัญหาเป็น 2 รูปแบบ คือการปรับปรุงซ่อมแซม บางส่วนในที่ดินเดิมของคนในพื้นที่เดิมซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิม และสร้างใหม่ในที่ดินใกล้เคียงจากคนชุมชนอื่นซึ่งเป็นชาวไทยพุทธ ปัจจุบันโครงการดำเนินการเรียบร้อยทั้ง 308 หลังคาเรือน ซื้อที่ดินเอกชนโดยมีข้อตกลงใน การซื้อขายแปลง จึงเป็นบริบทของการอยู่ร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและไทยมุสลิม มีคณะกรรมการชุมชนที่ มาจากทั้ง 2 ศาสนา

ในการนี้ การทำงานเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาคีเป็นไปได้ด้วยดี โดยเฉพาะเทศบาลนครเกาะสมุยได้ สนับสนุนกิจกรรมต่างๆของโครงการบ้านมั่นคงทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณ

ในอนาคต เครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองเกาะสมุยมีแผนในการตรวจทานฐานข้อมูลผู้เดือดร้อนทั้งเมืองอีก ครั้งในปี 2563 รวมทั้งจัดซื้อที่ดิน เพื่อรองรับผู้เดือดร้อนที่เช่าปลูกสร้างบ้านในโครงการ 1 เนื่องจากระยะ สัญญาเช่าที่ดินเหลือเพียงระยะ 10 ปี สมาชิกเริ่มรู้สึกไม่มั่นคงและทยอยเปลี่ยนสิทธิ์จำนวนมาก จึงมีความ จำเป็นที่จะเปิดพื้นที่โครงการใหม่และเปิดรับสมาชิกผู้เดือดร้อนที่จะทำการรวมกลุ่มกันออมทรัพย์ จัดตั้งกลไก ในการขับเคลื่อนงานบ้านมั่นคงในพื้นที่ รวมทั้งเชื่อมโยงกองทุนชุมชน กองทุนสวัสดิการจากระดับชุมชนเป็น ระดับเมือง ในด้านเศรษฐกิจ สมาชิกมีแผนในการทำบ้านพักโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาพักอาศัยตาม แบบวิถีคนเกาะสมุย ทำกิจกรรมพื้นบ้าน ทำประมง ทำอาหาร รับประทานอาหารทะเล กินน้ำมะพร้าว ฯลฯ

5. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน และระดับเมือง

สมาชิกเมืองเกาะสมุยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพนักงานโรงแรม รับจ้างทั่วไป ค้าขาย โดยช่วงที่ผ่านมา มีการแข่งขันด้านการค้าและการบริการต่างๆ เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ส่งผลให้ผู้ประกอบการร้านค้าต่างๆ แข่งกันลดราคาสินค้า และลดต้นทุนค่าใช้จ่ายด้วยการคงที่ค่าจ้างพนักงาน ส่งผลให้สมาชิกต้องรับรายได้ที่ไม่สมดุลกับรายจ่าย ไม่มีเงินเหลือในการเก็บออม ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 655 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอแต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ จำนวน 461 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 70.38 , ครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอและมีเงินเหลือเก็บ จำนวน 152 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.21 และ , ครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จำนวน 42 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 6.41

รายได้	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. รายได้เพียงพอ แต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ	461	70.38
2. รายได้เพียงพอ มีเงินเหลือเก็บ	152	23.21
3. รายได้ไม่เพียงพอ	42	6.41

ด้านภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 655 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเท่าเดิม จำนวน 172 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.26 , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น จำนวน 141 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.53 และ , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายลดลง 342 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 52.21 ทั้งนี้ ที่ภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ลดลง เนื่องจากภาระด้านที่อยู่อาศัยลดลง สภาพเดิมที่ต้องอยู่อาศัยโดยจ่ายค่าเช่ารายเดือน ในเมืองเกาะสมุยถือว่ามีราคาที่พักต่อห้อง/หลังสูงถึง 4,000-6,000 บาท ไม่รวมค่าใช้จ่ายระบบสาธารณูปโภค น้ำประปา ไฟฟ้า ที่จำเป็นต้องใช้มิเตอร์ไฟฟ้าชั่วคราวหรือต่อฟ่วงเอกชนในราคาสูงกว่าปกติ จึงทำให้ค่าไฟฟ้ามีจำนวนลดลง

ค่าใช้จ่าย	ครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละ
1. ค่าใช้จ่ายเท่าเดิม	172	26.26
2. ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น	141	21.53
3. ค่าใช้จ่ายลดลง	342	52.21

ด้านภาระหนี้สิน ปัจจุบันการกู้ยืมเพิ่มสูงขึ้น เพื่อลงทุนประกอบกิจการร้านค้าต่างๆ ของตนเอง แต่ในส่วนของภาระหนี้สินที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยจากการสำรวจไม่มีส่วนต่างเพิ่มขึ้น หรือหากมีจะเป็นหนี้สินดี เป็นการสร้างหนี้สินเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตและครอบครัวในอนาคต

6. การพัฒนาระบบสังคมระดับชุมชน และระดับเมือง

เมืองเกาะสมุย กลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงทั้ง 3 โครงการ จากกลุ่มผู้คนที่อพยพมาจากทั่วภูมิภาคเข้ามาอาศัยและทำกินในสถานประกอบการต่างๆ ส่งผลให้เกิดการยึดโยงสมาชิกทั้ง 3 กลุ่ม เกิดกิจกรรมทำร่วมกัน เกิดความรู้สึกในการเป็นพลเมืองของพื้นที่หลังจากมีบ้านเป็นของตนเอง ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลนครเกาะสมุยด้านงบประมาณส่วนหนึ่ง เพื่อมาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิกโดยให้ชุมชนได้ออกแบบแผนงานกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งสิ่งสำคัญเร่งด่วนและน่าจะเกิดประโยชน์กับทุกคน คือการนำงบประมาณมาจัดการเรื่องปัญหาขยะในพื้นที่ เนื่องจากเมืองเกาะสมุยเป็นเมืองท่องเที่ยว แต่มีปริมาณขยะเป็น

จำนวนมาก ระบบการจัดเก็บขยะของท้องถิ่นไม่เพียงพอ ชุมชนจึงมีการพูดคุยหาหรือการจัดการในการจัดเก็บขยะร่วมกัน เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อการจัดเก็บของพนักงานเทศบาล

จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 655 ครัวเรือน พบว่า (1) สมาชิกมีทะเบียนบ้านเป็นของหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 453 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 69.16 (2) สมาชิกเข้าถึงแหล่งหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 253 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 38.63 (3) สมาชิกมีบทบาทเป็นคณะกรรมการระดับชุมชนหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 260 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 39.69 นอกจากนี้ สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองเกาะสมุยส่วนใหญ่ยังได้รับสิทธิและสวัสดิการที่ผู้เดือดร้อนได้รับคือการมีสิทธิพลเมือง มีทะเบียนบ้านในการอยู่อาศัยในพื้นที่ การแสดงออกอย่างมีระบอบประชาธิปไตย โดยการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ วางแผนร่วมกับหน่วยงานในฐานะสมาชิกของเมืองเพิ่มมากขึ้น

การเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละ
1. มีทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง	164	453	+298	69.16
2. สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนกู้ยืม	75	253	+178	38.63
3. เป็นผู้แทนคณะกรรมการระดับชุมชน	75	260	+185	39.69
4. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	89	290	+201	44.27
5. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน	72	231	+159	35.27
6. เข้าถึงการใช้จ่ายพื้นที่ส่วนกลาง	101	410	+309	62.60
7. เข้าถึงการรวมกลุ่มอาชีพ	108	130	+22	16.85

7. ศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด

เมืองเกาะสมุย ยกฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในการจัดสรรที่อยู่อาศัยสำหรับคนสองศาสนา ระหว่างคนไทยพุทธและไทยมุสลิม รูปแบบการจัดสรรพื้นที่ส่วนกลางสำหรับทำพิธีกรรมทางศาสนา และพื้นที่ใช้สอยบริเวณโซนที่อยู่อาศัยสำหรับเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ในยังเป็นพื้นที่สำหรับพัฒนาศักยภาพขบวนช่างชุมชนที่ได้พัฒนาศักยภาพเป็นช่างที่มีความเชี่ยวชาญ สามารถเป็นเป็นบริษัทรับเหมาก่อสร้างบ้านโดยช่างชุมชนบ้านมั่นคง ปัจจุบันผู้ที่มาศึกษาดูงานจะเป็นจากหน่วยงานภาครัฐในต่างจังหวัด

เมืองกรณีศึกษา 10 : เมืองนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เมืองนาสาร หรือเทศบาลเมืองนาสาร เป็นท้องถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารและแร่ธาตุ จึงทำให้มีผู้คนจากภูมิภาคอื่นเคลื่อนย้ายมาตั้งบ้านเรือนทำมาหากิน เช่น ทำกิจการเหมืองแร่ ทำสวนยางพารา สวนผลไม้ ทำให้ตำบลนาสารในสมัยนั้นเริ่มมีประชากรและอยู่อาศัยกันอย่างหนาแน่น แต่ก็ส่งผลให้การค้าเจริญรุ่งเรือง เศรษฐกิจโดยรวมดีขึ้นตามลำดับ พร้อมทั้งยังเป็นที่ตั้งของส่วนราชการและสถานศึกษาระดับจังหวัด ด้วยองค์ประกอบดังกล่าวในปี พ.ศ.2483 จึงมีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลตำบลนาสารขึ้น เพื่อความสะดวกในการบริหารและการปกครอง แต่เนื่องจากมีพื้นที่กว้างขวางเกินกว่าที่จะปกครองควบคุมดูแลได้ทั่วถึง ดังนั้นในปี พ.ศ. 2484 มีพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลตำบลนาสาร คงเหลือพื้นที่ทั้งหมดจนถึงปัจจุบัน 67.13 ตารางกิโลเมตร ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2547 ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทยเปลี่ยนแปลง

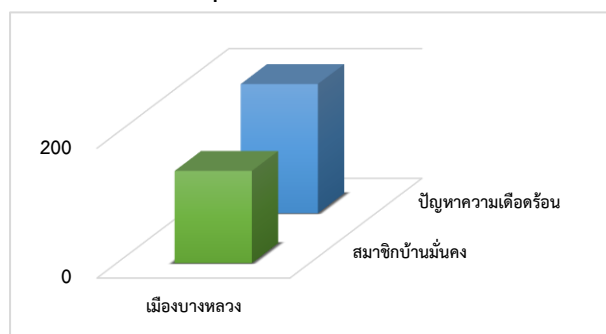
ฐานะเทศบาลตำบลนาสารเป็นเทศบาลเมืองนาสาร ปี 2562 จากสำรวจข้อมูลพบว่าผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ยางพารา และสวนผลไม้ โดยเป็นลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรมน้อยครัวเรือน เนื่องจากพื้นที่เมืองนาสารมีโรงงานอุตสาหกรรมไม่มาก ทั้งนี้จากการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินและที่อยู่อาศัยจากประชากรทั้งสิ้น 2,795 ครัวเรือน พบผู้เดือดร้อน จำนวน 708 ครัวเรือน ส่วนใหญ่จำเป็นต้องบุกรุกอยู่อาศัยอยู่ในที่ดินรัฐ ได้แก่ ที่ดินการรถไฟฯ ที่ดินป่าสงวน ที่ดินชลประทาน ที่ดินกรมทางหลวง และยังมีผู้เดือดร้อนในที่ดินตนเองที่ไม่สามารถดำเนินการปรับปรุง พัฒนาที่อยู่อาศัยของตนเองได้ เนื่องจากมีฐานะยากจน ปัจจุบันจึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ในพื้นที่เทศบาลนาสาร จำนวน 1 กลุ่มออมทรัพย์ 2 สหกรณ์ ตามแต่ละโซนพื้นที่โครงการ อนุมัติสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน จำนวน 3 โครงการ 363 ครัวเรือน

1. ความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชน

การสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนที่ดินที่อยู่อาศัยเมื่อปี 2560 พบว่ามีจำนวนผู้เดือดร้อนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาระดับประเทศ กล่าวคือนโยบายสร้างรถไฟทางคู่ทำให้ชาวบ้านที่บุกรุกที่ดินการรถไฟฯ ได้รับความเดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยและที่ดิน ต้องรื้อย้ายเร่งด่วน เนื่องจากชาวบ้านกระทำการปลูกสร้างบ้านโดยมิชอบด้วยกฎหมาย จึงมีการรวมกลุ่มผู้เดือดร้อนในการประชุมหาแนวทางร่วมกับท้องถิ่น ท้องถิ่น ชุมชน และหน่วยงานภาคีต่างๆ โดยมีสภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกในการประสาน ดำเนินการรับรองสิทธิผู้เดือดร้อน โดยมีประธานชุมชน กรรมการชุมชน สภาองค์กรชุมชน รับรองร่วมกัน ผลการสำรวจความเดือดร้อนจำนวน 708 ครัวเรือน สถาบันฯ จึงสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงเพื่อเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม เกิดขบวนการภาคประชาชน และงบประมาณจำนวนหนึ่งในการแก้ไขปัญหา ขับเคลื่อนการสร้างความมั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัย จำนวน 3 โครงการ 363 ครัวเรือน งบประมาณรวม 46,350,000 บาท ซึ่งสามารถดำเนินการซื้อที่ดินเอกชนถือครองกรรมสิทธิ์ร่วมเป็นของสหกรณ์ 2 โครงการ และขออนุญาตอยู่อาศัยที่ดินป่าสงวน 1 โครงการ ดังนี้

ชื่อโครงการ	ประเภทที่ดิน	กรรมสิทธิ์	ครัวเรือน	อนุมัติงบประมาณสนับสนุน
1. สหกรณ์เคหสถานบริการบ้านมั่นคงเมืองนาสาร จำกัด	เอกชน	สหกรณ์	158	25,350,000
2. สหกรณ์บ้านมั่นคงถ้ำขมิ้นเมืองนาสาร 2 จำกัด	เอกชน	สหกรณ์	100	21,000,000
3. กลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองนาสาร 3	ป่าสงวน	อยู่ระหว่างขออนุญาต	105	-
รวม			363	46,350,000

2. การลดลงของชุมชนแออัดในแต่ละเมือง

ผลการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัยจากประชากรทั้งสิ้น 2,795 ครัวเรือน ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลในช่วงปี 2560 พบครัวเรือนที่มีความเดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 25 ชุมชน 708 ครัวเรือน ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว 363 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 51.27 ของผู้เดือดร้อนทั้งหมด ซึ่ง

ส่วนใหญ่เป็นเป็นผู้บุกรุกอยู่อาศัยในที่ดินรัฐ แบ่งเป็นที่ดินการรถไฟฯ จำนวน 378 ครัวเรือน ที่ดินป่าสงวน จำนวน 310 ครัวเรือน ที่ดินชลประทาน จำนวน 8 ครัวเรือน ที่ดินกรมทางหลวง จำนวน 12 ครัวเรือน และยังมีผู้เดือดร้อนในที่ดินตนเองอีกจำนวนหนึ่ง ทั้งนี้ชุมชนที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนการแก้ไขปัญหาไปแล้ว จำนวนทั้งสิ้น 2 โครงการ 258 ครัวเรือน ดำเนินการแล้วเสร็จ 158 ครัวเรือน อยู่ระหว่างการก่อสร้าง 100 ครัวเรือน และมีการฝากออมทรัพย์ผู้เดือดร้อนที่เหลือ 450 ครัวเรือน ซึ่งอยู่ระหว่างการเจรจาขอใช้ที่ดินรัฐเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยให้กับผู้มีรายได้น้อย ในพื้นที่บริเวณเขตป่าสงวน

3. กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และกองทุนเมือง

สมาชิกเมืองนาสาร หลังจากเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงเกิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่ดินที่อยู่อาศัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกและคนในเมือง โดยมีกลุ่ม/กองทุนเดิม ได้แก่ กองทุนสวัสดิการ กองทุนฌาปนกิจชุมชนระดับชุมชน แต่ยังไม่มีการเชื่อมโยงเป็นกองทุนระดับเมือง โดยผลการสำรวจข้อมูลระดับครัวเรือนจากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 157 ครัวเรือน พบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง สมาชิกเข้าร่วมกองทุนชุมชนจำนวน 45 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนชุมชนเพิ่มขึ้นจำนวน 37 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.57 , สมาชิกกองทุนสวัสดิการจำนวน 45 ครัวเรือน หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงสมาชิกกองทุนสวัสดิการเพิ่มขึ้นจำนวน 83 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 52.87 และ , จัดตั้งกองทุนรักษา ดินรักษาบ้านสำหรับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 62 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 39.49 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ การมีกลุ่มกองทุนยังทำให้สมาชิกได้มีโอกาสมาพบปะพูดคุยเป็นประจำ มียอดเงินออมทรัพย์เรื่องที่ดินบ้านและสวัสดิการร่วมกันถึง 804,497.53 บาท ณ วันที่ 8 มิถุนายน 2561 และมีงบประมาณจากเทศบาลที่เข้ามาสนับสนุนให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชนบางส่วน

กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนระดับเมือง	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละสมาชิกทั้งหมด
1. สมาชิกกองทุนชุมชน	45	82	+37	52.23
2. สมาชิกกองทุนสวัสดิการ	45	128	+83	81.53
3. สมาชิกกองทุนรักษาที่ดินบ้าน	0	62	+62	39.49

4. ความเปลี่ยนแปลง แผนการพัฒนาเมือง และการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาเมือง

เมื่อมีการเสนอแผนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในระดับตำบลร่วมกับเทศบาลเมืองนาสาร สถาบันฯได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว จำนวน 3 โครงการ โดยมีสภาพความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการตัวอย่าง ดังนี้

โครงการบ้านมั่นคงเมืองนาสาร 1 เดิมผู้เดือดร้อนบุกรุกอาศัยอยู่ในที่ดินการรถไฟฯ สภาพความเป็นอยู่ค่อนข้างแออัด เป็นแหล่งเสื่อมโทรม ที่ไม่ได้รับการจัดระเบียบและการอยู่อาศัยที่สุขอนามัย โยเมื่อผู้

เดือดร้อนเจอกับสถานการณ์ที่จำเป็นต้องรื้อย้ายเร่งด่วน ถึงเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อทำโครงการบ้านมั่นคงและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น จัดเก็บเงินสมทบในทุกวันที่ 29 หรือ 30 ของทุกเดือน เกิดความมั่นคงทั้งที่อยู่อาศัยและทุนชุมชน เกิดกลุ่มชุมชน ร้านค้า ร้านซ่อมรถ เครื่องซักผ้า และถูกยกสถานะเป็น 1 ใน 25 ชุมชนของเทศบาล ด้านความปลอดภัยดีขึ้นมีไฟฟ้าส่องสว่างช่วงกลางคืน และเป็นพื้นที่ได้รับงบประมาณจากภาครัฐโครงการไทยนิยมยั่งยืน เพื่อสนับสนุนเครื่องเล่นเด็กและลานกีฬา มีพื้นที่สีเขียวโดยรอบชุมชน

ในอนาคต สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงทั้ง 3 โครงการ รวมทั้งผู้เดือดร้อนที่ยังไม่เข้าร่วมโครงการ ต้องการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในการหมุนเวียน ช่วยเหลือ ดูแลซึ่งกันและกันเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัยให้มีความยั่งยืน รวมทั้งมีการทบทวนฐานข้อมูลผู้เดือดร้อนร่วมกับหน่วยงาน เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบด้วยโครงการบ้านมั่นคง และสนับสนุนให้ชุมชนได้ช่วยเหลือกันเพื่อไม่ให้มีผู้เดือดร้อนที่มีรายได้น้อย จนไม่สามารถเข้าร่วมกองทุน หรือกลุ่มออมทรัพย์ของเมืองได้หลุดมือไป

5. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน และระดับเมือง

สมาชิกเมืองนาสารส่วนใหญ่พัฒนาแหล่งที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเศรษฐกิจแห่งใหม่ของเมือง โดยส่งผลให้พื้นที่บริเวณโดยรอบเกิดการค้ำ การลงทุนมากขึ้น มีการเข้ามาจับจองจัดตั้งโรงงาน โรงเรียน รวมทั้งขยายเส้นทางคมนาคมขนส่งมากขึ้น ส่วนภายในโครงการบ้านมั่นคงเองสมาชิกก็ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นร้านค้า ผลิตจำหน่ายสินค้า มูลค่าที่ดินบริเวณโดยรอบก็ถือว่ามีมูลค่าเพิ่มขึ้นจากไร่ละ 2 แสนบาท เป็นไร่ละ 1 ล้านบาท ในระดับครัวเรือนเกิดการประกอบอาชีพและรายได้ส่วนใหญ่จากการค้าขาย และรับจ้างทั่วไป เนื่องจากการทำสวนผลไม้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ คณะทำงานจึงส่งเสริมให้สมาชิกปลูกผักข้างบ้าน และใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ประกอบอาชีพพนักงานโรงแรมรับจ้างทั่วไป และอาชีพค้าขาย โดยช่วงที่ผ่านมามีการแข่งขันด้านการค้าและการบริการต่างๆ เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ส่งผลให้ผู้ประกอบการร้านค้าต่างๆ แข่งกันลดราคาสินค้า และลดต้นทุนค่าใช้จ่ายด้วยการคงที่ค่าจ้างพนักงาน ส่งผลให้สมาชิกต้องรับรายได้ที่ไม่สมดุลกับรายจ่าย ไม่มีเงินเหลือในการเก็บออม ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 157 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอแต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ จำนวน 37 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.57 , ครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอและมีเงินเหลือเก็บ จำนวน 108 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 68.79 และ , ครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จำนวน 12 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 7.64

รายได้	ครัวเรือน	ร้อยละ
1. รายได้เพียงพอ แต่ไม่มีเงินเหลือเก็บ	37	23.57
2. รายได้เพียงพอ มีเงินเหลือเก็บ	108	68.79
3. รายได้ไม่เพียงพอ	12	7.64

ด้านภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 157 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเท่าเดิม จำนวน 107 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 68.15 , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น จำนวน 49 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 31.21 และ , ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายลดลง 1 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 0.64 ทั้งนี้ ที่ภาระค่าใช้จ่ายเท่าเดิม เนื่องจากที่อยู่อาศัยมั่นคงใน

วงเงินไม่เกิน 300,000 บาทต่อหลัง สมาชิกมีการใช้จ่ายตามจริง และมีทีมช่างชุมชนที่หมุนเวียนช่วยเหลือกัน ส่วนครัวเรือนที่ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เนื่องจากต้องรับภาระส่งค่าเล่าเรียนให้กับบุตรหลานเพิ่มมากขึ้น

ค่าใช้จ่าย	ครัวเรือน	คิดเป็นร้อยละ
1. ค่าใช้จ่ายเท่าเดิม	107	68.15
2. ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น	49	31.21
3. ค่าใช้จ่ายลดลง	1	0.64

ด้านภาระหนี้สิน พบว่าแต่ละครัวเรือนมีการใช้จ่ายตามความเหมาะสม ไม่มีภาระหนี้สินจากสถาบันการเงินภายในและภายนอก สมาชิกใช้เงินออมของตนเองในการลงทุนด้านที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ

6. การพัฒนาระบบสังคมระดับชุมชน และระดับเมือง

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองนาสาร เริ่มต้นจากส่งเสริมให้ทุกคนมีอาชีพ มีรายได้จากการรวมทุนจำนวน 5,000 บาท และปลูกผักสวนครัว มีกลุ่มเยาวชน มีกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัย เกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นทุนในการทำกิจกรรมของชุมชน สานสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในโครงการ นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ๆกับกลุ่มภาคีสถาบันการศึกษา และการสร้างเครือข่ายระดับจังหวัด ระดับภาคในการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง โดยจากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน จำนวน 157 ครัวเรือน พบว่า (1) สมาชิกมีทะเบียนบ้านเป็นของหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 143 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 91.08 (2) สมาชิกเข้าถึงแหล่งหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 103 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 65.61 (3) สมาชิกมีบทบาทเป็นคณะทำงานระดับชุมชนหลังเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 112 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 71.34 นอกจากนี้ สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงจะได้รับสิทธิและสวัสดิการ สิทธิการเป็นพลเมืองของเทศบาลเมืองนาสารเต็มที่ โดยส่วนใหญ่อยู่อาศัยมานานแต่อาศัยอยู่ในที่ดินรัฐไม่ได้รับสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงมาก่อน

การเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ	ก่อนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	หลังเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง	ส่วนต่าง	ร้อยละ
1. มีทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง	106	143	+37	91.08
2. สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนกู้ยืม	78	103	+25	65.61
3. เป็นผู้แทนคณะทำงานระดับชุมชน	84	112	+28	71.34
4. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	92	114	+22	72.61
5. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน	60	94	+34	59.87
6. เข้าถึงการใช้จ่ายพื้นที่ส่วนกลาง	68	114	+46	72.61
7. เข้าถึงการรวมกลุ่มอาชีพ	33	64	+31	40.76

7. ศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด

เมืองนาสาร ได้รณรงค์ให้ทุกครัวเรือนหลังจากสร้างที่อยู่อาศัยแล้วเสร็จ เกิดการจัดการขยะในครัวเรือน และลดค่าใช้จ่ายจากการนำขยะมาทำน้ำหมักชีวภาพ เพื่อใช้ทำปุ๋ย ทำน้ำยาทำความสะอาดต่างๆ โดยมีเทศบาลเมืองนาสารมาอบรมให้ความรู้ ปัจจุบันสมาชิกโครงการได้นำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในแต่ละครัวเรือนและเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียนในโรงเรียนสังกัดเทศบาล เข้ามาเรียนรู้และฝึกปฏิบัติร่วมกับชุมชน